

3644





సంపాదకులు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ  
జాషాడి గోరమరావు

---

# జ్యోతి

18

సంపుటి 2    సంచిక 6    మే '69

ఉష్ణోగ్రత పేంకటావధానం

రామారావు పరిశోధనా సత్యనారాయణ

పల్లంపాటి వెంకటసుబ్బయ్య

కలకత్తాలోని సాహిత్య

శతదినోత్సవం

సుప్రసన్న

సుధాకరరావు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఆధునిక సాహిత్యగతిని సూచించే

హిందీ మాస పత్రిక :

‘శల్పన’

నవ్య కవిత్వా రీతులు

కథలు

సాహిత్య విమర్శలు

ఆధునిక సాహిత్య సమస్యలపై

విశ్లేష చర్చలు.....

కార్యాలయము :

౨౦౬, సుబ్రహ్మణ్య బజార్

హైదరాబాద్.

---

PROCEEDINGS OF THE DIRECTOR OF PUBLIC  
INSTRUCTION, ANDHRA PRADESH.

R. C. No. 973 M 4/58.

Dated 8-6-59.

The following Telugu monthly is commended for  
use in all the Libraries of Schools, Colleges and Public  
Libraries in the State.

Name: JAYANTI

K. RAGHAVA REDDY,

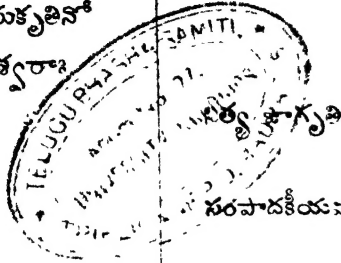
For Director of Public Instruction.

# జ యం తి

## 18

జయంతి తే సుకృతిన్

రససిద్ధాః కవీశ్వరాః



సంపాదకీయము

సుధాకరరావు 2

8

ఒకడు నాచన సోమన్న—శి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ 8

సంపాదకుడు

లలితా స్తోత్రము

దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని 11

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

జువ్వాడి గౌతమరావు

అన్నమాచార్యుని భక్తిస్రంపదాయము

రాఘరి ప్రిసన్న సత్యనారాయణ 13

మిథ్యాభిబం

పల్లంపాటి వెంకటసుబ్బయ్య 16

దూఖి వత్సాకి

సుప్రసన్న 27

కార్యాలయము

మొండిగోడ

కలువకొలను నదానంద 29

ఉస్మాపురా, కరీంనగరము

నమగ్రాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర

శిలకర్తవ్య 40

సాహిత్యదర్శ 45

అకాశవాణి 46

గ్రంథ సమీక్ష 49

సంవత్సర చందా రు. 8=00

విడిప్రతి 0=75 న.పై.

## నిత్యజాగృతి

సుధాకరరావు.

నర నరములలోపల తర తరములుగ ర  
హస్సమీకృత వాసనా వ్యసనగుణము  
లంత రంతరములయందు నణచబడియు  
తలలు పైకెత్తి మాటికి నిలువబడును.

ఎదికావలె, ఎదివలదని  
ఇదికావలె, ఇదియువలదనీ నిశ్చితియుం  
దదు, ఎదియును ఇదియును  
మొదలు చివళ్లులుగ సర్వమును గావలెనాన్

ఎట్టి నిర్దిష్టతయు లేని ఎట్టి పరిధి  
లేని, లేనట్టి వలయుట ఏమిటిద్ది ?  
ఏది అనుభూతమో దాననే చరించు  
నట్టిబుద్ధికి ఇది చిత్తమైన రీతి.

నాలోలో గుడుసుళ్లుగ  
నై, లౌకిక సర్వవిషయతాధిష్ఠాత్రీ  
హేలామృదు హాసరుచి  
శ్రీలాస్యము నిత్య తృప్తి చిందించునెదన్

అసలు నేనన్న యట్టి దనంతరమ్ము  
వాంఛ పూర్వమ్ముగా జన్మపరిణమించి  
యుండు కాటోలు, మూసలో నొదిగి ఇట్లు  
సావయవమయి ఇది నిత్యజాగృతమ్ము

## సంపాదకీయము

గతము, వరము ఇవి రెండు క్లాంతాలు. అందుచేత తెలుగు భాషలో రెండును జంటగా వాడబడుచున్నవి. అట్లు వాడబడుటకు వాని రూపము సహకారి యగు చున్నది. కొందరు నవీన భావప్రేరేపకములైన కవులు వీని రెంటిని పూర్తిపెట్ట వలసిన విషయములుగా వ్రాయుచున్నారు. ఒక కవి గతమును ముసలియావును కట్టి పాలుపిండుకొని వదలివేసినని వ్రాసినాడు. ముసలియావు పాలిచ్చునా? వయస్సులోనున్న యావయినచో దానిని కట్టివేయుట, బండము వేయుట, దూడనుకొలిపి చేపించుట, మొదలయిన పనులు జరుగవచ్చును. అది పాలిచ్చవచ్చును. ముసలి యావును కట్టివేయుట యేమి? అది పాలిచ్చుట ఏమి? అది ఎట్టి పాలిచ్చును? ఎన్ని పాలిచ్చును. ఇందు రెండు దోషములు కలవు. ఒకటి గతమును గూర్చిచేసిన యాహాయం దేదోషముకలదు. అది సిద్ధాంత విషయము. రెండవది దాని నాపుతో పోల్చుట సాదృశ్యములేని యలంకారము. గతము పూర్తిగా పరిత్యజించ వలసినదన్న సిద్ధాంత మెచ్చటిది? ఇది సామ్యవాదుల హాహాళిలోని భాగము. గతము గతమైపోయినదని వర్తమానమును బొప్పికొందమని. ఒక వృక్షమును తీసుకొని అది మొక్కయిన నాటినుండి వృక్షమైన నాటివరకు కాలపరిమాణముతో జూచినచో పండి కాయలుకాయుచున్న మామిడిచెట్టునకు కడచిన నాలుగైదేండ్లు గతము. ఆ గతమునందు మాకభిమానము లేదు. నేడు కాయుచున్న కాయలయందే మాకభిమానమున్నచో సంగడిలో కాయలుకొని తినెడివాడన వచ్చును. తోటమాలి యనలేదు. మామిడితోట వేసినాడు. నాలుగైదేండ్లుగాని కాపుపట్టరు. ఈ నాలుగైదేండ్లు దున్నుట, నీరుపెట్టుట పై పరామర్శ చూచుట, కాపుపట్టిన తరువాత కూడ రెండుమూడేండ్లు రాలుకాపు పట్టును. అప్పుడును దానిమీదవచ్చు ఫలసాయము మిక్కిలిగా నుండదు. ముదురుకాపు బయలుదేరిన తరువాత తోట కొన్ని ఏండ్లు కాచును. తరువాత చెట్లు ముసలివగును. కాపుడిగి పోవును. తోట వ్యర్థమగును. యజమానికి మాత్రము తోలుత తాను పెట్టిన వ్యయము కాపు మొదలుపెట్టిన తరువాత గుంజకొనవలసి వచ్చును. తోట కాపు మొదలుపెట్టిన దన్నంతనే వచ్చెడి సంతోషము లేదు, మామిడిచెట్టు బంగినపల్లియో, ఇమాందీనో, జహంగీరో రసమో, కావచ్చును. రెండు నెలలు పూతపట్టినది మొదలు కాచుదంపి కాపు వేసెడివరకు యజమాని దానిని రక్షించుకొనుచుండ వలయును. పరమేశ్వరు డనుగ్రహించ వలయును. రెండుపెద్దగాలులు విసరినచో కాయలు మరి నెలలో పెద్దవగుననగా రాలిపోవును. మరువాడు వాని సంగడిలో మిక్కిలి చౌకగా నమ్మికొనుట తప్ప మరొకమార్గము లేదు.



ఒక్కొక్కకాయ నాలుగకాలు దెచ్చెడిది అప్పుడు పన్నెండుగా నమ్మవలసి వచ్చును. వర్తమానము వర్తమానమనుకొనుటయే గాని యా వర్తమానము కడచి కడతేరుటకు ప్రతిక్షణము దైవము మన్నించ వలయును. పౌరుషము కొరవడరాదు.

గజముగా గతమన్న మాట కర్థము లేదు, ప్రస్తుత నిమిషమునందు పూర్వనిమిషము గతము. నేటికి నిన్నగతము. ఇది గత మిది గతము కాదని నిర్ణయించుటకు గూడ సావకాశములేదు. ఒక రెండు వ్యవహారములున్నవి. ఒకటి పదిఏండ్లక్రింద మొదలుపెట్టి నది అవి ఇప్పటివరకు తేలలేదు. మరియొక వ్యవహారము నాల్గేండ్లక్రింద మొదలుపెట్టి నది ఏడాదిక్రింద పర్యవసానము పొందినది. నాల్గేండ్లక్రింద మొదలుపెట్టిన వ్యవహారము గతమై పోయినది. పది ఏండ్లక్రింద మొదలు పెట్టినది వర్తమానముగో నున్నది. కనుక గతముగాని వర్తమానముగాని వ్యవహారాపేక్షయూ గత వ్యవహారము లగుచున్నవి గాని కాలాపేక్షయూకాదు. ఆధునిక కవులును యెవ్వరినుండి వీరీ తందాస నేర్చుకొనిరో వారు గాని గతమన్నమాట నీ యర్థములోనే వాడుచుండ వలయును. వ్యవహారాపేక్షయూ యనగా శాకికాపేక్షయని యర్థము. లాభాపేక్షయనికూడ సర్థము చెప్పవచ్చును. నాల్గేండ్లక్రింద ప్రారంభింపబడి ఏడాదిక్రింద పర్యవసించిన వ్యవహారముమీద వచ్చిన ధనముతో బది ఏండ్లక్రింద ప్రారంభింపబడి నేటివరకు జెగనివ్యవహారము గృహస్థు సాగించు తొనుచుండును. అతడు దానిని గతమని నిరాకరించుట? నిరాకరించినచో నేమవ వలయునో తెలియదు.

రామమోహనరాయలతో మొదలుపెట్టి యొక సంఘసంస్కారభావము ప్రచలితమైనది. కేశవ చంద్రసేన ప్రభృతులు దానికి పోషించినారు. అతఁ డొప్పును దేశమును వ్యాపించినది. వీరేశలింగముగారు దానికి విచట ఏతామహులవంటి వారైనారు. నాయుడుగారు గొప్ప ప్రావీణమైరి. అనుమానములేదనో కలరు. ఈభావము వర్తమానమని గమనమహ్మది, రామకృష్ణ పరమహంస మొదలగున మహానుభావులచేత సముద్ధరింపబడి యనాదిగా వచ్చుచున్న ఈ భావము గతమైన దానిలోని విషయమని చెప్పటకు వీలున్నదా? ఇది సంఘసంస్కార విషయము. అది యాధ్యాత్మిక విషయము. రెండింటిని పోలిక లేదనవచ్చును. సంఘసంస్కార భావముతో సహస్థితమై యాసంస్కారము కూడ ననెడువారుకూడ నెప్పుడు నున్నారు. వలయునన్న వారిది వర్తమానస్థితియు, వలదన్న వారిది గతస్థితియు నగునా? ఆధునికులయిన కొందరు కొన్నిమాటలను తీసికొని తదగ్గ విచారణ చేయకుండ ప్రచారదృష్టితో పట్టిలుకొట్టుటగాని మరియొక్కడుగా గన్పించదు.

మతమన్నది యున్నది. ఈ మతమును నిందించుట బరిపాటియై పోయినది. ఇంటి

లో మతము లేని వాడెవ్వడునులేడు. ముతలితల్లిని సంతోషపెట్టుటకు ఏ మేనల్తలన తనకాస్తి వచ్చినదో, యామేనత్తను తృప్తి పరచుటకు మతమునకు సంబంధించిన కార్యములు చేయుచునే యున్నారు. మొదటివాడు తల్లియందలి గౌరవముచేత చేయుచున్నాడు. రెండవవాడాస్తి యందలి యాశచేత చేయుచున్నాడు. శుభాశుభములయందు మతమువచ్చి పరిహారింపరానిదిగా గనిపించుచున్నది. ఆ మతమన్నది యశభిప్రాయములుగా వాచారములుగా నిరగుపారుగు వాడితోడి సంబంధముగా బహువిధములుగా నున్నది. ఒక యంశమునందు నిరాకరించినను మరియొక యంశమునందు బలవంతముగా నుండును.

మన దేశములో మతము చిత్రముగా నున్నది. వివాహము మతములో భాగము. జనన మరణములు మతములో భాగము. గృహప్రవేశము మతములో భాగము. ప్రయాణమై ఏ యూరో పోవుట మతములో భాగము. జమునకు మతముమొక్క స్వరూపమే యుంది. దానినుండి ఎవ్వడును తప్పించుకొని పోలేడు. ఒక విధముగా వ్యాఖ్యానము చేయబడినదానికి మరియొక విధముగా వ్యాఖ్యానము చేయుటయే గాని దానినుండి యెవడు తప్పించుకొని పోవడు. మంగళసూత్రమును తొలగించి పూలదండతో నడవినచో పెండ్లి పెండ్లి కాకపోవునా? పెండ్లి మాత్రము పెండ్లియే. ఆచారము మాత్రము మార్పుట యైనది. ఆమెభార్య, ఆమెయందే సంతానము కనవలయును. ఆ సంతానము నీ వంశమును నిలువలయును. నీయాస్తి యాస్తిలకే దక్కవలయును. ఇండ్లలో నీవు గతము లేదన్ననుభవిష్యత్తున్నది. నీ యీ వర్తమానము రేపు గతము. ఆ భవిష్యత్తు రేపువర్తమానము. ఎల్లండికదియు గతమే. ఇంతగుచ్చి యెల్లబడి విడివిడిగా తీయుటకు వీలులేని క్షణిలో ని భూతముని, యిది వర్తమానముని వ్యామోహితు డాడవలయును,

ఇది ఇట్లుండగా మతము పేరు సృష్టిలో సంపత్తమైన రక్తపాతము జరిగినది. కనుక మతము పరిహార్యమని కొందరి వాదన. రక్తపాతము మతమొక్కదాని పేరనే జరిగెనా? సాధులు, హిందువులు కొన్ని వేలసంవత్సరమునీ దేశమున వివాదపడిరి. క్రైస్తవులకు; వైష్ణవులకు; సట్లే జరిగెను. క్రైస్తవులకు, స్త్రాస్త్రులకు సట్లే జరిగెను. అప్పుడు జరిగిన రక్తపాతము చెప్పటకు నీలులేనంత యని యనుటకు నిదర్శనములు లేవు. జరిగినచో జరిగియుండవచ్చును. కాని ముసల్మానునీ దేశమునకు వచ్చిన తరువాత మతము పేరిట చాల రక్తపాతము జరిగెను. ఇట్టిది యూరపులోనను జరిగెను. ఒప్పుకొందము. ప్రపంచ చరిత్ర పరిశీలించినచో జరిగిన రక్తపాతములో మతముపేరిట జరిగిన రక్తపాతము దయ్యపుకంటికి పేలగింజ పెద్దదనుటయే కాని శతాంశముకాదు. ఫ్రాన్సు దేశములో విప్లవముజరిగినది. రాజకుటుంబము సంహరింపబడినది. అప్పుడెంతో రక్తపాతముజరిగినది. అది మతముకాదు.

ఆశురికాలో కొన్ని లక్షలమంది యాదిమనివాసులు సంహరింపబడి అది తెల్లదేశమైనది. ఆ రక్తపాతము మతము పేరిట జరుగలేదు. ఆఫ్రికాలో నేటివరకు తెల్లవారు నల్లవారిని చిత్రచిత్రముగా హింసించుచున్నారు. ఇది మతముపేర జరుగుటలేదు. రష్యాలో జరిగిన హత్యాకాండ సిద్ధాంతము కోసము జరిగినది. కాని, మతముకోసము జరిగినది కాని అక్కడ జరిగిన హత్యాకాండముందు మతము పేరిట జరిగిన హత్యాకాండ ఏమిటక్క! ఆశ్చర్య మేమనగా ఆఫ్రికాలో నిన్నకాక మొన్న ఘనాకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చినది. దానిమీదికి ఉగాండావారు దండయాత్రకు వెళ్లుచున్నారని వార్తలు వచ్చినవి. ఇదిమతమా? చీనా దేశస్థులు నిన్నకాక మొన్న కన్నులు తెరిచిరి. అదియొక రాజ్యమని యని పించుకొను చున్నది. పట్టుగుడ్డలముగ్గుకొనేజీవారు పట్టణము లొక్కమింప బయలు దేరిరి. మన పూర్వ నాగరికతలో చీనిచీనాంబములొక యంశము. వారిదొక పెద్దరాజ్యముగా వారి వలన మనదేశమునకొక భయముగా వారికి మనకు సరిహద్దు తగాదాలని యున్నట్లే మన చరిత్రలో వినినది లేదు. కనిపిది లేదు. నేటివారియాశ మతముగో భాగమా ?

ఇంతకు చెప్పవలసిన దేమనగా యుద్ధములు రక్తపాతము మొదలయినవి మానవుని యొక్క దురహంకారము, దురాశ, కామకోభములు వీని నన్నంటి నాశ్రయించి యుండునుగాని మతము నాశ్రయించి, సిద్ధాంతమున నాశ్రయించి యుండవు. తత్కాలమునకు నది మతము నాశ్రయించినట్లుండును. సిద్ధాంతము నాశ్రయించి నట్లుండును. మానవులలో వైయక్తిముగా దుష్టలు, దురహంకారులు, దురాశాపరులు నుండును. వారి వలననే సంఘమునకుచేయు. వారు లేనిచో రాజభటులక్కరలేదు. న్యాయస్థానము లక్కరలేదు. అట్టి మనుష్యులకు సభికారము వచ్చినచో వారిప్రకృతివంటి ప్రకృతిగలిగిన మనుష్యులు వారి కనుయాయులుగా బయలుదేరినచో నదియొకగుంపో, యొక రాజ్యమోయై వారు మతముపేర రక్తపాతము చేయుదురు. సిద్ధాంతములపేర రక్తపాతము చేయుదురు. హిందూమతముపేర జరుగదు. ఇతరుడు తనమీదకు వచ్చినచో నెంతయో తమాయిండుకొని చాలవరకు సహించి చివరకెదిరించునది హిందూమతము. అందుచేత హిందూమతమువలన నాపదలేదు. నామతమే లోకమంతయు స్వీకరించవలయునన్న యభిమానమేలేనిది హిందూమతము. తన్నుతాను రక్షించుకొనుటకే పరులమీదికి దండెత్తుట వేరు. దండెత్తి మతమును ప్రచారము చేయనెంచువారును హిందూమతమును నాశనము చేయవలయునన్న వారును మతముపేర రక్తపాతము జరిగినదన్న సాకుచెప్పి హిందూమతమును మరియును దిగదొక్కుటకు చేసెడుప్రయత్నమే గాని మరియొకటి కాదు.

రాజకీయ పక్షములలోనున్న విభేదములచేత నేడిన్ని ఘోరములు జరుగుచున్నవి. అది యంతయు సన్మార్గమా? ఎవడయినను తన మతమునందు విశ్వాసము కలవాడు దానినిగూర్చి రెండుమాటలు మాట్లాడినచో సభిమానముతో ప్రవర్తించినచో నదిరక్త పాతమా? నిజమైన రక్తపాతము రక్తపాతముకాదు. నిజమైన హింస హింసకాదు. యజ్ఞములో చంపెడి మేక హింస. అది ఒక్కమేక. అట్టి ఒకమేక ఒక్క ఏడాదిలో సర్వ భారతదేశములో నొకటి కావచ్చును. రెండు కావచ్చును. అదికూడ కాక పోవచ్చును. ఊరూరగల కసాయి దుకాణములలో రోజునకొన్ని మేకలు, ఎన్ని పశువులు? కసాయి దుకాణముల మాటయట్లుంచి స్త్రీ విషయచట, ధన విషయమున, సభికార విషయమున నెన్ని వధలు జరుగుచున్నవి? ఎన్ని రహస్యములయిన వధలుజరుగుచున్నవి? మనిషి ప్రాణము తీయుట మాత్రమే చంపుట, అది యొక్కటియే శిక్షావ్యవస్థ. తక్కిన హింస యంతయు హింసకాదు. దానికి స్మృతిశాస్త్రమున శిక్ష లేదు. అధికార స్త్రీ ధన విషయముల యందు లక్షలకొలది జనములు బ్రతికియున్నప్పటికి నుధృత్యులైన పురుషులచేత చెప్పరానంత హింస పొందుచున్నారు. దానిని పాలించెడివాడు లేడు. ఆ హింస పడలేక యెవరైనా హింస పెట్టెడివానిని చంపినచో వానికురిశిక్ష. ద్వీపాంతరవాసము. ఇది స్మృతిలేని స్మృతి.

ఇట్లు చూచినచో గతమునందుగాని, మతమునందుగాని దోషమెక్కువయున్నట్లు కనిపించుట లేదు. వానిని రెంటిని పరిహరించుటకే వీలులేదు. ఇతరములయిన వాని వలెనే. ఈ మాటలుకూడ కొందరి ప్రచారమునకు సనుకూలపడుచున్న మాటలు.

ఒక సిద్ధాంతము ప్రచారము చేయుటకు కొందరు నాయకులున్నారు. వారి యనుయాయులుకూడ కొంతవరకు దుర్జనులనియే చెప్పవలసి వచ్చును. ఇచ్చట దుర్జనులనగా తమ సిద్ధాంతమును ప్రచారము చేయుటకు వెనుకముందాడనివారు సదసద్వివేచన చేయనివారు ఆవేశమునకు వెల ఎక్కువకట్టి యాలోచన తక్కువ చేసెడివారని యర్థము.

వారునరే. పాపము కొందరు ఆలోచనయు, సాలోచనయు లేనివారు తళతళలాడుచున్నది కదా యని దానివెంట పోయెడివారు, వారినిగూర్చి జాలిపడ వలయును. ఈ గతము మతముగూర్చి తిరిగి తిరిగి వ్రాయుచున్న కవులీ జాతివారు. వారికి సిద్ధాంతము లేదు. దానిని ప్రచారము చేయవలయునన్న పట్టుదలలేదు, మతము లేదు. పాడులేదు. ఇట్లు వ్రాసినచో కొంత కవిత్వమనుకొని వ్రాయుట. వీరిసంగతి దయనీయమై శోచనీయమైనది.

ఈరెండు శబ్దములవంటివి తాజా కవిత్వములో చాలయున్నవి. వానిగతియు వారి గతియు నిట్టివే.

## ఒకడు నాచన సోమన్న-3

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.

ఈ దృష్టితో నరకాసురచదను చూడవలసి యుండును. నరకాసురుడన్నవాడు మొదట భూదేవి కుమారుడు. రెండవది రాక్షసుడు. మూడవది మహా ప్రళయకాలమున వరాహమూర్తి తనకొమ్ముతో చాత్రి దేవిని సముద్ధరించినపుడు పుట్టినవాడు. నాల్గవ విషయము ప్రళయకాలమున చాత్రీవరాహ మూర్తుల సంబంధము, ఆ సంబంధము త్రీపురుషసంబంధమా? వచ్చి ప్రకృతి విషయికమైన సంబంధము. ఐనచో నీ సంతానమెటులంటిది? ఐదవ విషయము వారిని భగవంతుడు కొన్నియుగములైన తరువాత మొన్నటి ద్వాపరయుగాలమున సంహరించెను. ఈయైదు విషయములలో సామాన్యదృష్టితో చూచినచో నొకదానితో నొకటి సంబంధించదు. రెండుచూడు విషయములు పొసగించుట కష్టముగా కుండును. ఒకటి ప్రకృతి విషయము. రెండవది త్రీపురుష సంబంధము. మూడవ చనంతమైనకాలము గడచిన వ్యవహారము. ఇందులో మొదటి రెండు విషయములకు పూర్వోక్తములైన కొన్నివిషయములచేత సమన్వయము కుదుర్చవచ్చును. అనగా మనదేశములో మనవైదిక సారస్వతములో జరిగిన కొన్నివిషయములు ఉభయభాజరిగినట్లు వ్యాఖ్యాత మైనదిగదా! ఆకాశమున ఘల్గలిన నక్షత్రోదయము జరిగినప్పుడు దానికెదురుగా భసురాకార నక్షత్రముల సముదయము జరిగినట్లు దానికి ఘల్గలిన నక్షత్రముయొక్క కాంతి ప్రసారము కలిగి

తద్విచ్చిత్తి జరిగినట్లు ఖగోళాప్రజ్వల వివేకము కలదు. అర్థమగు పల్లవీ నక్షత్రమునందు జన్మించినాడు. అతడు మత్స్యయంత్రమును తేదించినాడు. ఇట్లేళివురు మత్స్యతదహనము చేసినాడు. ఈ సందర్భముకూడ రుద్రనక్షత్రము తత్పరతఃస్థితకొన్ని నక్షత్రములయొక్క యునిక్యు చాలనమును వాయు స్తమయమును నిరూపించుచుండును. పురాణకథలలోనెన్నియో కథలయొక్క లక్షణము లాకాశమున నున్న నక్షత్రసంచారముచేత నిరూపింపబడుచున్నవి. రహస్యమేమనగా నీసృష్టియంతయు ఖగోళమున నున్న బహుగోళముల సంచారముయొక్క ప్రతిబింబము. అదియే మాటిమాటికప్పుట జరుగుచున్నది. శివవిష్ణుదేవీ ప్రముఖదేవతల లక్షణములుకాని శ్రీరామచంద్రపార్వతుల లోకచరిత్రగాని ఖగోళనక్షత్రముల సంచార పెద్దతికి ప్రతిబింబభూతమై జరిగిన లోకమునందలి వర్తమానము. అందుకనియే వేదముయొక్క షడంగములలో జ్యోతిషమొకటి. ఈ సంగతి మరియు వ్యాఖ్యానింపబడవలసిన విషయము. ఇంక నిట్టిపెన్నియొకలవు. నచగ్రహములున్నవి. అవియాకాశమునందలి నక్షత్రములు. నచగ్రహస్రోత్రములు చదివినచో ఆయొక్కొక్క గ్రహము భారతదేశముననొక్కొక్క దేశమునందున్నట్లంటి బ్రతికినట్లుతెలియును. వాయులవస్సుచేసి గ్రహస్రోత్రాల్పి నట్లుతెలియును. పెళ్ళాటంబిరులట్టివారు. ప్రపుడట్టి వారు, బుక్రడట్టివారు. ఈసంగతులిన్నియు చేపభాష్యములందచ్చటచ్చట స్పష్టములైన విషయములే. మరియు కీర్తిశేషులైన గొబ్బారి వెంకటానందవిజయ రాఘవరావుగారు చక్కగా వ్యాఖ్యానించిన విషయములు.

ఈదృష్టితోజూచినచో నరకాసురుడు మొదట ప్రళయసముద్రముచేత సర్వభూభాగము ముంచబడిన తరువాత మరలంధ్రాగోళమునుండి చిలిపోయినయొక పెద్దపట్టిముద్దయై యుండవలయును. వరాహమూర్తి కొమ్మునునది వరాహమూర్తితో సహకర్మితమనుకొన్నను భాగోళము ప్రళయజలధినుండి బహిర్గతమగు

వేళ భూమండలములోని యొకభాగముచెదరి పోయి మారముగా బడియుండవలయును, అదివేరే గోళము కాదు. భూమండలములోనిముక్క, అముక్కపాడ తక్కినగోళములతోపాటు భూమియొక్క యాకర్షణ శక్తిచేత భూగోళముచుట్టును పరిభ్రమించుచుండవలయును. దీని పరిభ్రమణమునకు నితర గోళముల యొక్క పరిభ్రమణమునకు చాలావ్యత్యాసముండును. ఇతరగోళములుజలప్రాయమువచ్చిన తరువాతిమరల సముద్రించిన భూగోళమువంటివికావు. వానిపద్ధతి వానిది. వానిపరిభ్రమణ మార్గములు వానివి. ఇట్లు భూగోళమునుండి చెదరిపోయిన ముక్కవలన భూగోళమునకెప్పుడైన సర్వికృష్ణము జరుగవచ్చును. భూమియొక్క యాకర్షణ దానియంతటిముగానుండును.

ఒకానొక వస్తువు చదలుచున్నది. చదలుట యాంఛించినది. అకదలిక యగుట యెప్పుడు? రౌలత్ కడల్పబడిన సమయమునందు దారిచలిక ప్రారంభించుచేత దానిని ప్రభవించజేసిన వేగశక్తిమీద అది చదలుచుండగా దానిచలికను నిరోధములులిండు నితరకర్తృలమీద దానిసంచలనము సంభావము కాదావపటి యుండునుగదా! అట్లేభూమినుండి యట్లు విడిపడిన యాముక్కవిడిపడిన కాలమునందలి యొక వేగశక్తిచేత గొంతదూరముపోవుటయు సభటనుండి వెంటనే వచ్చుటకు నచ్చటి ఏర్పడెనమైన వేగశక్తి లేకపోవుటయు, సామాన్యమైన భూమ్యాకర్షణ శక్తి మాత్రమే పనిచేయుట నైనను, అదృశ్యము యొక్క భూమ్యైకదేశత్వ లక్షణమును, ఆద్రేయకమై యెప్పుడో భూమితో సర్వికర్షణరుగర చచ్చుచుపోవుటయు, నీరెండులక్షణములు దానియందున్నవి. ఇట్లుండగా నాముక్కభూమినుండి విడిపడిపోయినచేయున్నది. ఆవేళయెట్టిదనగా నది యాశ్చర్యముకాదు. అదృశ్య వస్తువు కాదు. ఈవస్తువు నరకాసురులచేత ముఖ్యమైన హింసాకర్మమిచ్చినది.

ఇచటగొందరికి నొక సందేహము పుట్టవచ్చును. సంవత్సరములు ఋతువులు మాసములు తిథులు సృష్ట్యారంభమైన నాటినుండిగదా ప్రారంభించెను. లేదా సృష్టికొన్నట్లు జరిగినతరువాత నెవరోకొందరు వీరిని నియమించిరని కూడ నాధునికులనుకొనవచ్చును. క్రీస్తుమానము పాశ్చాత్య మతగురువులట్లు నిర్ణయించినది కనుక.

అది యట్లుజరుగలేదు. ఈకాలమునంతముగా జరుగుచునేయున్నది. మహాప్రళయ కాలమునందు గూడా కాలముయొక్క లెక్కయుండనేయున్నది. అందుకనియే సృష్ట్యాది గతట్లాః అని పంచాంగముల యందు వ్రాయబడుచుండుటయు గలదు. మరియు సృష్ట్యారంభము స్వభాను సంవత్సరమునందు నొక మాసములో నొక దినమునందు జరిగినదని వ్రాయబడియున్నది.

అదియట్లుంచి యారీతిగా జరిగిన యీవిచిత్రమైన మట్టిముద్దరత యొకడుండగా నామట్టిముద్ద నరకాసురుడుగా భావించెను. అమట్టిముద్దకు నరకాసురునకు భేదములేదు, అదియే ప్రాగ్జ్యోతిష పురము. అచ్చట నరకుడు తిత్కర్తకగోళశక్తి సహితమై రాక్షసాకారమును టూని వ్యవహరించెను. వాడింద్ర రౌఢముమీదికి చాకిపోయెను. వానిని కృష్ణుడు సంహరించెను.

ఈసంహరించుట ద్విధాభూతమైనవిషయము. ఒకటి ప్రళయకాలమునందు విడిపడిన భూఖండము వచ్చి భూగోళమునకుతాకి యావద గలిగించుట. ఆకాళమునందు పరిభ్రమించుచున్న రెండుగోళముల యొక్క పరస్పరసంఘర్షణము మహావిప్లవ హేతువు కదా! అట్టిగోళమును భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుడు చిత్రింపుర్షణమాజరుగకమున్ను దానిని చక్రచారలతో ముక్కలుముక్కలు చేసెను. అదివచ్చి భూమికి చిగిలినచో భూమికి పెద్దపడిలింపు. ఆ నరకాసురుడు భూఖండమువంటివాడు. అందుకనియే నాచనసోమన్న

‘అతిశయచక్రచార సరకానురు వక్రకలుచేసి’ అని వ్రాసినాడు. శిరఃకర్తవ్యము చేయుటకాదు. వానిని సంహరించుటకాదు. వానిని వక్రకలుచేయుట. దీని మీద దృష్టిలేనిచో నాచన సోమన్న వక్రకలుచేసి యని వ్రాయడు. ఇంకనేది వ్రాసినను వ్రాయవచ్చును.

కనుక నిది రెండుకథలతోడింపు. నరకుడు చచ్చినది చతుర్థశినాడు. ఈచతుర్థశి నరకునకు సంబంధమేమి ?

తత్వక్షు నుదాహరణ చతుర్థశియనంగ నొక్కకూతురుగలిగిన యిక్కువెరిగి గంధగజరూపమునను నక్క-స్వదెచ్చి కవసి నరకాసురుండు సౌఖ్యములదేలి నాకంబున యందును భూ

లోకంబునయందు ధనములు మణులుపైత్యా నీకంబుదేర మంచిని

గైకొని యాచంద్రముఖికి గానుకయిచ్చెన్.

ఈరెండు పద్యములను విచారించినచో నరకుడు, నాడుచతుర్థశియన్నకన్యను పెండ్లిచేసుకొనుట నామెకు మణులతోడ నగలునమర్పించుట మొదలైన లోకవృత్తిమిట్లుండగా చతుర్థశినాడు తద్భూతము విడిపడుటయు కొన్నియుగముల తరువాత మరల జతుర్థశినాడే దానికి భూమితోడి సన్నికర్షముజరుగవలసియుండగా శ్రీకృష్ణదేవుడనాడే తత్సన్నికర్షమును చక్కాయధముచేత తత్తండమును వక్రకలుచేసి భూలోకముయొక్క యాపదను నివారించుచుటయు గనిపించుచున్నది. ఈనరకునియారు ప్రాగ్భోతిషము. అదియాకాశములోనున్నది. అచ్చటికిరథములుపోవు. అందుచేత భగవంతుడు గరుత్మాంతునిమీద వెళ్లవలసివచ్చెను. అందుకనియే ‘ఆ విహగేంద్రు నెక్కి వివిధాయుధుడై వియదంతరఃస్ముపై తోవజనంగ’ అనివ్రాయబడెను.

అది వియదంతరఃస్ముపై తోవ. ఈ మాట కూడ నరకుని భూతండలక్షణమును జెప్పుచున్నది. చతుర్థశినాడు భూతండము విడిపడుట, మరల నాధూ

తండము మొన్నటి ద్వాపరయుగాంతమున చతుర్థశినాడే భూగోళ సన్నికర్షము జరుగవలసియుండుట. అనాడే భగవంతుడు నరకుని సంహరించుట మొదలైన కథ నరకుడు రాక్షసుడై జన్మించి చతుర్థశిని పెండ్లియాడుటగా జెప్పబడెను. అట్లుజరిగెను. ఇదియే దీనితోని రహస్యము.

ఆ చతుర్థశి యెవరికూతురు. తత్వక్షు ప్రజాపతి కూతురు. అయినతార్కపేరు ఉదాహర. తత్వక్షయనగా శిల్పి. అయినకాలశిల్పి. కాలవిభజనచేసినవాడు. చతుర్థశియు నమావాస్యయు సామాన్యముగా నొకదాని తోకలిసినచున్నందును, అది తిథుల యేర్పాటులోని యొకలెక్కలోని యొక రహస్యము. ఆ తత్వక్షుప్రజాపతి యారెండుతిథులయొక్క యేర్పాటు నుదహరించినవాడు. తత్త్వము జూచినచో రహస్యమిది. లోకముగా జూచినచో తత్వక్షయున్నాడు, ఉదాహరయున్నది. వారికూతురుపేరు చతుర్థశి. ఈనరకుడు గంధగజరూపమునవెళ్లి యా చతుర్థశిని గైవసము చేసికొన్నాడు. గంధగజరూపమున వెళ్లుటయేమి? రాక్షసులు కామరూపులు గనుక నట్లునువోవచ్చును. మరియు నీ నిత్యపరిభ్రమణములో నాభూమండలమునుండి విడిపోయినముక్క మదించిన యేనుగుయొక్క యాకారముతోనుండియుండనోపు. దానితోండమువైపు ప్రతి నరకచతుర్థశినాడు భూమండలమున కభిముఖముగా నుండియుండనోపు.

చతుర్థశిప్రస్తావనచేతను వక్రకలు చేసెనన్న మాటచేతను నాచన సోమన్నకు నేతస్మహాకథా గత తత్వవిషయము తెలియునని యూహింపబడుచున్నది. ఇంతమాత్రమునకింత వ్యాఖ్యానమా యనవచ్చును. కవికి కథప్రధానము. ఇట్టివిసూచింతురు. ఇట్టివేకాదు. కథాగత విహవిషములను సూచింతురు. గాథముగా గూఢముగా చదివెడివానికిది తెలియవచ్చును. తక్కినవారు పూర్వార్థములచేసినచో నమోవాకం ప్రశాస్యమే.

ఈ వ్యాఖ్యానము సోమన్నగ్రంథములో నీకథ కెందుకుచేయవలయును? అయిన వ్రాసిన తక్కిన కథల తాత్పర్యములన్నియు నిర్ణయించిన తరువాత నిది విస్పష్టముకాగలదు.

## లలితా ప్రోతము | దివాకర్ల వెంకటాచార్యుని

విరత సుధా ప్రహర్షములు, విరమల మంగళ వృష్టి హేతువుల్,  
వర కమలా స్వయంవరణ భద్ర మహోత్సవ దీపముల్, భవ  
త్పరసిజతుల్య పాదముల సన్నిధిజేసిన సేవలంబు: యు  
ర్వర ఘన భాగ్యవంతులగు వారికి నేమొనరింప కుండెడిన్.

ఎందఱులేరు దైవతము లీశ్వరనామ కళంకితుల్, లయం  
బందుదురెల్లరున్ సరసిజాసన ముఖ్యులు జన్మజన్మ, నీ  
మందర పాదముల్ తలకు ఘోక సకృత్తుగనైన మొక్కు నిం  
పొందఁగ నెవ్వఁడా యొకఁడెపో స్థిరసంస్థితి నందఁజాలెడిన్

హీంకారమ్మని చెప్పు వేదములు నీ యీశ్వరభావము నో  
పంకేజాసన ముఖ్య సర్వదివిషద్వంద్యా: త్రికోణాలయా:  
శంకాహీన: నినున్ స్మరింప యమరాట్పంత్రాసమున్ వీడి ని  
శ్శంకన్ నందనమందు నుండ్రు జనులాళాపాలకశ్రేణితో.

గరళము కబళించిన శంకరునకుఁ దద్వేగమెడరు కలిగింపదె ని  
ర్భర పీయూషార్థము నీ యొఱపగు నఱమేను ప్రక్క నుండదయేని॥

దేవీ: సీపద పంకజమ్ములకు భక్తిన్ మొక్కినన్ సర్వ వి  
ద్యా వైదగ్యము వాక్పటుత్వమును లబ్ధింబొట విందొనె: థా  
త్రీ వాల్మీక్యము చామరద్వితయమున్ దీవ్యత్వితచ్ఛత్రమున్  
శ్రీ విద్యోతితమా మణి మకుటమున్ జేకూరుచుండన్ ధరన్.



సతవాంఛా పరిపూరణక్రియ లసన్నాకద్రుమంబున్ దయా  
ప్రతిమాంభోధులునైన నీదగు సుధాపాంగంబులం డల్లి; నీ  
సుతుపై నీయెడ బద్ధతృష్ణని పయిన్ శుంభన్మహా భక్తి పూ  
రిత సర్వాంగునిపైఁ దిరంబుగఁ బ్రసారింపంగదే మొక్కెదన్.

నీ కడగంటిజూపులకు నిక్కపు లక్ష్మములైన మానవుల్  
ప్రాకట భక్తిపూరితులు వందలు వేలుగ నుండురైన నా  
లోకన సేయుమా! ననుఁ ద్రిలోక సవిత్రి! భవద్దయారస  
స్వీకృతి పాత్ర మిట్టిఁడు భువిన్ మఱియొక్కఁడు గల్గు నెచ్చెటన్.

కుంకుమ పంకశోభిత మకుంఠితకాంతి మరీచి మాలికా  
లంకృత ముజ్జ్వలన్మకుట లాంఛిత మర్థ శశాంకబింబ భా  
షాంకము సత్త్రికోణ నిలయంబు సుధార్థమునైన రూపమే  
యంకిలిలేక నాదు హృదయంబున నెప్పు తురంగలింపుచున్.

శతాబ్దముల తరుబడి మతోన్మాదము శో సతమత మగుచున్న భారతదేశమున ఆ పక్షపాత వ్రత్యవాద ప్రహతములయిన యీ వేశముల సత్తిశయించి గహనములైన తత్త్వ వ్యవస్థల యగాధ పథముల సత్తిక్రమించి మహోజ్వలము సర్వోపగమ్యమునగు మధుర భక్తి సంప్రదాయము ప్రాచుర్యవ సశలోనే చూక పాదుగా నల్లుకొన్న పుణ్య కాలము పడునై దవ శతాబ్ది. ఆ కాలమున ఆంధ్రదేశమున భక్తివాద్యమునకొక ప్రధానాంబముగా వెలసి విలసిల్లినది తాత్పర్యము శ్రీ నైష్ఠవ మహాభక్తి కవికుంబము. అదియొక మధురభక్తి సంప్రదాయముపాదా. సంకీర్తకళా కల్పశాఖ కదియొక యాంబము. పద వివిధాలత లల్లిన యొక పంకిరి యది. ఆ కవి కుంబమునకు ఆ సంప్రదాయమునకు ఆద్య పుష్ప మయ్యంగాను. అతనిక యవతారము. ఎవమభాగవతుని పన్నిద్రాల్పియల పూజ్య సంప్రదాయములు పుంతిభవించిన పుణ్యమూర్తి. పరమేశ్వరుడు, రమేశ్వరుడు పవనించిన పారి నెల్లి యలల పుంకింపజేసిన యన్మృతసేక మతని వాద్యము. అతని ప్రతిపదము శైలు గువారి భక్తి సాహిత్య దేవాయతమున ఒక యఖండ దీపశిఖ. భక్తి శృంగార సంగీతవాహులుకా నాద్యము మొక ప్రయాగ. ఆంధ్రమున 'పదకవితామార్గ సార్వభౌము'డతడు. 'పద కవితాపితామహ' బిరుదాంకితుడతడు. గాలి

## ఆన్నమాచార్యుని భక్తి సంప్రదాయము

గావూరి ప్రసన్న సత్యనారాయణ

పోకకుపోవు గాంధర్వమును పదములోపట్టి తన కంతమున గంటమున గ్రంథనిబంధన మొనర్చి సృష్టియేకాదు—ఒక సుష్టు శిష్ట లాక్షణిక వ్యవస్థను ఏర్పించిన మహాభాగుడతడు. సంకీర్తనమును ఒకసరసవాద్యయ ప్రక్రియగ తీర్చిదిద్దిన సరస్వతీస్తంభయు డతడు.

'భక్తి కవితలు రెంటికి నిన్న మధుర మగు చూఢ్యము నిద్రిచేసిన ఆవేశము జీవగట్టి. కృష్ణ సంబంధమైన భక్తి శృంగారముని భావ గాంధర్వము నిన్న మధురము మనోహరము. మధురభక్తి నిర్భరమైన హృదయమునుండి ప్రాచుర్యవించు కవిత తరచు ఆపాతమధుర మగు నీతి ధర్మము నాశ్రయించు చుండును. ఆ నాద్యము రసరాజములగు భక్తి శృంగారములకును సుసృతీదేవి తీర్థ ప్రసాదములగు సంగీతసాహిత్యములకును సంగమస్థానము'1

జీవిత మొక నిశ్చయమైన యద్వైతముగ చింతనచేసిన మా మహాభాగుని హృదయము

ప్రసవించిన భక్తిభావనలు బహుభంగులు. ఆ  
యన తను నెల్ల వైష్ణవము-తలపెట్టెవైష్ణవము.

‘వైష్ణవులు గానివారలెవ్వరు లేరువిష్ణు  
ప్రభావమీ విశ్వమంతయును’ అని చిరతలు  
తీసికొని చిందులు వైచినాడు. ఒక పసికందు  
వలె ఆక్రందించినాడా జగత్ప్రేమందు. తా  
నొక తండ్రినోలె భగవంతునొక బాలునిగా  
భావించి యుపలాలించినాడు. దాసుడై విన్న  
పములు చేసినాడు. తానొక స్వామినోలె  
ఆనలను పెట్టినాడు. ఆయన పొందుగురించి తా  
నొక గోపికవలె పలవించినాడు. తానే ఒక  
ప్రియునినోలె జగద్వల్లభునియందు ప్రణయిసీ  
భావమును ఆరోపించి మురిసినాడు. పలుపో  
కడలు పోయినాడా పోకడలుచెప్ప సలవిగాదు.  
అయినను ఆ పోకడలన్నీట మధురాని మధుర  
మైన వివిధ భక్తిభావనా మార్గములతోగల  
వైశిష్ట్యము నిండుక స్పృశింతును. ఒకగోపిక  
యై కృష్ణునిపై నేరములు యశోదతో విన్న  
విండుచున్నాడు. చూడుడు.

‘పుడమిలోప మగలు గలుగు

పొలతులకును దిరుగదావె

అడవివారి నుండ నీయడమ్మ నీకుమాడుడు

భారమైన కుచభరంబుపై చెంగుకొర నొంతె

జారుజూపులాది మించి పాకగంపు 2 పెరుగును

కోరో చల్లయనుచు పెరుగు కుచము లదర

పెట్టినదడు

గోరుదీసి పారుతెంచె కొమ్మ నీ కొమారుడు’

కృష్ణునిపై నున్న ప్రేమాతిరేకముచే  
ఆతనితోడి సౌఖ్యము నితరులను భవించు  
నేమో యను నీసున గోపికా రూపుడయిన  
భక్తుడుపల్కు మాటలివి. ‘కామకోధాభి  
మానాధికం తస్మిన్నేవ కరణీయమ్’ అనునార  
ద భక్తిసూత్రమిట వట్టుచున్నది, భగవంతుని  
యైశ్వర్య మాధుర్యగుణములు రెండు నీభక్తు  
రాలినిట నాకర్షించినవి. సుఖాభివ్యక్తికి  
హేతువైన గోపికా కృష్ణుల మనస్సంగమమిట  
సూచితము. వారిది యిట భోక్తృ-భోగ్య  
సంబంధము. సుఖాభివ్యక్తి దృష్టాదృష్టో  
భయముగా నుండుటచే నిది మిత్రభక్తి  
(భక్తిరసాయనము). భక్తుడు దాసుడై విన్న  
పము చేసుకొనుచున్నాడు. ‘మాకేమి మీరె  
ట్టున్నా మంచిదే నేను పైకొని మీవారమై  
బ్రహ్మకేము నేము’ రాధాకృష్ణుల సేవసేయుచు  
బ్రతుకులే యభీష్టమని భక్తుని విన్నపము.  
దాస్యరూపమున నాతనిభక్తి వ్యక్తమగుటచే  
నిది దాస్యభక్తి. అశ్వారుల సంప్రదాయమున  
నిది కలదు. సఖ్యాసక్తికొక మెట్టుకీరింది.  
భక్తిపంచక భావనలో రెండవది ‘మన్మనా  
భవ, మద్భక్తో, మద్యాజీ, మాం నమస్కురు’  
అను గీతాతత్త్వ సంవాది యైనది. పరమా  
త్ముని సంబంధిగ జీవింపదలచు భక్తుని యా  
చారాదులన్నియు భగవదర్పితములే యగును.  
సౌరశాసన నయినను, ఆయనను విస్మరించిన  
చో భక్తుడు పరమవ్యాకులత నొందును.  
ఇట్లుండుట నారదభక్తి సంప్రదాయము. నార

దస్తుతదర్శితాః శుభాచారతా తద్విస్తరణే పరమ  
వ్యాకులతే చ. శ్రీ గూఢపుడయిన భక్తుడు  
పరమాత్ముని యైశ్వర్య రూపమునకు వితాకు  
వడుట పనికిలింపుడు.

‘వచియింపరాని యిటువంటి నీ యెడుట నా  
కుదకుంభముల కాంతికొలుపునా వోరి  
సిరులవనుం గూడితివి శ్రీ వెంకటేశ, నీ  
కరుణకెటు నే నోర్వం గలనా వోరి’

పూర్వోక్తదాహరణయందు కంటే  
అత్త పరిశీలన యందొకపాలు పురోగమించి  
నాడు భక్తుడు. భగవంతుడు వచియింపరాని  
గుణములు కలవాడని తెలిసికొనినాడు. అట్టి  
పరాత్పరుని నుంచునకై శ్రీత్వము నుంచుట  
కైన వెనుకాడలేదు. ‘వచియింపరాని ఇటు  
వంటి’ అనుటలో సర్వతద్భావభక్తి (సర్వము  
నతడే) సూచితము. ‘నీయెడుట నాకుచకుంభ  
ములకాంతి’ అనుటలో నీముందు నేనెంత  
దాన సను భావము. భక్తుని తానొక యణు  
మాత్ముడని తెలిసికొనబోవు చున్నాడు. ఆ  
యణువు భగవత్సంబంధమే. ఇది శేష-శేషి  
సంబంధజ్ఞానము. ఓరి అనుటలో సఖభావము  
వ్యక్తము. ‘నీకరుణకెటు నే నోర్వంగలనా’  
అనుటలో దానభావము. విరుద్ధ భక్తిభావ  
ముల నేక కాలమున తోపక్షయగల ధీనిధి.  
అన్న మయ్యంగాను భక్తిభావావస్థల త్వరితతనే  
యిది సూచించు నేమో!

భక్తురాలు తన్ను సరిగా పరమేశ్వరు  
జ్ఞానకయన్నాడని యాతనిని దీనముగా నెత్తి  
పాడుచున్నది.

‘ఊరకే వన్నొల్లక నీవుగివా నీ యారివని  
క్షేమ చెప్పు గడ్డుగానే వ్రేపుతోడను  
తేరకొవి నీవు నాదిట్లు చూడకుండినను  
దూరావ నిన్నుంజూచి సంతోషించం గడ్డుగా’

అనుచున్నది. వన్నొల్లకున్నను నీవు నాభర్త  
వని పేనుచెప్పుకొని సంతోషించు భాగ్యమైన  
నాకున్నది కదా! అనియే నాకు చాలునని  
యమానుకమగు పరమప్రేమను వెలిబుచ్చు  
చున్నది. భర్తగా భగవంతుని దర్శించుటచే  
నిది కాంతాసక్తి. భగవంతునియందు గాల  
త్వమును దర్శించి తనయందు భక్తుడు మాతృ  
త్వము నాగోషించుకొను చున్నాడు.

‘బయటం బెట్టకురే పక్షులు పాతెడి పొద్దు  
ఓయమ్మ బాలురకు నొప్పందదురు  
పంచలదిన్నకులే పాములు వెళ్ళేటిపొద్దు  
కొంచపు బాలుర వైకొనునందురు’

పసిగాలుడయిన భగవంతు కేట నా  
పదనాశిల్లనోయనోయో యామె యారాటము.  
పక్షులుపారిస సంగ వైకల్యము గల్లుననుట  
యను శ్రుతాచారము మాతృహృదయమిందు  
దర్శనమిచ్చుచున్నది.

అధ్యాత్మ సంకీర్తనల యందీతడు భక్తి-  
మతము-వేదాంతముల విషయమై వెలిబుచ్చి  
న విశిష్ట సమన్వయ దృష్టి ప్రశస్యము  
జిలకింపుడు.

‘ఉపాయాంతరము లొల్లక భక్తిచేపట్టి  
యెపుడా తీర్థ ప్రాదేవుకోడ  
నిపుణత శ్రీ వేంకట నిలయుడె గతియని  
ప్రపత్తి గల్గితే పరమ వైష్ణవము  
పరికుద్ది నుండుటే పరమ వైష్ణవము’

అని నొక్కి చెప్పినాడు. ఈయన ఇట ప్రసన్నుడు నై కాంతిక భక్తుడునగుచున్నాడు. మతోన్మాదుల కాయనదొక్కటే యుపదేశము వినుడు. 'ప్రసన్నులకునిది పరమాచారము విపరీతాచారము విడువగ వలయు' ననియే. భక్తి విషయమై ఆయనదొక్కటే మాట.

'అక్కొక్క యడుగుడుగె బిగి ముందు వెట్టితె ఎక్కువో కొండైన నెక్కుగొనకు, పట్టినచోనె నెడకి భావింపవలె' గట్టిగా సంతర్యామి కరుణించును' అని ఆయన ఆధ్యాత్మిక చింతనాభ్యున్నానిని గమనింపుడు. 'మనసు నీ యధీనము మాటలు నీవాడెకివే తనువు నీపుట్టించిన భరమిది చేగదేర నీవు నన్ను జేసిన నూనిసి నింజే' జ్ఞాన వీపపుకాంతి యల్లింతన కప్పించినది. చేరుటకేను వ్యవధిబట్టెను. దానిని సహింపజేక ఎట్టి మాతృనిండుగ గడగి నాహో పరీక్షింపుడు.

'చేరుచున్నది నాలోన పెక్కు సేకారములు పూచుచున్న నెన్నెనా పూహలెల్లను చేరుచున్న హక్కుకటే సేనాసెన కోరికలు యూరీతి నున్నాడ నాకు నేది గతియింకను' కర్మజ్ఞాన భక్తిప్రపత్తులనెల్ల వేంకటేశ్వర క్షీణితై యర్పించిన యీతడుపరమైకాంతుడు. దశవిధ వైష్ణవములందిరియే యగ్రేసరము. దాని లక్షణ మిట్లున్నది. 'ప్రీత్యర్థం వాసు దేవస్య కర్మజ్ఞానాడికం సరః స విప్రః పరమై కాంతీ మహాభాగవతసృతః' (ప్రసన్న భర్త సారసముచ్చయము) 'అవలహుల జెడనాడగ

వినివిని చేవమీరి యెవ్వరిని జెడనాడక కోవిడు శ్రీ వేంకటేశుగారిచి పెద్దలక్కప వావివర్తన కలవాడువో వైష్ణవుడు' ఎంతటి సుశిక్షిత సమన్వయ సమాలోచనము! పరమతదూషకు లకెంతటి పట్టుగలదెట్టి! ఆయన దృష్టియే అమోఘమిది.

'ఏకులజాదేమి యెవ్వరైన నేమి పరగిన సత్సంపన్నుడైనవాడే పరనిందనెయ తప్పుబడుగానివాడు అయిదైన భాతదయారీతి యగువాడే తగిలి వేంకటేశు దాడుడయినవాడు'

అని కవికాంతుహిమను కాచితా)గన వాడుగ గన్పించును. వేరున్న 'కతలాయ జెప్పనేకు కలికాంతుహిమ' అని వాపోవకు గదా! ఇంకను ఖన్నుడై 'నిరపరాధుని' జూపి నైపుగు వారించగాను తెరలకెట్టుంకినో నిక్కాములు నిరసవర్తనులండే ఏవగీత వాంఛుల గునానుంగుటాతె కలికాంతుహిమా' అని స్మృతిార్చిగా. . నీకేంత వైష్ణవమే యని పుగ్గించువారికి 'ఎవ్వరివాడాగాను ఏమంగు నిండుకు తలగ' లోకులు తడవకునోమమ్మి సరహరికీర్తన నానిసజిహ్వా బ్రతులనుతీంపగ నోపదుజిహ్వా' అని యాయన సమాధానము. ఆయనకొక్కటే తుష్టి.

'చిక్కినా లోదైనది శ్రీవైష్ణవ ధర్మము తాక్కినది భవముల తుడిపదము ఎక్కినది హరిభక్తి యిదిపట్టపేనుగు ఎక్కువతెక్కువకే కాక యింక నేలచింత'

అని ఆయన హృదయముపై భక్తిపై జన్మముపై నాయనకుగల విశ్వాసమట్టిది.

భగవంతున కాయనదొక విన్నపము. 'నే నా కడలేకుండితే నీకృపకుపాత్రంబేది పూని నా వల్లనే కీర్తిబొందేవునీవు' భగవంతుడయితే భక్తుడిట్టిచనవు నూహించుట సహజము. శాక క విషయములందు మాత్రమిట్టి భావ చుహంకారముగ భాసించును. జగద్వల్లభుని యందు ప్రణయిని భావనమును ఆశీరించి 'మొ నెల్లు మందలించుచున్నావో నీశ్చింపుడు:

'చిత్తమురా బిహిత చేసికేవేడురగర  
త్త్రోతంగోనరితె కాంతయింపానా  
సమ్మతిగాటెనంగితె సతిదాయబండుగాకి  
నామ్మనింగుంపటియైతె పదిబిడ్డనా'

అనుకూలముగా వచ్చించి మెప్పుసంద  
వచ్చుగాని గొమ్మలకుంపటివలె నేమి యీ  
వచ్చెను? అని చీకాక్షతో ప్రణయిని చువలెక  
యనుచున్నాడు. ఈ ప్రేమస్వరూప మర్పచ  
నీయము. మూకాస్వాదనమువంటిది. (నా.  
భ. మా.) భక్తయైన భగవంతుడొకటి సం  
గోము నాకాశ్చించుచున్నాడు ప్రేమరూప  
భక్తుడు.

'పిడుటుజనుదోయినీ యురముపైవనివార  
నదిమిమోమున మోమునలమియలమి  
వదలెననీవితో వాలుగన్నులకెక్కి  
రాదవనిమీదనే నొరగుచెన్నుటరా'

ఈమోభక్తి హర్షజ్వలనుగుట సాత్త్విక  
భక్తి (భ. ౧.) ఆత్మయెడనున్న కామాసక్తి.  
కాతనియనుకూల వర్తనమాలగ్య మయినదని  
యూతనికి శిక్షనిధించుచున్నది.

'మంచమదె: యిల్లదె: మాటలేటికి  
నించినవేడుకతోడ నిద్దురించుటోనను  
ఇంటికింజెప్పియంపితి నిందాకనెలరావైతి  
పంటంగారకొలంగితి నదైవుండరా'

అను నాగ్రహము చూపుటతో కోప  
ముకొంచెమువశమించినది. కాని అసలు విష  
యమెట్టులో చెవికిచేరినది. అప్పుడు 'ఎవ్వరు  
గలగమ్మయింకనాకు నెవ్వగలలో చిత్తము  
నెలకొన్నదిపుడు' అని వాపోయినది. కాని  
భాగము?

'హరిమిగొనరుకంటె గుట్టుననుండు  
టేమేలు చేరివేరేముక కాంతంగోరేవాతో'  
అని తానే సమాధానము చెప్పకొన్నది.  
'నాకునిస్థూరాసనిను వద్దననేజాలను తోలు  
తేమిచేసితిగ' అని 'య్యల్లిన్దతి' అని పశ్చాత్తా  
పభువుయై ఎలవరించినది. అహంతయంతయు  
నశించినది. ఇప్పుడా మెధోరణి 'భావించినన్ని  
చూచితె పరవశకూదంగాని ఆవేశనీతోసరస  
మరలు' నన్నటువంటిది. ఇప్పుడా మెయొక  
క్షణోపదేశిక. పెట్టినవివినాముగ్గులు కట్టినదిని  
రెంటెము పెట్టదాసనేను ఏమిచూచేవయ్య  
అని రాజిబండలు సైతము కరగునట్లాత్మ  
స్వరూపము విప్పిచెప్పుకొన్నది. 'కాయమిదె  
చాయమిదె నీకిచ్చినదేహమిదె - ఎట్టెనంచే  
యరా' అని ఆత్మసవేదనము గావించుకొని  
నది. 'నీగోపనగలిసి నీవటయెన్నుండురా'  
అనియే యామెరుదికోర్కె. ఎరగాని తలచెదర  
సంగమిస్తున్నప్పుడెవ కరగిమరవక నాకడ  
చూచుమీ' అని కడసారిగ ప్రాధేయ పూర్వ  
కముగ బలిమూలుకొనెనది. భక్తసులభుడు  
'మిమేకటగిరి దేవుడుకాగిట కరుణించగ  
చీకటి నడగానె' నిత్యమెల్లు విష్ణుమయముగ  
వర్ణించి త సితరించిన భక్త్యుడన్న మయ్య.

## మిథ్యా చింబం

వల్లంపాటి వెంకటసుబ్బయ్య

మొదట గర్వమేమో అనుకున్నాను. కానీ కాలంగడచినకొద్దీ యీ అభిప్రాయం నాకు దూరం కాసాగింది. ఆ దిగించిన పెదవులవెనుక యేహోదాన్ని మూగవేదవలు, మవలోకిచూసే ఆకళ్ళవెనుక ఎన్నో బడబాగులు వున్నాయనిపించింది.

మరిషి పొడవుగావుంటాడు. అతని మూట తీరు, నడకవేగమూ అతనిొక మూర్తీభవించిన అలసత్వంగానూ, అసాంఘిక జీవితానూ మనకు తోపింపజేస్తాయి. లేచిపోవాలన్నా, పూర్వోప లేచాలన్నా నాలుగుసమిషాలు పడుతుంది. అతని వయస్సు సుమారు ముప్పైఏళ్ళ వుండవచ్చు. కానీ మాంసహీనమైన దవడలు. మాంసహీనమైన గజా కళ్ళు అతన్ని నలభయ్యేళ్ళవాడిలా తోపింపజేస్తాయి.

నేను లహైస్కూల్లో వుద్వేగంలో చేరినరెండవ దినమనుకుంటాను అలా తోటలోకి వెళ్ళాను. ఆక్కడ ఒకచెట్టుకిందచూచానని ఎదురుకునిపిస్తున్న పొలాలకేసి చూస్తున్నాడతను. దిరాసరి కట్టుకున్న తలదాకుచీరలా కొండదాకా వరిపొలాలు కనిపిస్తున్నాయి. కొండకిందమాత్రము చీరఅంచులా చూపుతోటలు కనిపిస్తున్నాయి. ఇంతిమెరసి, అంతలో లచ్చళ్ళమచ్చే భవిష్యత్తులా పొలాలనుడుస్తుంది బయలుదేరేదాట కొండను దేచాలయంవద్ద అంత మౌనమిది.

“మీ కీ ఫీరియడ్ రిజరాండి?” అన్నాను బావంకి. అన్నాడతను లేస్తూ. “ఇంకా గంట కొట్టలేదంటి.

జవాబు చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయాడతను. నాకు చివుక్కుచునిపించింది. అతని ఏకాంతాన్ని భంగపరచానేమోనని నమ్రాదానవచ్చాను కానీ అతని యీ వింత ప్రవర్తనకు ఆశ్చర్యపడకుండా వుండలేకపోయాను. అదినం రాత్రి పడుకోబోయేముందు మధుసూదనానికి వుదంతం చెప్పాను. “అ శనిగాడినంగతి నీరెందుకోయ్? వాడెప్పుడూ అంతే!” అనేకాడు మధుసూదనం.

మధుసూదనం నాకు బాల్యస్నేహితుడు. ఈ షాలోనాకున్న ఒకేఒక పరిచయస్థుడు. అసలువాడి క్కడున్నాడని తెలిసే నేనీ షారికివచ్చాను. వాడి భార్యపుట్టింటికి వెళ్ళిందికాబట్టి, నేనూ కుటుంబాన్ని పిలుచుకొని వచ్చేదాకా వాడియింట్లోనే నామకాం. వాడిదొక ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వం: వాడిమీదవాడికి ఆదోరణమైన ఎల్లమాలిన విశ్వాసం! కొండమీదవడితే గోటిరో మీలేయగలసన్న విశ్వాసంవుంది వాడికి. కానీ ఒంటిపొడిగినింజం. వాడుపరిస్థితులకులొంగడు. వాటి నతిలేరిగ్గా వాళ్ళానిస్తూ తివరముఖంగా తిప్పుకోవడంలో నమర్చుడు.

“లదిగాదోయ్. అతగాడికేమైనా గర్వమా?” మరేమిటనుకున్నానా! ఎవరితోమాట్లాడడు. కనీసం నాతోగూడా మాట్లాడడు! సాయంకాలం గొంగుడై నాదాడు, అలా అందరితోనూకలసి తిరిగితే ఆయన గారి దిగికి నాడుర్తా అనుకుంటున్నాడు కాబోలు” అన్నాడు మధుసూదనం.

నిజమే! కాకుంటే అతనేదో నిర్వికల్పనమాదిలో వున్నట్టు కూర్చోవడం యేమిటి? నేనువెళ్ళివలక రించగానే ద్యానభంగమయినట్లు లేచివెళ్ళడమేమిటి?

.....రోజులు గడుస్తున్నాయి. అతనలాగే వేళకు బడికి రావడం, గంటకొట్టగానే వెళ్ళడం, విశ్రాంతి సమయాలలో తోటలో కూర్చొని దూరదూరాలనుంచి వచ్చి, ఒకచోటచేరి, ఒక ఆకృతి ధరించి అంతలోనే విడిపోతూ, జీవితాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తున్న మేమాలనో, లేక బడివద్దనుండి కొండదాకా వరకుకొని, కొండ అడుగులోకి అచ్యుతమయ్యే వరి పొలాలనో చూస్తూ గడుపుతున్నాడు రోజుల్ని.

మధుసూదనం మాటల్ని ఆనాడు విశ్వసించాను గాని, ఆలోచించేసరికి హేతువాదానికి వాడి నిర్వచనం నిలబడలేక పోయింది. గర్వం వున్నవారిలో వలుగురితోమా కలసిమెలసి వుండనివారు బహుస్వల్పం. అలాంటివారు ఇతరులతో మాట్లాడినంత సేపు తమ వద్దతిని ప్రతి కడలికలోనూ పృథ్వి చేస్తారు. కానీ 'యితనిలో యిలాంటి ప్రవర్తన కనబడదు. ఆసలు ఇతరులతో మాట్లాడనే మాట్లాడదు. ముసై మాట్లాడిస్తే "ప్రశ్నకు జవాబు"గా తప్పుపంటాడు. తన వద్దతిని ప్రకటించుకోదు. అందువల్ల 'అతను గర్వ'అన్న అభిప్రాయం నాలోనుంచి జారుకుంది....

ఒకరోజు హెచ్చాష్టరుగాట అతనికోసం పెడుతున్నారు. "తోటలో వుంటారేమోనండి." అన్నాను. "ఓ....అవును. మునాషి తోటలో ప్రభాకరంగారుంటారు. కాస్త పిలు." అన్నారు జవాబు ఉద్దేశించి "అయిన తిత్తారూ సాబ్" అన్నాడు మునాషి జంతుతూ. "నేనెవరో వెళ్తున్నాను. పిలుస్తాలెండి," అన్నాను 'త్యాంక్స్.'

తోటలో కెళ్ళాను. ప్రభాకరం తనమామూలు తోటలోనే కూర్చొని వరిపొలాలకేసి చూస్తున్నాడు. "ప్రభాకరంగారూ!" పిలిచాను. "ఎవరు....? ఓ.... మీరా!" లేవబోయాడు. "కూర్చోండి. రీజరేగా....!"

అయిష్టంగా కూచున్నాడు. అతనికిళ్ళు నన్ను చూడడంలేదు. నాలోకి చూస్తున్నాయి. "ఏమిటలా

చూస్తున్నాడు?" ప్రభాకరం కాస్త కలవరపడ్డాడు. "అబ్బే....ఏమీలేదు. ఆ పొలాలకేసి...." వెదకబోయినతీగ కాలికే తగిలింది: "అవి మామూలు వరి పొలాలే గదండీ!" అన్నాను కాస్త చనువు సంపాదించాలనే వుద్దేశంతో.

ప్రభాకరం ఒకసారి దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి చెప్పడం ప్రారంభించాడు. "అవును....కానీ అవికోత కొచ్చాయి. మరి నాలుగు రోజుల్లో కోసేస్తారు.. ఆప్పుడు యిక్కడినుండి కొండదాకా భూమి అనాచ్ఛాదితంగా నగ్నంగా కనిపిస్తుంది. చూడడానికి విచారంగా వుంటుంది".

ఎవరో అత్తల్ని పోగొట్టుకో పోతున్నట్లుగా అతని ముఖం వికలముద్రను దాల్చింది.---

"పొలం అన్న తర్వాత కోతకు రాకుండా వుంటుందా? కొయ్యకుండా ఉంటారా....? అసలు పొలాల కోతలు సంతోష జననాలు గదండీ!" "మనిషన్న తర్వాత చావడం లభ్యమేగదా. అలాంటి వ్షుడు యెందుకేడవాలి." "చారు అత్తలు కనుక" "మీకు మీబంధువులు అత్తలు. నాకీ పొలాలు అత్తల కన్నా ఆదిత మైనవి." అన్నాడు ప్రభాకరం.

ఈ మాటల్లో అతని జీవితానికి సంబంధించిన రహస్యమేదో ధ్వనించింది. ఈ మాటే అతన్ని గూర్చి నేను ఆలోచించడానికి కారణభూత మైంది. కానీ ఆ మాటమెనక ధ్వనితమైన అతని జీవిత రహస్యమేదో కాగితంమీద రాతలా కాకుండా, నీటిమీద గీతలా అస్పష్టంగా వుంది.

మునాషి వచ్చి హెచ్చాష్టరుగాట పిలుస్తున్నారని హెచ్చరించాడు. ప్రభాకరం వెళ్ళిపోయాడు. "అసలా మాట్లాడుతాడేమోయ్? ఆరాత్రి మధుసూదనాన్ని అడిగాను.

"బోను. అతనిదీ ప్రాంతంగాదు, కాస్త యాసగా మాట్లాడుతాడు." అన్నాడు మధుసూదనం



చదువుతున్న పినిమా పత్రికమీడినుంచి దృష్టిమరల్చుకుందానే.

కంట్రా ఫుల్లపెట్టినట్లున్న వాడి జవాబుకు నాకు ఒళ్ళుమండుకొచ్చింది. కానీ వాని సమాధానం నాలో ఒక ప్రశ్నను రేపింది.

“మరేవూరు?” “ఈ షూల్లో ఈ ప్రశ్నకు జవాబు తెలిసిన మానవుడొక్కడే వున్నాడు అతణ్ణి గుగు.” “ఎవరతను?” “ప్రభాకరం”: పకపక నవ్వాడు మమసూదనం.

ఈసారి వాని నిర్లక్ష్యంచూస్తే గూబపేర్చేయ్యా లన్నంతకోపం వచ్చింది. వాడిచేతులోని పత్రికలాగి గిరవాటు పెట్టి ప్రశ్నించాను. ఆవిషయం యెందు కంత రహస్యంగావుందాడు?” “అదేమిటి మహాను భావా అన్నీరహస్యాలే! అతగాడు అందరితోకలిసి తిరిగితేగదా యివి తెలియదానికి . . . దాదా .... వాడి గర్వం .... ఈ!”

—రాత్రి పడుకొని ఆలోచించాను.

ఒకవ్యక్తి సంఘానికి మారంగావుండాలని వుంటున్నాడంటే అతను తనజీవితంలో మేదోక్ష మించరాని తప్పిదంవల్ల అతనిలోని సాంఘికభావం చచ్చిపోవాలి. అతడు ఏకాంతంలోతప్ప జీవించలేక పోవాలి. నలుగురితోకలిసి తిరిగితే తననైత్యం బయటపడుతుందేమోనని అతను భయపడాలి .....

ప్రభాకరానికిది సమన్వయించడానికి ప్రయత్నించాను. కానీ కుదరలేదు. ఆలోచనల్లోనే నిద్ర పట్టింది .....

ఈ ఆలోచనల్లో ఎనిమిదిరోజులు గడిచి పోయాయి. ఎవ్వరు మాట్లాడించినా బదులుచెప్పని ప్రభాకరం నేనుకనిపించగానే చిరునవ్వులాంటిది నవ్వుతూ పలకరించడం అందరికీ ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది.

ఆరోజు బడివదలిత తర్వాత బీచర్లందరూ ఇళ్ళకువెళ్ళిపోయారు. కానీ నేనూ ప్రభాకరం కాస్త వెనుకబడి పోయాము. “మీరింకావెళ్ళలేదు?” ప్రశ్నించాడు ప్రభాకరం. లేదు. కాస్తపనుండి ఆగి పోయాను.” అన్నాను వెంటనడుస్తూ.

దారివెంటకి యేవోనిస్సారమైన విషయాలను గూర్చి మాట్లాడుకుంటా నడుస్తున్నాము. నేనూ ప్రభాకరం విడిపోవలసివీధి వచ్చింది. మామాటలు మాత్రంకెగలేదు. “అలారూముకెళ్ళి మాట్లాడు కుందాం రండి” అన్నాడు ప్రభాకరం యిష్టంలేనిపని చేస్తున్నవాడిలా. అవును! అతనిగదికెళ్ళాలి. పరిశీలించాలి. అప్పుడైనా ప్రభాకరం ప్రవర్తన అర్థమౌతుందేమో. “అలాగే” అంటూ బయలుదేరాను.

ప్రభాకరం గదితలుపులుదీసి లోపలికెళ్ళాడు. నేను అనుసరించాను. గదినిండా సిగరేట్ పీకలు, పుస్తకాలూ చింపబడినట్లుగా పడివున్నాయి. నిరంతరం పరిచివుండే ఒకపరుపు దుమ్ముకొట్టుకొని పడి వుంది. మళ్ళులో నగానికి పగిలినఅద్దం కిటికీలో వున్న పవలినబొప్పలా వుంది.

పగిలిన అద్దంమీందు నిర్మాని ముఖంమడుచు కున్నాడు ప్రభాకరం. అద్దంలోయిద్దరు ప్రభాకరాలు కనిపించారు. ఏవోస్ఫురించి నవ్వుకున్నాను. నానవ్వు అద్దంలోప్రతిఫలించిందేమో ప్రభాకరంప్రశ్నించాడు. “ఎందుకు నవ్వుకున్నాడు?” “ఏమిలే....దు....” “అలాకూర్చొండి.” పరుపుమీద దుమ్ముదులిపాడు. హుర్చున్నాను. అద్దంపదివిన పుస్తకమేదో పరుపు ప్రక్కనే పడివుంది. తీసిచూశాను. అదేదో చవక వారు ‘నెక్సు’ పుస్తకం. “ఈగదికి బాగుగెంతండి” “పది.” స్నానానికి ఆఫ్తాలం మధ్యవున్న బావికి వెళ్ళాను. “.....” ‘మీకు భోజనం ఎలా గండి?’ ప్రభాకరం ప్రశ్నించాడు. ‘నేను కుటుంబంతో వుంటున్నాను.’

ప్రభాకరం 'అలాగా....' అనికూడా అవ  
లేదు. నానుంకి రాబోతున్న ప్రశ్నను పూహించాడు  
గాబోలు కిటికీవద్దకెళ్ళి నిలబడ్డాడు. కాని నాప్రశ్న  
నాలోనే యింకీపోలేదు. "మీరింకాబ్రహ్మచారులేనా?"

ప్రభాకరం గిట్టున నావేపుతిరిగాడు. గత  
జీవితంలోని యేదోవిషాదానుభూతి రేగినట్లుగా మారి  
పోయిందతనిముఖం. "లేదు." అన్నాడు కల్లోలాన్ని  
తనలోనే అణచుకుంటూ. "అలాగైతే వివాహాతు  
లన్నమాట!" "కాదు" అన్నాడు. కానీ అతడు  
చెప్పింది నమ్మలేని విధంగాపుంతతని పుచ్చార్చె.

"ఎన్నాళ్ళుంటే యీ అయ్యరుకూడు. హాయిగాపెళ్ళి  
చేసుకోవూడదండీ?" అన్నాను నవ్వుతూ.

ప్రభాకరం ముఖంలో మెల్లలూ మార్పు  
వచ్చింది. అతనిపెదపులమీద చిరునవ్వులాంటిది  
ప్రకాశిస్తోయింది. అదిహృదయంలోని సానుభూతి  
వల్ల బయటపడిన చిరునవ్వుకాదు. నాకోసం. నా  
ప్రశ్నకోసం ప్రాకిన చిరునవ్వు. "చేసుకుందాం.  
అన్నీ కలసిరావాలిగదండీ! ఐనా ప్రేమమీద నాకు  
నమ్మకంలేదు. పెళ్ళాడ్డంఅంటే ప్రేనేగదా అని  
చెయ్యంగావుంది." అంటూవచ్చాడు. అతని హృద  
యంలోనిభావం యిదిగాదు. బహుశా యిది ఆభావా  
నికి తొడిగిన చమత్కారం. "ప్రభాకరంగాటూ!  
భగవంతుడుచేసిన ఒకేమిందివని ప్రేని సృష్టించడం.  
ప్రేలేకుంటే పురుషుని జీవితం ఒకయదారి." "ఇది  
మివ్వక్తిగతాభిప్రాయం. నేనుచచ్చినాప్రే నివమ్మను"  
"ఎందుకు?" ప్రభాకరం మూసం చల్చాడు.  
ప్రభాకరం జీవితంలో ప్రేవుంది. బహుశా ఆప్రే  
ఇతణ్ణి తిరస్కరించింది. అందువల్ల ప్రభాకరం  
జీవితంమోగిందేదిగాబోలు ననుకున్నాను.

"ప్రభాకరంగాటూ! ప్రేని మూషించకండి. ప్రే  
అమృతమూర్తి నేనుకూడా ఒక ప్రేని ప్రేమించాను.  
అవిడకూడా నాకు ఆత్మార్పణ చేసుకుంది. కానీ

మాకివ్విరికి మధ్యవున్న అగాధం నేను అంఘించ  
లేనిది. అందువల్ల వాళ్ళనాన్న వివాహానికి అంగీక  
రించలేదు. అందువల్ల ఆ అమాతాన్ని అవిదే  
అంఘించి నన్ను చేరుకుంది. మేము వివాహము  
చేసుకున్నాం. నేడావిడ నాప్రేమలో తన కష్టాలు  
పరచి పోతుంది." నావల్ల సాధ్యమైనంత పారవ  
శ్యాన్ని నటిస్తూ అన్నాను.

ప్రభాకరం ముఖం అదోరకంగా  
ముడుచుకుంది. బహుశా నాకదనుగూర్చి అతను  
అలోచిస్తుందాలి....కానీసవటితర్వాత అన్నాడు. "మీరు  
చెప్పే ప్రే ప్రేగాదు. ఎవరో దేవత. నేను చెప్పేది  
ప్రేల సంగతి...."తర్వాత "నేనుకూడా ఒకప్రేని....  
కాదు....నన్నుకూడా ఒక ప్రే ప్రేమించింది. అవి  
కాలేజీలోజూలు. అవిడ ప్రతిదినం నాకు ఉత్తరాలు  
రాసేది. నేను తన ప్రేమ సంగీకరించకపోతే ఆత్మ  
హత్య చేసుకుంటాననేది. కానీ నేనావిడను  
ప్రేమించలేక పోయాను. ఆ విషయం అవిడకు  
తెలిపాను....అవిడకు తర్వాత వివాహం విశ్వయ  
మైంది. వివాహానికిముందు నాకొక ఉత్తరంరాసింది.  
తాను ఆత్మహత్య చేసుకో బోతున్నానని. అందుకు  
కారణం నేనేనని. ఆ పుత్తరాన్ని చించి పారేశాను.  
ప్రే ప్రేమికోసం త్యాగం చేస్తుందంటే నమ్మలేకపో  
యాను.....కానీ తర్వాత అవిడ విజయంగానే ఆత్మ  
హత్య చేసుకుంది."

ప్రభాకరం చెప్పినకథ అంతా విజయం అనడా  
నికి పీలులేదు. అందులో పరస్పర విరుద్ధమైన విష  
యాలు చాలా ఉన్నాయి....కానీ ప్రభాకరం ముఖం  
అదోరకంగా మారిపోయింది. తనవల్ల దాచుకున్న  
ఏ అమూల్య నిధిలో నేను దోచుకున్నట్లుగా ఆ గాజు  
పళ్ళు నాలోకిచూస్తున్నాయి. హఠాత్తుగా ప్రభాకరం  
నాచేతులు పుచ్చుకొని బతిమాలాడు. "దయచేసి ఈ  
విషయాలు ఎవరితోనూ అనకండి." ....ప్రభాకరం  
కంఠంలో మింగుడు పడక గొంతులో దుఃఖం గుడ  
గుడలాడింది.

ఎదురుగానిట్లున్న మహావృక్షం ఒకక్షణంలో అంతర్లిప్త మయినట్లుగావుంది ప్రభాకరంలో గల్గిన ఈ హతాశ్చరిణామం. నేను దిగ్బ్రాంత్యుష్ణయి పోయాను. దిగ్బ్రాంతినుండి తేరుకునేసరికి నాగది లోపున్నాను.

ప్రభాకరాన్నొక శ్రీ ప్రేమించింది. అతను తిరస్కరించాడు. అవిడ అత్మహత్య చేసుకుంది. అందువల్ల ప్రభాకరం శ్రీని నమ్మడు....ఈ సంఘటనలు హేతుబద్ధంగా లేవు. ప్రభాకరాన్ని అవిడ విడిచివారి గానీ ప్రభాకరం విడలో అర్పించేదు. ఈ విషయాన్నే మధుసూదనంతో అన్నాను.

"ఆ నింద తనమీదవుంది ఆ 'శ్రీ' వచ్చింది. కాబట్టి తాను శ్రీని వమ్మకపోవడానికి తనకు రాజ్యాం గరీత్యా అధికారంవుంది అంటాడోయ్ ప్రభాకరం!" అన్నాడు మధుసూదనం.

నాపూహకు మధుసూదనం యిచ్చిన తేలిక వ్యాఖ్యానంలో నాకో విషయం స్ఫురించింది. ప్రభాకరం తనకు తెలియకుండానే అవిడను ప్రేమించి వుంటాడు. అవిడ చనిపోయిన తర్వాతగానీ అవిషయం అతనికి తెలిసివుండదు. బహుశా అదే సంఘటనకి మారం చేసిన 'నేరం' కావచ్చు.

మరుసటి దినంనుండి ప్రభాకరం తప్పకాని తిరగటం పొందారనిచాడు. నాదర్శనమే అతనికి కంటకపూరియమైంది. అతను నాకేసిచూచిన పెరిచు చూపులోనూ నావల్ల అతనికిగల భయం, అసహ్యం దోర్లతకమయ్యాయి.

నాలుగు దినాలు గడిచాయి. ఒకరోజున ప్రభాకరానికొక పుత్తరం వచ్చింది. ప్రభాకరాని కంటే ముందు 'రెటర్ బోర్డు'లో నేనే చూచాను. ప్రభాకరానికి పుత్తరాలు ఎక్కువగారావు. అందు వల్ల ఈ పుత్తరంలో అతని జీవితానికి సంబంధించిన రహస్యమేదో తెలియవచ్చు. ఆ ఉత్తరాన్ని చదివా చాలన్న సేపమైన, అనాగరికమైన కోరిక నాలో ఏర్పడింది.

గింది. ఆలా ఉత్తరాలు చూడడంతప్పని ఆక్షణంలో నాకనిపించలేదు. నాలోని ఏదోశక్తి. ఏదో కోరిక ఆ ఉత్తరాన్ని నాజేబులో వుంచుకునేలా చేసింది. రాత్రి పడుకోబోయే ముందు ఉత్తరాన్ని చించి చదివాను.

చిరంజీవి కుమారునికి.

ఓ తండ్రి ఆశీర్వాదాలు—

నీకు యిదివరకు చాలా ఉత్తరాలురాశాను. ఒక్కదానికిగూడా సుప్రస జవాబురాయలేదు. నీకో సం మీ ఆమ్మ చెంగపెట్టుకుంది. చెల్లి నీగుర్రే మరచి పోయింది. ఇంత శిక్షకు మేము చేసిన దోహ మేమిటి? అజరిగిన దోహం దైవమేచేశాడు... చివరిసారిగా రాస్తున్నా. ఈశలపుల్లో నైనా యింటి కిరా... ఉత్తరం ఎక్కడినుంచి వచ్చిందో చూశాను. విజయనగరం.

ఉత్తరం ఒక సమస్యను పరిష్కరించినా అనేక అనుమానాలులేచింది. ప్రభాకరానికి కిన్న చాలు, పుట్టినవారుకావావున్నాడు; కానీ అతను చాలిందపున్న మమకారాన్ని తెంచుకొని చారిక చూరంగా జీవిస్తున్నాడు. లల్లదండ్యుల మీద ప్రేమ. మమకారం చూచా ప్రభాకరంలో ఎందువల్ల నశించాయి? అలాంటి అపరాధం వారేం చేశారు? ... నిమాయనాలురాని ప్రశ్నలు కుప్ప రెప్పలుగా ఉప్పవిస్తున్నాయిగానీ ప్రభాకరం ప్రసన్ననకు మూటమైన అతని సమగ్రరూపం మాత్రం పొడగట్టలేదు.

రాత్రిల్లా నిద్రనుచూరంచేసి అలోచించాను. మనస్సు ఏరుద్దదాచాల సంమర్షణతప్ప ఒకే ఒక నిర్ణయానికిగూడా రాలేకపోయాను. ముఖ్యంగా రెండే రెండు ప్రశ్నలు నా అలోచనా మార్గానికడ్డు నిలిచాయి— అరణ్య ప్రేమించిన శ్రీ అత్మహత్యవల్ల తనవారెందుకు చూపమయ్యాడు? ప్రభాకరానికి "దైవంచేసిన దోహం" యేమిటి?

రెండవరోజు ఆవుత్తరాన్ని యధాతథంగా అతికించి 'లెటర్ బోర్డు'లోనేవుంచాను. ఆవుత్తరాన్ని అందుకొన్న ప్రభాకరంలో కలిగే పరిణామాన్ని పరిశీలించాలనుకున్నాను..... 'మీకేదో ఉత్తరం వచ్చి వట్లుంది. తీసుకున్నారా?' ప్రశ్నించాను అనుదినం పాఠశాలం. 'అ..... తీసుకున్నాను.' అన్నాడు ప్రభాకరం మామూలుగానే.

నేను పరిశీలించాలనుకున్న పరిణామం ప్రభాకరంలో కలుగలేదు. ఇలాంటి ఉత్తరాలు రావటం అతనికొక మామూలు విషయంలాగుంది.....  
"ఒరేవో! నీకొక రంజైన్ విషయం చెప్పనా?" అన్నాడు మధుసూదనం అదినం రాత్రి పడుకోబోయే ముందు.

"ఏమిదోయ్?" అన్నాను చిరాగ్గా. "అంత చిరాకెందుకోయ్! అనలు నేను చెప్పాలనుకున్న విషయం చెప్పనంటే అమాంతం మదీయ చరణపంకజాలు పట్టుకొని బ్రితిమారి 'మిర్చి-బార్'కి తీసుకెళ్ళికోవా వగైరాలు నైవేద్యంపెట్టి మరి బ్రితిమారు కుంటావ్. ఆ విషయం చెప్పమని." "ఏమిటా? అంత లావాటిసంగతి." "శ్రీ ప్రభాకరంగారి ప్రేమలీల."

నన్ను ఆశ్చర్యం తలమున్నగులు చేసింది. ప్రభాకరం జీవితంలో యింకా శృంగారానికి చోటు వుంటుందని నేను అనుకోలేక పోయాను. నాకు కలిగిన ఆశ్చర్యం విచిత్రమైంది. నేను నిర్ణయించుకొన్న రేఖల్ని, జరిగిన విషయాలు చెరిపేస్తే కలిగిన ఆశ్చర్యమదీ. 'అనలు నంగ తేమిదోయ్!' 'అ..... అలారా దారికి నిన్నరాత్రి రాజశ్రీ ప్రభాకరంగారి తాజనగరులో ఒకానొక స్త్రీరత్నంవున్న అనుమానం కలిగిందొక నవయువకునికి. ఆ రహస్యమేమిదో తేల్చుకోవడానికి గదిబైట గొళ్ళం పెట్టాడట ఆ నవయువకుడు.... బయటకూర్చుని కాపలాకూడా కాళాడట. తీరా చూస్తే ఆ నవయువకుడిగారి చెల్లెలేనట.

ఆ స్త్రీరత్నం! అందువల్ల ఆ రహస్యం అంతటితో గవచివో!"

మధుసూదనం మాటలు క్రాన్సవద్ద పజిల్చులాగున్నాయి. అందులో నేను పూహించి పూర్తిచేసుకోవలసినవి కొల్లులుగా వున్నాయి. శ్రమించి పూర్తి చేసుకున్న తర్వాత అవి వానిస్థాయాలకు వ్యతిరేకంగా వుండటం ఖాయం! అందువల్ల ఆలోచించడం మానుకున్నాను. "పోనివ్వు మధుసూదనం! ఎవరే ఏటి వెంట కొట్టుకుపోతే మనకో! ఐనా అతనలాంటి వాడంటే నేను నమ్మను" అన్నాను. మధుసూదనం బిగ్గరగా నవ్వాడు. "ఒరేయ్ నాన్నా! నేను చిన్న పిల్లాణ్ణి కానురా సీమాటలకు పొంగి పోవడానికి.... అయినా చిను. మీ ప్రభాకరంగారికి స్త్రీలమీద ఎంత ద్వేషంవుందో అంతకు రెండింతలు వారి అవసరం కూడా వుంది." "చాలేవోయ్!" అన్నానుకోపంగా.. "అందుకోరా తెలిసిన వాళ్ళన్నారు. ప్రేమికుడికి ప్రేమిలోని వివాదం తెలుసు. ప్రేమిణ్ణి నమ్మకం లేవివాడికి ప్రేమిలోని మాధుర్యం తెలుసు అని." బిగ్గరగా ఒకసారి నవ్వి దుప్పటి కప్పుకున్నాడు మధుసూదనం.

రోజులు గడుస్తున్నాయి.... ఒకరోజున హలాత్తుగా మా అక్కయ్య దిగింది. ఆవిడ తిరుపతి కాలేజీలో రెక్టరర్. నన్ను చూడాలనిపించిందట. వచ్చేసిందట. ఆరోజు రాత్రి యిద్దరం సినిమా కెళ్ళాము. ఆ వూళ్లో ఒక చిరుగుల "పెంటు" వుంది. అందులో నేను ఏడో తరగతి చదివేరోజుల్లో చూచిన చిత్రాలు అడుతుంటాయి. ఈ పంపితులకు చరిత్ర చదువుకున్నవారికి పాఠవస్తువులన్నా. అందరూ మరచిపోయిన సంఘటనలన్నా చాలా యిష్టం! మాలక్కయ్య ఆ చెత్త చిత్రము చూచి తీరాలంది! వెళ్ళాము.... కాస్సేటికి సినిమా ప్రారంభమయింది. మరి కాస్సేపటికి ప్రభాకరంవచ్చి మాపక్కనే కూర్చున్నాడు- నేను పలకరించాను.

“ఒవో....ఆ....అలాగానీనిమాకొచ్చారా!”

అన్నాడు అక్కయ్యకేసి చూస్తూ. నీనిమా చాలా అనభ్యంగావుంది. మధ్యమధ్య బూతుల్లాంటి నాటు రకం చలోట్లు, శరీర శేఖలను ప్రదర్శించేనాట్యాలు విసుగెత్తించాయి. కానీ ప్రభాకరం చాలా వుత్సాహముతో చూస్తున్నాడు. ఎల్లప్పుడూ విగించబడివుండే అతని పెదవులు కొద్దిగా విచ్చుకున్నాయి. మాంసం లేని బుగ్గలమీది చర్మం ముడుతలు పడివుంది.

‘ఇంటియెలోలో’ ప్రభాకరానికి అక్కయ్యను పరిచయం చేశాను. “నమస్కారమండీ!” అన్నాడు ప్రభాకరం ఉత్సాహంగా. మళ్ళీ నీనిమా ప్రాచీంద్యమైంది. నీనిమా వదిలేవటం యిద్దరూ మాటల్లో పడ్డారు. అక్కయ్య ఒక గచ్చకాయలకుండ: ఘాట్లా డకుండా ఊతం వుండలేదు. కానీ ప్రభాకరం గూడ అక్కయ్యతో సమానంగా మాట్లాడుతున్నాడు. పండ్లు అభినందించినా, ఊడనయీ నవ్వులోకిలని నాకర్థపుటాలను చేరుతున్నాయి....నీనిమా పెదాలూ, కలవు తీసుకొని ప్రభాకరం వెళ్ళిపోయాడు.

“ఎవర్రా యీ ద్విపాద జంతువు?” అంది అక్కయ్య “ఏం?” “అలా చూస్తాడేం? ఎప్పుడూ ఆడదాన్ని చూడలేదా ఏం?” “ఎలా చూస్తాడేమిటి?” “వికృతంగా నమిలిమింగెయ్యాలన్నంత ఆగ్రహం!” “పాపం: అతను అవివాహితుడు. అందుకు కారణం వుంది: అతణ్ణో ఆమ్మాయి ప్రేమించింది. అతను తిరస్కరించాడు. ఆవిడ ఆత్మహత్య చేసుకుంది. ఆనాటినుండి అతను స్త్రీ అంటే మండిపడుతాడు.” “అదిగాదురా చవటా! అందుకు ఆవిడ యితణ్ణి నిందించాలి గాని యితనెందుకు ఆవిడనునిందించాలి? నే చెప్పనా అసలు విషయం: ఏ ఆడదీ యితగాణ్ణి ప్రేమించదు. స్త్రీకి నచ్చే గుణాలితనిలో లేవు.” “ఇది నాలుగై దేళ్ళనాటి సంగతి” అన్నాను. నాలుగై దేళ్ళగానీ, నలుభైయేళ్ళగానీ నే చెప్పిందే నిజం: వాని ముఖంపై తెలిదంతమా, శుద్ధ దగాకోరు

ముఖం: పాపం. ఆ ఆమ్మాయిని అన్యాయం చేసుకుంటాడు. అందువల్ల ఆ ఆమ్మాయి యే బానిలోనో దూకుంటుంది: ఆ....వీధుమాత్రం అలా చావకుండా పోతాడేమిటి!”

నేను జవాబు చెప్పడానికి ప్రయత్నం చెయ్యలేదు. ఎందుకంటే మధుసూదనం అన్నమాటల్ని ఆవిడ ధృవపరచింది. ప్రభాకరానికి స్త్రీయొక్క అవసరం వుంది. అది బహిష్కరణ కాకుండా వుండటానికీ అతను తగిలించుకున్న ముసుగులు స్త్రీద్వేషం. వివాహాన్ని వాయిదా వేయడం, కానీ— వివాహాన్ని వాయిదా వెయ్యడంలో మనకు అర్థం కనిపించకపోవచ్చు. ఇలా యీ నిర్ణయాలుగూడా తార్కికంగా నిలువక పోవచ్చు! కాన్ని యథార్థాలు తార్కికంగా నిలబడక పోవడంలో ఆస్పర్శంలేదు. అంతమాత్రం చేతి వాటిని నమ్మిపోవడానికి సీల్లేదు.

ప్రభాకరంలో నాకు మరికొన్ని ఆలోచనీయమైన చేష్టలు కనిపించాయి. అందులో మొదటిది ఏకాంతం: సంఘంనుంచి తప్పుకో దలచినవారూ, తమమీద తమకే నమ్మించలేనివారూ, కవులు, వేదాంతయీ ఏకాంతాన్ని కాంక్షిస్తారు. ఆలోచనలు వాగా నర్వరోముఖంగా సాగాలంటే ఏకాంతమే యోచనా పరులకు శుభ్రం. ఇదిగూడా సంఘంనుండి, తోటి మానవులనుండి తప్పుకోవడం తప్ప మరేంకాదు. కానీ వారు ఏకాంతంలో సాధించిన ఘన కార్యాలను సంఘంకోసం పునఃమోగిస్తారు. ప్రభాకరానికి, వాకి ఆదే తేదా:

....ఇలా దినానికొక కొత్త సంఘటనచూచి దినానికొక క్రొత్తవార్తవిని విభ్రాంతుణ్ణయేవాణ్ణి. ఈ సంఘటనలు, వార్తలు వన్ను మరింత కలవర పెట్టాయేగానీ ప్రభాకరాన్ని అర్థం చేసుకోవడాని కేవిధంగానూ పువకరించలేదు.

మరికొన్ని దినాలకు ప్రభాకరానికొక వుత్తరం వచ్చింది. నా దుర్లభవాడుప్రకారం ఆవుత్తరాన్ని

వొంగతనంగా చించి చదివాను. ఆ పుత్తరం నాలో అంతకు ముందున్న కరుడుకట్టిన అలోచనల్ని చెరిపేసింది. పశ్చాత్తరంలాంటి మిశ్రమ మనస్తత్వం గల వ్యక్తిని పరిశీలించడం సులభంకాదని నిరూపించింది. ఉత్తరం రాసిన అవిడపేరు సీత!.....అవిడ పశ్చాత్తరం భార్య—తనుచేసిన 'అపరాధాలు' ఓమించమని ప్రార్థిస్తూ తను పలానారోజున బయలుదేరి వస్తున్నానని రాసింది.

మామూలు ప్రకారం ఉత్తరాన్ని పశ్చాత్తరం అందుతున్నాడు. అవూటనుండి నాలుగు రోజులు సెలవు పెట్టాడు. ఒక్కమాటలో ఆ పుత్తరం అతల్లికి పిచ్చివాణ్ణి చేసింది.

ఇంకాలో బెజవాడనుండి మారతగాలు ప్రమాదవస్తూ వున్నారన్నవార్త అందింది. నేను ఆ రోజే బయలుదేరాను. అదృష్ట విశాస్త్ర నాలుగుదినార్లు తాతగారి ఆరోగ్యంకాస్త కుదుటపడింది. నేను మళ్ళీ ఓరుగుల్ పశ్చాత్తరం ప్రార్థించాను. ఓ నాలుగు దినాలనుండి సరిగా నిద్ర లేనందువల్ల బడలికగా వుంది. అందువల్ల కాస్త మేనుబాల్తామరిపించింది. రైల్వే జనం అంతగాలేరు. ఉన్నవారందరూ జోగులున్నారు. రైలు మేగంతగింది. ఏదో స్టేషన్ వచ్చేలాగుంది. బహుశా ఈ స్టేషన్లో జనం ఎగబడవచ్చు. అందువల్ల పడక పుచ్చసాగాను. అంతలోనే రైలు ఆగింది. అదృష్ట వశాత్తు ఎవరో ఒకావిడే ఎక్కింది. చేతనంచి ఓనహా మరేమీ సామాను చూడ లేదు.

ఆవిడ అందక కై అనిదానికి నిద్రునాచలేవు. కళ్ళలో రాంతి మనహా మొగంలో కళలేదు. రోపరికి అడుగు పెట్టగానే కనుదామ్మలవిల్లలో సమ్మోహనాస్త్రంలాంటి చూపును సందించి విసరింది. ఆ చూపే ఆవిడ అందం! ఆచూపే ఆవిడ తీపినాధారం చూడాలనిపిస్తుంది.....ఎందుకైనా మించినని నిద్రపోవటానికి ప్రయత్నించాను....

నాకు మెలకువ వచ్చేసరికి రైలు ఏదో స్టేషన్లో ఆగివుంది. మెలకువ వచ్చినా యింకా మగత వదలేదు' అలాగే ముత్తగా వచ్చి కేసి చూచాను. రాత్రి మూడున్నర! ఉన్నట్టుండి 'అవిడ' జ్ఞాపకంవచ్చింది. చుట్టూ చూశాను. ఆవలవైపు కిటికీలోనుండి అవిడ ఎవరితోనో మాట్లాడుతోంది. పెట్రెలో ఎవరూ లేరు; ప్లాటుపారంమీద దీపాలు అతనిమీద వెలుగును ప్రసరింప జేస్తున్నాయి. అల్లిన బినిను పశ్చిమంగా కనిపించే తెల్లని మల్లలార్చి. మధ్యపాపిటితీసి యిరువైపులకూ ఎగడువిన్న కాగిపింగు కాపురేసి పోయిన చెప్పలమధ్య నిప్పుకణికల్లాంటి కళ్ళు; ధూమపానం వల్ల నల్లబారిపోయిన పెదపులు; ఒకసారతట్టి చూస్తే జన్మలో మరువలేము!

"ఓడనే దిగు!" అంటున్నాడతను 'ఓఃహా' అందావిడ. "అట్టోయ్ పతివర్త వయ్యావేంటి!" చెట్టుమీదికి వడినట్లుగా నవ్వాడతను. అవిడకళ్ళు కుదుచుకుంది. "దిగమంటే ఏంటీవరస!" "క్షమించు! నేను దిగను!....మరిచిపో!"

జవాబుగా అతను రోపరికొచ్చాడు. నేనునిద్ర నటిస్తూ గమనించాను. అతను అవిడ చేయవట్టుకొని బలవంతంగా దింపబోయాడు. "నామాట విను...." అవిడేమో చెప్పబోయింది. "రేపెట్టగానీలే!"

చెయ్యవట్టుకొని బలవంతంగా దింపాడతను. అవిడ విసుక్కుంటూ దిగింది! తప్పిగా చూపిరి పీల్చుకున్నాను. ..

అందుకోవలసిన బస్సు తప్పిపోవడంవల్ల ఆలస్యంగా ఇల్లు చేరాను. బికి ఆలస్య మాత్రం దేమోనని బికివద్దనే బస్సు అపి దిగాను.

బికి బజారులావుంది. ఒకటే అరుపులు. కేసిలు! పశ్చి చెట్టుకిందా జనం గుంపులు గుంపులుగాచేరి ఏదోవిషయాన్ని తీవ్రంగా చర్చించుకుంటున్నారు! ఏదో అసామాన్య సంఘటన జరిగినట్లుగా వాతావరణం పుద్రిక్తమై వుంది. ఏదో అర్థంగాని

అందోళన. విషయం తెలియనందువల్ల అదొక  
కమైవభయం నన్ను పెనవేసుకున్నాయి.

మధుసూదనం ఎదురయ్యాడు. “ఎమిటోయ్  
ఈసంత?” ఆశ్రంగా పశ్చించాను. “సంతరాదు  
భయ్య వింత: నీకు బ్రహ్మాండమైన విషాదవార్త.”  
“ఏమిటి?” “మీ డియర్ ప్రభాకరం బాల్సీని తన్నే  
శాడు.” “అంటే?” “అంటే నన్నటి ఉదయం జల  
క్రీడలకని సరోవరానికెళ్ళిన శ్రీ ప్రభాకరం మహా  
రాజులుంగారు ప్రమాదవశాత్తూ ఆ జలకన్యల కౌగిలి  
లో కాళ్ళతంకా కన్నుమూశాడు.”

నా మెదడులోని రక్తనాళాలన్నీ ఒక్కసారిగా  
బ్రెజ్లయినట్లయింది. నాతలలో వెయ్యి అగ్ని వర్ష  
తాడు ఒక్కసారిగా విచ్చుకున్నాయి. ఆరోజు బడికి  
శలవు, వదిలేశారు. అందరం దావిదగ్గరికి వెళ్ళాము.  
అప్పటికే పోలీసులు శవాన్ని బయటికి తీశారు.

అందరిలోకి చూడే ఆకళ్ళు యింకా తెరుచు  
కునే వున్నాయి, కానీ జలచరాలు వాటిని చూట్టుపొడి  
చేశాయి. నిరంతరం బిగించివుంచే ఆ వెదపురింకా  
బిగించబడే వున్నాయి. అవి విచ్చుకుంటే ప్రభాకరం  
అర్థం అవుతాడేమో?

అప్రయత్నంగా నా చిక్కలో రెండు కన్నీటి  
ఓందువులు నిలిచాయి. కళ్ళు పడుచుకుందుకు జేబు  
రుమాలువోసం జేబులో వెయ్యిపెట్ట బొయ్యూను.  
“ఇదిగో....” అందిచ్చాడు మధుసూదనం సవ్వతూ.

\* \* \*

మరుసటి దినం నేనూ మధుసూదనం బస్  
స్టాండ్ వద్ద నిలబడి వున్నాము.

“ఏమంటి?” ఒక స్త్రీకంతం పిలిచింది. వెను  
తిరిగి చూశాను. కాళ్ళభూమిలో కూరుకుపోయ్యాయి.  
కనుబొమ్మల విల్లులోనుండి సమ్మోహనాస్త్రంలాంటి  
చూపును సందించి పడలించావిడ: “ఎమిటంటి?”  
అన్నాడు మరొకడు నేనుకాకపోయినా. “ప్రభాకరం  
మేష్టారుగారిల్లు తెలుసా?”.... “మీరెవరంటి?” సభ్య  
తను జయించి దూసుకొని వచ్చింది నా పక్క.  
“వారు...మా వారే!”

అంతమాత్రమే నాకు వినిపించింది.....  
ఆరైలు....అతడు ఆవిడను లాక్కుపోవడం....ఆవిడే  
యీవిడ కావడం....అచూపు....ప్రభాకరానికి వచ్చిన  
ఉత్తరం. వెదపులు బిగించి రహస్యాలు దాచుకున్న  
ప్రభాకరం భౌతిక దేహం—అన్నీ నా మనస్సులో  
మెదిలాయి....దూరాన ఆవిడ మరొకరినివిచారినోంది.

“మధుసూదనం!” “ఏం?” అన్నాడు మధు  
సూదనం ఆవిడకేసి అపర్యంకంగా. కోరగా చూస్తూ.  
“ప్రభాకరం పొలిపాడున బావిలో మునిగిపోలేదు....  
అత్తచాత్ర చేసుకున్నాడు.”

ఏనాడూ ఒక విషయాన్నిగూర్చి రెండు నిమి  
షాలు ఆలోచించి యెరుగని మధుసూదనం ఆలోచ  
నలో పడ్డాడు.

## దుఃఖ పతాక | సుప్రసన్న

చిన్నరి కోరికల్ ఎడద చిక్కులు వడ్డవి-తృప్తిలేమి లో  
కన్నులు విచ్చుకొన్నవి-ఒకానొక దుఃఖము తోవలోన ఆ  
వన్నత వాంఛలుద్గలిత బంధము, లచ్చర కొప్పుకోసలో  
కొన్నన విచ్చు వాసనల కోసము వేచుటగా కనంబడున్.

ఈ దుఃఖముల కంతులేదు, ఎదకోరే వస్తువుల్ రావు అం  
దేదో వచ్చినయట్లు తోచియును కానేకాదు వాంఛావధుల్  
పాదై కాలము తీవయై, మనన దీప్తంబై నచో దుఃఖ పు  
ష్పోదారంబయి చేదు తావులను విచ్చున్ మానసాద్వంబునన్.

నేడీ దుఃఖ పతాకమెత్తికొని నన్నేనేను శిక్షించుకొ  
న్నాడన్, ఆకలి కాల్చివేయవలె అంతా రాత్రియున్ మేలుకొ  
న్నాడన్, నిద్ర కృశింప జేయవలె మన్నై పోదునో? శోకగం  
గా దీనంబున ఊపిరాడ కను మార్గాలన్ ప్రమత్తుండనై.

ఏడుపులందు ఏడ్పులు స్ఫురించెడి ఈ నడిరేయి అంచులో  
పాడనిగొంతులో తిరుగబడ్డ సుధామయ సాధునాదముల్  
వీడని లేతతీవ కొనవిచ్చిన తెల్లనిపూల వాసనల్  
కూడి విచిత్ర మోహమునకున్ ఎద పేరిరకముల్ విక్రీర్ణముల్.

చీకటి, దప్పి, ఆకలి రచించినదెవ్వరో? ఒక్కపాదులో  
నే కలిపించినారు, కనులుజ్జ్వలితమ్మగు వాడుకూడ వాం  
ఛాకృషితోహూడై వెలుగు చాళ్ళుల తప్పిచరించు, చెర్వులై  
చీకటులాదిశాంతముగ చిన్నరి పృథ్వి సమాకృమించెడిన్



ఈ తనువందు ఎచ్చటనో ఎచ్చటనోగల పేశలమ్ము త్వ  
గ్జాతికణమ్ము లొక్కవరి చక్కిలిగింతకు పుల్కరించు, ఆ  
రీతి హృదంతరమ్మున స్ఫురించినగాఢము దుఃఖమల్లుకో  
గా తలమున్నులొను పులకల్ హృదిమార్దవ సీమలందునన్.

ఆత్మ శీలమునకు అర్థము తెలియని నాగరకతలేలు నాడులందు  
మాయపెంచుకోని మమకారమెరుగని కనులనీటి మనసు మనుటకలదోఁ

ఒక దుఃఖమ్ము సమాక్రమించి సుఖమందున్మత్త వాంఛాస్పృహన్  
ప్రకటించున్, ఒకపూర్వ సంస్మృతి యెదో భావాను మర్యాదమై  
వికసింపన్, సుఖవాంఛ జీర్ణమయి ఆస్థితస్ఫురల్ శోకమై  
అకృతేహామధువై మనస్సు సకలోహాము క్తసంచారిమై.

చేదై జీవితమెల్ల గాయములచే చికాకుగా, విద్యుచ్ఛా  
హా దైన్యంబున విశ్వమెల్లచెడి హాహాకారముల్ విచ్చుకో  
గా దీపింపని స్వర్గమార్గములు, విశ్వమెల్ల దుఃఖాల్లమై  
ఈ దుఃఖమ్ముల కంతులేదు హృదయమే చికటిందావియై.

పూలలో వాసనల్ హొంగినట్లున్న ఆనందిని కన్నులముందు తోచి  
అందని కోరికలందించి, సుఖమన్న అవధికి తనసేవలవధిగాగ  
వేదనాశీలి జీవితమార్గమందామె యైనను సుఖధావ మమరునట్లు  
చేయలే, చాతని జీవనమెల్లయు శోర శీఘ్రాన్మత్తమై కనుల చి  
వరల చిరుతరగల అశ్రురులు ఇరుల పొరలు ఎదగాయముల

నెలపుట్టుటలును

అమృతమును పోయునెవ్వచో ఆత్మశీలి అతని జీవితమానందమై నిలబడు.

సంవత్సరానికోసారి సంక్రాంతి. అంటే ఎప్పటికోగాని రాదన్నమాట! పరమశివం పంతులుగారి మొహంలో నవ్వు కనిపించడం కూడా అరుదు.

ఆయన నవ్వుడానికి కారణమేమిటో నాకు లీలగా స్ఫురించింది. శిష్యోత్తముడను సహోపాధ్యాయుడుగామారాను. పరిస్థితుల ప్రోద్బలంచేత వ్యవస్థలనిపించింది. ఆ పరిస్థితులేమిటో యిక్కడ తెలియజేసుకోవడం అప్రస్తుతం. కాని ఒకసంగతి— కుటుంబనిర్వహణ ప్రణాళిక పాలిట వంశ పారంపర్యమయిన గాఢ్యత. తల్లిదండ్రులు, తోబుట్టువులు మొదలయిన కుటుంబపుల సోషలిజం ప్రణాళిక తప్పది. ఆ గాఢ్యతను నా నెఱ్ఱిమీది నుండి నెట్టివేయలేక పోయాను.

కష్టపడలేకనే ఉండవలసిందిగా ఉన్నాను. ఈ కష్టపడలేకనే వేళ్లు మిగిల్చి కున్నాను. అలాగే వచ్చి గోడకుప్పలు వేశాను. ఎప్పుడో అది మిగిల్చినందుకు— పరమశివం పంతులు అన్న కోదండం వేయించడం గాకిప్పుడే ఒక వెళ్ళి కలలాగుంది. అటువంటి ముఖ్యమంత్రి కర్గర యిప్పటివిధంగా సమాన ధాయిలో కూర్చుని మాట్లాడుతూంటే నాకేసిగ్గువేసింది.

“సంపాదన ముఖ్యమైనదిగా ఉన్నాను” అని సుభాకరుం!... నేను చెప్పిన చదువు నీ ఒండు “విత్రానికి పగ్గమొందన్నమాట!...” ఈసాను భూతి వచనాలు అర్థమేమిటో నాకు త్వరగా గోధపడిందికాదు. నేను ఊహించుకున్న

## మొండిగోడ

కవివరాలను సదానంద

విషయం యిది— బడిపంతుళ్ళ బ్రతుకులు బరువు మోతవంటివి. చాలీచాలని వేతనం, ఈస్టి ప్రట్టలా సంతానం, తీరని ఆశలు, నెరవేరని ఆశలు, అంతాపొంతూ లేని అవసరాలు; వెనువెంటనే మనోసందేహంకూడా కలక్కపోలేదు. స్వల్పవేతనం, అధికసంతానం ఆశలూ, ఆశయాలూ, అవసరాలు పంతుళ్ళ కేగాని యితరులెవరికీలేవా? ప్రత్యేకించి పంతుళ్ళ కష్టాలనే గుర్తించగలగడం, వారి మీద సానుభూతి చూపడం యితరులపట్ల అన్యాయం కాదా?..... “నువ్వాక్కడివే వచ్చావేమిటోయ్?... పెల్లం, పిల్లలూ...” అంటూ అర్థోక్షతోనే ఆపేశారు పరమశివంగారు నవ్వుతూ. “అలాంటి గాదరమందీ ఏమీలేదండీ. పెళ్ళిచేసుకోలేనింకా — అమ్మనూ, చెల్లాయిన్నీ త్వరలోనే తీసుకొద్దామనుకుంటున్నా.” అప్పటికే స్కూలంతా శూన్యంగావుంది. పెల్లంలాగా వెళ్ళిపోయాను. సాయంత్రం తెండు తరగతిగది ముందున్న పసుపుమొక్కలమీదపడి పచ్చగా మెరుస్తూ కళ్ళకుమిగుల్చు గొలుపుతోంది.

“ఇక వెళ్దాంపద సుధాకరం!” అన్నారు పంతులు, కొన్నిక్షణాల నిశ్శబ్దం తర్వాత. పెట్టె, బెడ్డింగుతో పైకిలేచాను. కిటికీ తెక్కలుమూసి, తలుపులుతాళంవేశారు, పరమశివం పంతులుగారు. గేబుదాటుకొంటూ, మొండిబారిపోయిన ప్రహరీగోడలకేసి శూన్యంగాచూశారు.

“చూశావోయ్ సుధాకరం? ఈమొండిగోడ ఎందుకు భిక్షగాళ్లకు, ఎంతమంది అనాధలకు, ఎన్నిరకాల ఆస్తులకు ఆశ్రయమిస్తోందో—కాని దానిస్థితిచూడు...అనుగంతా చచ్చుచుగారిపోయి, మన్నురాలు తోంది. ఇప్పుడోరేపో కూలిపోయేట్లు నిరాశగానిలబడి దైన్యాన్ని చాటుతోంది.” ఆతని కన్నులు చెమర్చడం గుర్తించాను. “నేనెక్కడున్నా ఈ ప్రపమానం నాకంట బహుతూనే వుంటుంది. బడిలోవుంటే బడిచుట్టూ మొండిగోడలు, యింట్లోకూర్పుంటే—యింటిముందు మొండిగోడలు. అలాకాదని యింట్లోకి వెళ్తే కయినా వెళ్తే—అక్కడ మొండిగోడలు... ఎక్కడచూసినా సన్ను వెక్కిరించే మొండిగోడలు, నాబ్రతుకు చుట్టూరా కన్నీరు కాస్తే మొండిగోడలు...” ఉద్వేగంతో ఆతనిమాటలు ఆగిపోయాయి. నేను చూస్తానన్న ఆదుర్దాతో చివుక్కున కంఠం వాతో కన్నులొత్తుకున్నాడు. “సన్నుపిచ్చివాడనుకుంటున్నావా సుధాకరం? నువ్వే కాదు, అందరూ అనుకుంటారు. ‘పాపం!...

పిచ్చిపంతులు’ అలాసానుభూతి చూపించడం కన్న-వాళ్లచేయగలిగిందేమీలేదు. కాని వాళ్లనన్న పిచ్చివాడు అన్నందుకు నాకు చాలాగాధవేస్తుంది. నేను పిచ్చివాణ్ణా?... కాను!—ఈక్షణంలో... నేను పిచ్చివాడైపోతే నాకు అంతకన్న ‘సంతోషకరమైన విషయం మరొకటిఉండదు. పిచ్చివాడు, పిచ్చివాడు అంటామేకాని—వాడికిపున్నంత ఆనందం మరొకడికి వుండదు. నాకు ఆ ఆనందం సీసమంతైనా లేదు. బడిలో—పుస్తకాన్నిబట్టి చూస్తూను. బడివిడిస్తే—గుండెల్లో ఏదోదిగులు; సముద్రంలాంటి సంతారం కంటబడగానే గుండెలు ఆవిరిపోతాయి. సన్యాసం పుచ్చుకోవడం తప్ప వేరేతరుణోపాయం కన్పించదు. కానీ—సన్యసించే ప్రేమకన్న నాలోని ఆసక్తి మృత...”

కొన్ని గజాలదూరంలో మొండిగోడల కనిపించాయి. అతనిముఖాన్ని పరిశీలించాను. తొవ్వికంగానేకాక—రూపాల్లోనూ భేదం లేదు. శిథిలకష్టంగానుంది అతనివదనం. ముడతలు పడినచర్మం, తీరిన ఆశలనుద్యోతకంచేసే నయనాలు, సంసారభారంచేత కండచివికిపోయి శ్యామలాంగంగా వున్న మెడ, నీపురు అంగుళిపోయినట్లున్న అంగుళులు, ముఖమంతా వార్ధక్యపురేఖలు... ఆదిదంపతులైన పార్వతీ పరమేశ్వరులను తేరమీడి సవరూపసవంతులుగా చూపించే చలనచిత్రకళాకారులను పోహరించడానికి పరమశివం

పంతులుగారి అవతారం ఎంతైనా తగును. తృతీయనేత్రం ఒకటేకొఱత. సకలచరాచరాలు సర్వేశ్వరుని సంతానం. పరమశివం గార్చిది అటువంటి సంతానమేమీ కాకపోయినా సృష్టిసంతానానికి ఒక చిన్నసమూహానినిపింపజేసేదిగానైనా వుండాలి.

మొండిగోడలు దగ్గర పడగానే పరమశివంగాను తేరుకొని— “అదిపోనీలేనోయ్. ఏదో అసమర్థతతో పిచ్చిపిచ్చిగా వాగేస్తుంటాను. ఇదిగో! ఇదే మేముండోంప. ఎలావుంది? బావున్నట్టేకదూ?... ” అన్నాడు. ఆ యింటిని చూడగానే కొన్ని ఊహించికలునాలోగేగాయి. .... కాశరాఖి! చిమ్మచీకటి!... కన్నులుకనిపించడం లేదు... వర్షం మహోద్భవంగా కురుస్తోంది. గాలిదుమారం లేస్తోంది. ఇంటిలోపల పడుకొని నిద్రపోతున్నాను. పైకప్పులు పోచిపోతున్నాయి... ఉన్నట్లుండే కూలిపోయింది యిల్లు!... అయింటిలోనేను! నామీద గోడలు విరుచుకు పడ్డాయి. నేను కనిపించడం లేదు! అయ్యో! మట్టిలో కూరుకుపోయాను! నేనేమయ్యాను?... నాగతి... శరీరం కనిపించింది. నేననుకున్నంత పెద్దవర్షంకూడా అసవసరం. చిన్న సుడిగాలికకూడా కొట్టుకుపోతుండేమోనన్న అనుమానం వేస్తుంది అయింటినిచూస్తే. కాని అదికొన్ని ప్రాణాలకు ఆశయాన్నివ్వగలుగుతోంది. మానవసేవా భాగ్యంకోసమేనన్నట్లు యింకానిలబడివుంది.

పెంకుటిల్లు. ఆ ఇల్లేమీ అంతపెద్దది కాదు. పిల్లులుఆడుకునే బొమ్మరింటిని జ్ఞప్తికి తెస్తుంది. వంటగది, చిన్నహాలు, బయట నడవ-యింతేదాని పరిమాణం. ఈ వివిధ భాగాలన్నీ సూక్ష్మపరిమాణంలోనివే! గది అని ఏదీప్రత్యేకింప బడలేదు. ఇంటితో ఏ మాత్రం సంబంధంలేకుండా, ప్రత్యేకంగా బోనులాంటి చిన్నగది ఒకటుంది. అందులో మునుపు యింటియజమానులు కట్టెలు, ఏస్త్ర రాకులు జాగ్రత్త పరచుకునేవారట. ఇప్పుడని పరమశివంగారి కుటుంబానికి గదిగా ఉపయోగపడుతోంది. పరమశివంగాను గబగబ ఆగడిని ఖాళీచేయించి నాకిప్పించారు. పెట్టె, బెడ్డింగూ అందులోపడవేసి, కొంతభారం తగ్గి నట్లు తేలిగ్గా ఊపిరి పీల్చుకున్నాను.

నన్ను ఎక్కువగా విస్మయచకితుణ్ణి చేసిన విషయమేమిటంటే— పరమశివంగారి కుటుంబ విస్తీర్ణం ఎంతమాత్రం తగ్గకపోవడం. నడవలో ఉయ్యాలలో నిద్రపోతున్న పసికందును చూడగానే నేను పొందిన ఆశ్చర్యం అంతాయితా కాదు. ముసలి దంపతులకు పసిపాపతెక్కడనుంచి పుట్టుకొచ్చాను? భగవంతుడుగానీ ప్రత్యక్షమై—“వత్సా! ఈ చూతఫలాన్ని మీభార్య భర్తలిరువురును సమాన భాగంబులుజేసి భుజించిన పక్షం బున మీ యభీష్టంబు సిద్ధించు”నని వరమిచ్చి యింటినిండుకూ మామిడిపండ్లనేమైనా కురిపించలేదుగదా?... ఊహతప్ప! బడివంతుల్లకు సంతానంకోసం తపస్సులు చేయవలసిన

అవసరంలేదు. వాళ్లకది అడిగిరానివరం. ఇంట్లోవాళ్లకు నన్నుపరిచయం చేయవలసిన అగత్యం పరమశివంగారికిలేదు. కాని గుర్తెరిక చేయవలసివచ్చింది. నేనెవరో తెలుసుకున్నాక పార్వతమ్మ ముక్కుమీద వేలేసుకుని “సుధాకరమా? అంతవాడెవ్వరూడే? మనవాడూ వున్నాడెందుకూ—ఉద్యోగంలేక, నడ్యోగంలేక?...” అంటూ తన అక్కనును వెళ్లగక్కుతుంది.

పార్వతమ్మ అందించిన జెల్లపుకాఫీని పానకంనీళ్లు మింగుతూపట్టు చేదుచేదుగా త్రాగిపూర్తిచేసి—పెద్దగండం గడచిపోయినట్లు భాల్లేళ్లనును క్రిందిపంచాను. కాని, పరమశివంగారు ఆకాఫీనే ఆప్యాయంగా గుట్టకలు వేసి, ఒక అయిదునిమిషాలుసేపైనా తీర్చి కూర్చోకుండానే “ఇహనువ్వుండు నాయనా! నేనలా ఓవూరి స్కూల్లోకి వెళ్లి వస్తాను.” అన్నాడు. “అదేమిటి? ఇప్పుడుస్కూలుకు వెళ్లాల్సిన అవసరమేమిటండీ?” అన్నను వింతగా. “చుక్క-పెద్ద బ్రతుకు సుధాకరం, నాది. విశ్రాంతికి, నాకూ చాలాదూరం... పైప్లెట్లు చెప్పకోడానిక్కూడా యింట్లోనలం లేదు...” అంటూ నిట్టూర్చి కండువభుజాన వేసుకుని గయటకు వెళ్లిపోయాడు.

రాత్రి ‘నాపాలు’ దగ్గర సేవజ్ఞపాలు ఒక భీకర విషాదఘట్టంలాంటిది. విస్తరిస్తే యేకుల్లాంటి ప్రవృత్తుబియ్యం మెతుకులు పడ్డాయి. “మరేమీ మొగమోటపడకు

సుఖాకరం!” అంటూ పరమశివంగారు భోగ సాయిచ్చారుగానీ నాకేమో బిడియంగానే వుంది. వంచినతలు పైకెత్తినవాణ్ణికాను.

అన్నం సహించలేదు. ఇంట్లోపిల్లల హడావుడి, గోతపనులు, అన్నంముద్దను మింగుకు పడనీయలేదు. ఇల్లంతా ముక్కుపుటాలను బద్దలుచేసే దుర్గంధం. అంతకు ముందే పిల్లలందరూ భోంచేశారుగాబోలు—చిందరవందరగా మెతుకులు చిమ్మబడి వున్నాయి... నాలుగైదేళ్ల నిగంబర కుమారుడొకడు ఎక్కడనుంచోవూడిపడి పరమశివంగారికి సహాయంగావస్తూ అతని విస్తరిముందు చూడబడి తన చీన్ని చీన్ని చేతులతో పట్టనంతపెద్దముద్దలుగాతీసి ఆవురావురుమని నోటకుక్క నాగాడు... “యూనికోస్” అంటూవంటి సమస్యలకే గాని మరొకరికీ చెల్లినదగించింది. “జింకి రోతా! ఇంతకుముందేజింకిరూపు, అయిదు నిమిషాల్లో అగిరిపోయిందా? శే” అంటూ కసిరింప పార్వతమ్మ. వాడుచెక్కుచెదర లేదు. “నేనేమో, నాపనేమో!” అన్నట్లు కూర్చున్నాడు...బండకుఅన్నాన్నీ, జతవిద్దులనూ, శకట చోదకుని—తన కడుపులో ఒక్క పూటకే సరిపుచ్చుకున్న ఆ బకాసురుడు శైశవంలో యీవిధంగానే వుంటాడేమో ననుకున్నాను. పరమశివంగారు నోటనిడుకో బోతున్న కవళాన్ని విస్తరిల్లనేపుంచి, సంతృప్తినేత్రాల్తో సుపురుడికేసి చూస్తూ— “నువ్వుతినరాగాబూ, గాగానిను, ఇంకాతిను,

యింద, యింద..." అంటూ మాటిమాటికీ తిను, తిను అంటూ ముద్దులుచేసి వాడికి అందిస్తూవుంటే పార్వతమ్మ కన్నులు చెమ్మతో రెపరెపలాడాయి. ఉగ్గిరాలై శైశవ బకాసురుడికేసి తీక్షణంగా చూసి ముందుకు ఒక్క అడుగు వేసి పూవుతోని అడవిలో, కిక్కురుమనకుండా వుండిపోయింది. ఇంట్లో మూడోవ్యక్తి ఒకడున్నాడన్న సభ్యతాభావం అట్టుపడి వుంటుందేమో—ఉదే! కాస్తంతా అడిచేసుకొని ఆగిపోయింది. అలాంటి ముచ్చటనే నేను తేకుండావుంటే—అవుతా! కిక్కురుమనకుండా తప్పేలామోత మోగిపోయి వుండేదేమో!... నాకు నేనే అంకెలు పెక్కువలు వున్నాయి. పెక్కువలలో నుంచి వుండేదేమో!... నాకు కన్నులు అగ్రను పుల్ని కుంజరతగా కరించి, ఎన్నోకోసంగా న్నాసంహితను తీసివేసి వుండేదేమో!... మొత్తంమీద వాడిచేష్టు, వాడి కేక్కుడలేని అసహ్యం కనిగింది. కోడి కేక్కుడించివున్న గంసగంగాని వేచివచ్చి చేయి కిక్కురుమనకుండా కట్టెలతోనుమండి గురుటపడి పుట్టు నిట్టూర్చాను.

ఆరాని నిద్రపోవామన్నా నిద్రపట్టలేదు. అందుకు బూజుపట్టేపోయిన ఆగిరికారంకాదు. 'క్రాంతిచోట్లో నాకు నిద్రాదా' అనేవాళ్ళను చాలామందిని ఎరుగుదును. నాకు అటువంటి నిద్రాదాలు ఏమీలేవు. నిద్రలేస్తూ నిద్రపోనీకంటే చేసినవి-పరమశివం పంతులుగారినిగూర్చిన ఆలోచనలు.

ఆయన జీవితంలో అప్పటికీ యిప్పటికీ యితమాపువస్తుందని నేను ఊహామాత్రంగానైనా ఆలోచించి వుండలేదు. అప్పటికీ మనిషి మరీయిత అభ్యాన్నంగా కూడా వుండేవారుకాదు. అతని ఆకారం చూసి అప్పటి పరమశివం పంతులుగారేనా ఈయన అనిపించింది. క్రిందబడి చేయివిరిగితే ముందు మీసాలకు మన్ను తుడుచుకున్నట్టు-ఎవరో ప్రజ్ఞాశాలి. పరమశివం పంతులుగారి గౌరవాభిలాషకూడ అటువంటిదే. అతనునడుస్తూంటే-ఆనడకలో రాజసాన్ని పుట్టిపడజేసేవాడు. గబ్బిలాలవాసన గుంజాలించే కస్తూరివారియింటి ఆసామితను. నువసూలోనేమో పూహిరాడని కష్టాలవల్ల కలికేసిగలం; బయటికి మాత్రం మేకపోతుగాంభీర్యం!— ఇదంతా అయిదారేండ్లకు మునుపటి పరమశివంగారిని గూర్చినమాటలు. అతనిలో కనిపించే హుందాతనం పంశపారం పుట్టమైనదట! అతని తండ్రితాతలు బాగా బ్రతికేవారట. అతనిముత్తాత ఎవరో జమీందారు దగ్గర చెవానుగా వుండేవారట. అతని తాతముత్తాతకు చిన్నజమీనుకూడా వుండేదట... ఇవన్నీ వట్టి వూకడంపుడు గొప్పలనే వాళ్లు శోతలు. నాకు నిజమేనేమో ననిపించేది.

“అయితే నేప్పరుగారూ! మీకెందుకు ఆజమీనులూ, గిమీనులూ లేవివ్వడు?” అని అడగాను ఓసారి. “ఉన్నాయిరా అబ్బాయ్! ఆజమీనులు లేకపోయినా, గిమీ

నులేమో పున్నె!" అంటూ నిట్టూర్పు నిగి  
డించారు. "ఒరే అబ్బాయ్! నీకుఒక రూపా  
యియిస్తాను!..." అర్థంకాక వింటున్నాను.  
"ఇప్పుడు మనపూర్వో భారతం జరుగుతోంది.  
ఔనా?... "ఔను!" "నీకు ఒక్కరూపా  
యియిస్తే నువ్వునేరుగా ఎక్కడికీ వెళ్తావు?  
...భారతానికి. కదూ?... "ఔను!"  
"నెల్లి ఏంచేస్తావ్? ఫరవాలేదు చెప్పండి —"  
"నెల్తాను. ఓబేడయిచ్చి కాంగ్రెస్‌వగాలు కొను  
క్కుంటాను. ఓఅణాయిచ్చి గాలిబుడగ తీసు  
కుంటాను. నాయంత్రీందాకా రంగులరాట్నం  
లోనిగుతాను—" "ఇంకా?... ఇంకా?...  
లాటరీలు! డబ్బుబొల్లిస్తావ్, ఆ ఆట...  
చింతిస్తేచ్చెలాట... గుంబన్నీ కడతావుకదూ?  
"ఎ...వు...ను" "అంటే నీయిద్దంగా  
నుగారా చేస్తావన్నమాట. ఆ రూపాయి  
అయిపోయేంతవరకు నువ్వు నిద్రపోవు. దీన్నే  
వివాస శీవితం అంటారు. ఈ వివాస జీవితా  
నికి అగువాని పడ్డవాళ్లకు—ముందు ననుకరిం  
తేసివు. బాగా అనుభవించడం, ఆనందించడం!  
ఆనందించడం—అంతే! అంతాకరిగిపోయి,  
యిల్లుగుల్లైపోతే అప్పుడు మాత్రం సజ్జాతా  
పడడం! చేతులు కాలింతావైత ఆకలు  
పట్టుకోవడమంటే యిదే! మా పెద్దలందరూ  
అలా చేయబట్టే—యిప్పుడు మాండ్ని నిప్పులు."

బాగా అర్థమైంది. వివాసపు సాధనాలు  
సుమనశ్చేంద్రానితోనూ కనపడ్డాయి. తీతం  
చేసి అందరూ సంతోషంగా నిద్రపోతుండ

లేనిమెడ. గాకీలివ్వవలసిన వాళ్లకు అరా  
పాణికా యిచ్చి, కంటికి కనిపించిన వంతా  
కొనేస్తాడు. ఆ కొనే వస్తువులు నాలుగు  
రోజులు మన్నేవీకావు. అన్నీ తినడగినవే.  
తాటిముంజెలు కనిపిస్తే అనోపందయినా  
కొనేస్తాడు. మామిడిపండ్ల బుట్టలు యింట్లోకి  
వెళ్లిపోవలసిందే. చిలగడదుంపలమ్ముతూంటే  
అనో నాలుగుదువీశెలు తీసుకోవలసిందే.  
ఎండనీరు తెంకాయలు ఏంజేసుకోను? అదొక  
వృద్ధకాయలుకొని యింట్లో వేసుకున్నాడొక  
సారి. ఒంటికి చలవట!... మంచి ఆరోగ్య  
మట... మెదడుకు శాంతమట!—సిల్లెలు ఆ  
కాయలన్నీ పెటేల్ పెటేల్ మని పగులగొట్టి,  
సుష్టుగాత్రాగి, తేతకొబ్బెరఆరగించి, సాయం  
కాలానికల్లా బొప్పెలు ఎండబెట్టేశారు. ప్రతి  
దీఅంతే!... ఉప్పున్నాల్సి పండుగ, లేనినాడు  
"ఎందుకు పుట్టిందావుగా భగవంతుడా?"  
అంటూ నేత్తిమీద చేతులెట్టుకొని కూర్చో  
డం—ఈ రెండే అతని చిరానుభవాలు.

తీతం చేశాకందన ముదటిరోజుల్లో  
అతనిజేలు బుచ్చుగావుంటుంది. అందులో  
అరవైనాలుగు కంసీలైనా సుంటాయి. ఆతని  
సిల్లెలకు ఆజేలు ఒక బ్యాంకి. రెండుమూడు  
రోజులంతా ఆ బ్యాంకు దినాలా తీసేస్తుంది.  
ఆయన ఇంటి ప్రక్కనున్న చెంగయ్య శ్రీప్రే  
గారు—యూయస్‌గారి సంతానాన్ని చూసి  
అసూయపడెంది. "ఆయ్యా పాసిష్టి చేవుడా! నీ  
కెన్నిపూజలు చేశాను, ఎన్నివ్రతాలుచేశాను,  
ఎన్ని అభిషేకాలుచేశాను, ఎన్నితీర్థయాత్రలు

చేశాను...నాకివ్వకూడదా ఒక్క కొడుకుని? ఖంగాడు తాసులోపుంచి తూచుకునేవాడినే అంటూ సంతాప పడుతూంటే వినినవ్యక్తున్నా నొకసారి. అతని సంతాన విహీనతపట్ల నాకు జాలికలుగక పోలేదు. కాని, ఎందుకనవ్యక్తున్నానంటే-ఆతని మొరల్లో, ప్రతివాక్యం చూడండి. పూజలుచేశాట్ట, వ్రతాలుచేశాట్ట, అభిషేకాలుచేశాట్ట! తీర్థయాత్రలుచేశాట్ట... "ఎన్ని చలిపందిట్ట వేయించాను!-కరువు కాలంలో ఓపదిమందికైనా గంజిపోశాను! ...ధర్మసత్యాలు కట్టించకపోయినా, ఒక్క సమారాధనైనాచేశాను..." అనకూడదా? ...బిడ్డలు లేనప్పుడు తోడిమానవులే తర బిడ్డలు అని ఎందుకునొకే లేక పోయానో దుర దృష్టవంతుడు!... కాని - భగవద్దూషణలో నేనూ ఆతనికీ పుట్టలు పుట్టలుగాపుట్టించి, పోషించుకోగలిగిన వాడికి ఒక్క పట్టినయినా ప్రసాదించకపోవడం న్యాయమేనట్రా లోక నాధా?" అంటినిబో-అది శ్రీష్టిగారిపట్ల సాను భూతి చూపించినట్లవుతుంది. నా సానుభూతి పరమశివంగారికి చెందాలిగనుక - "పోషించు కోగలసమర్థునికి ఒక్క పట్టినయినా తగుల గట్టక పోషించుకోలేని ఆసమర్థునికి పుట్టలు పుట్టలుగా పుట్టించి విడిపించడం ఎంతఘోర మనుకున్నావురా, అనాధరక్షకా!" అను కున్నాను.

నేను స్కూల్-ఫ్రైసలు చదువుతూం డగా పంతులుగారు మావూరునుంచి బదిలీ అయిపోయారు. అతను వెళ్లిపోయేటప్పుడు అత

నితో బాటు తరలిపోయినవి - పుట్టెడుసంతా నం, తట్టెడు దారిద్ర్యం. బ్రతుకులేక బడి పంతులంటారు. రెండేళ్లపాటు పుద్గోగం దొరక్క ఉపాధ్యాయుడుగా శిక్షణపొంది, నూతనోపాధ్యాయుడుగా, అందులోపంతులు గారికి సహోపాధ్యాయుడుగా-మళ్ళీ ఈనా డతని కంటబడ్డాడు. నా మస్తెమ్మలో సుడులు రేగుతోన్న ఆలోచనా వీచికలలో- బాహ్యవాతావరణంలోని నిశ్శబ్దతను గానీ, సంచలనాన్నిగానీ గుర్తించ లేకపోయారు. కాలవనీటిలోని 'గలగల'లా బయలుదేరిన ఒక సంభాషణ నా ఆలోచనల్ని భంగంచేసింది. అది 'పార్వతీ పరమేశ్వరుల' యిష్టాగోష్టి.

"మరింకేముంది? అగ్నియి చూడ్డాని కేమో చక్కగానేవున్నాడు. చదువువుంది. ఉద్యోగముంది. కాబట్టి పెళ్లొచ్చి పోషించుకో లేకపోడు. ఈజుజోడూ బాగుంటుంది. మన అంతస్తుకు యింపుంచి సంబంధమే. దాని పెళ్లి అలాజరిగిపోతే..."

"అదికాదే! అగ్నియి మంచి తెలివి మంతుడే! వృద్ధిలోకిరావలసినవాడు. అతని తల్లి అతనిమీద ఎన్ని ఆశలు పెట్టుకుందో ఏమో?...తనవెంటనే "లక్ష్మి"ని వెంటబెట్టు కొచ్చే కోడలు దొరకవచ్చుగా! అటువంటి అవకాశం వున్నప్పుడు ముట్టివాళ్లం-మనతో వియ్యానికి ఒప్పుకుంటారా?..."

"కూటికితక్కువైనా కులానికి తక్కువ వాళ్లమా? వంశ మర్యాదలలో ఏమైనా



లోపమా?...అట్టహాసం. ఆడంబరం లేకపోతే పోవచ్చుగానీ; మనల్ని గురించి వాళ్లకు మాత్రం తెలియనిదేముంటుంది? మీరతన్ని కదలించిచూడండి. ఆ తర్వాత మన అదృష్టం ఎలావుంటే అలాకానీ..."

"కానీ-ఇంకో ఆరు నెలలుండి, అది గడిచిపోనీ! అప్పటికి సుస్వతికి తేలియినిగు పూర్తయిపోతుంది. తర్వాత అదినాలుగు రాళ్లు సంపాదించుకోగలిగితే-ఎవరో ఒకడు కట్టాలవూసె త్తేకుండానే కట్టుకుంటాను. ఈ లోపల నేను ఎప్పుడైనా సుఖాకరంతో, అతని తల్లితో ఈవిషయం ప్రస్తావించి చూస్తాను."

ఇదేమో?... కోడిపిల్లను బ్రతుకంగా వుంచుకొని, ఆకాశంలో చక్రాలుపెరిగే గ్రద్ద కుమల్లే వీళ్ళూ, వీళ్ళిప్పుడే శాయ! ప్రధమ పక్షిణంతోనే ప్రవహిస్తే వరించేసినట్లు వహిస్తా! కానివీరు తల్లిచూపుతో అప్పుడే ఎందుకునే శారు. సుస్వతి—మనోనేత్రం ముందుమెరి లింది. అందమైన ముఖం; అమాయకత్వం వుట్టి పడే చూపులు; మాపెరట్ల మల్లెపూవులను ఝల్లకి తెచ్చేనవ్వు; కొత్తపరిణోకేసి చూస్తే సిగ్గుతో బిగుసుకుపోయేకళ్ళు...ఆ సుస్వతి యిప్పుడలావుంటుందే? వన్నెలు చిన్నెలు కూర్చుకుని, పాదుగట్టి పెంచిన పూలమొక్కల్ని కట్టుకట్టుకట్టుగా వుంటుందేమో!... సుస్వతిని గురించిన తలపులు, మనస్సును కట్టే పేసి ఆగని తీయని ఊహలు మెదడునందుకూ ముసురుకున్నాయి.

మరునాడు ప్రత్యేకంగా అద్దెయింటి కోసం అన్వేషణసాగించి, సఫలీకృతుడైన, ఉద్యోగ జీవితంలోని కొత్తదనాన్ని అనుభూతిపొందుతూ స్కూల్లోకి వెళ్ళాను. ఆపాఠశాలను గురించిన వివరాలంతా పరమశివంగారు నాకుచెప్పారు...నాతోకలిసి యిద్దరూ నలుగురు ఉపాధ్యాయులు. అందులో యిద్దరు సెలవుమీదవున్నారు. స్కూలు చివరిగంటలో పంతులుగారు పనిమీద బయటకెళ్తూ "గంట అయిపోగానే స్కూలు మూసుకునే సెయ్ సుధాకరం. కాస్తపనివుంది. అూ బయటికెళ్తా." అన్నాడు. అతలూ వెళ్ళినవది హేను నిమిషాలకు టపా ఘోషం వచ్చి రెండు తరాలిచ్చాడు. ఒకటికాళ్ళు, మరొకటి కవరు. రెండు పరమశివంగారి పేరుతో పున్నాయి.

స్కూలు విడిచిపెట్టి, ఆపూల్లో-మంచు తుండలో వచ్చిచెట్టుకూర్చున్న ఒకచిన్న హోటలులో దూరాను... పరమశివంగార్ని బాధపెట్టి నేను బాధపడదలచుకోలేదు.

భోజనం ముగించి, మొండిగోడలు దాటి, యింటికడప ఎక్కజోతుంటే-హెచ్చు గొంతుకతో పార్వతమ్మగారి ధుమధుమలు వినిపించాయి. "గాడిద వయస్సొచ్చి పనీ పాటా లేకుండా వుంటేమో? పగలంతా పూలుదిరిగి, తిండివేళకు యింకొస్తే-యిక్క డేమైనా పండివస్తోందా?--ఎన్నాళ్ళిలా మేపగలం? ఈ కొరగాని బతుకు బ్రతికి నివరికి లాభం?... మరునిమిషం-యించుమించు

నాలంత అగ్గియి ఒకడు చేతిరుమాలతో  
మూతెరుడునుకుంటూ, రామగొణలూ రివ్వ  
సబయిటికి దూసుకుపోయాడు. “ఒకన్నీ సాకి  
సుఖపనిపోయాం. ఇకనీడు వృద్ధరించేస్తాడు.  
సంపాదనపనుడయ్యాక-వాడికి మళ్ళీ నీమా  
పనితో లేవదీసుకుపోడని సమ్మకమేమిటో?  
అన్నకు తమ్ముడే కదూ నీమాను?...  
—ఈమాటలుంటాయి అంగిలికంచంతో నా  
కెదురుపడ్డ పార్వతమ్మ మూటలాపేసింది. సడ  
చగో పెద్దమ్మాయి శ్రీమతి చంటిబిడ్డను  
ప్రక్కనేసుకుని నిద్రపోతోంది. బావివద్దరి  
నుంచి గట్టలుకుతున్నట్లు చప్పుడు వినప  
డోంది. “ఉత్తరాలోచాయంకి! పంటలు  
కానలేనా?...” అంటూ వృత్తిరాలిందివ్వ  
గోనాను. ఆమెకళ్లు అసక్తితో మెరిశాయి.  
“ప్రక్కనేనుంచిగాయనా?...” అంది. ఉత్త  
రాలో పరీక్షించి “కాడ్లు కమూకరంనుండి,  
కమూ సరస్వతినుంచీ...” అన్నాను. “నదీ  
కట్ట చదువునాయనా!—నూ హైనువతి  
కట్టలుకుతుంటోంది...” పార్వతమ్మ మరి  
కొంతముందుకు జరిగింది. సందేహిస్తూ కాడ్లు  
చదివాను.

“నూనుగారికి సమస్కానాలు. నూను  
చదివాను. ఈ విషయంలో నీను చేయగలి  
గిందేమిలేదు. నూనాన్నగారి స్వభావం  
మీకు తెలియదీకాదు. హైనువతిని పంప  
నూచుకుంటే, ఆమెతోగూ కట్నం పెట్టు  
నూడా పంపడం మీనూ, నానూనూ  
శ్రేయస్కరం. శైలపు. కమూకరం...”

—చిన్నబోయిన ముఖంతో వృత్త  
రాలిందుకొంది పార్వతమ్మ. మాకే శనిచాల  
దనుకుంటే—పిల్లలు, వాళ్లేపాపం చేశారు?  
వాళ్లే బ్రతుకులు కూడాబుగ్గి పాలుకావాలా?  
పెద్దదాని పసుపుకుంకం వూడబెరుక్కుని,  
పుణ్యం గట్టకున్నాడు పాపిష్టిచేపుడు. రెండో  
దాని బతుకీలా తగలజింది. ఇకమూడోదాని  
అదృష్టం ఎలావుందో?... కొంగుతోకల్లావు  
కంది, పార్వతమ్మ.

వాళ్లపరిస్థితులు వీలగా అవగాహన  
అయినాయి నాకు. పెద్దకొడుకు సంపాదన  
పనుడయ్యేసరికి తల్లిదండ్రుల మేలు మరచి  
పోయి, ఎక్కడో ప్రియసితో కాపురం నెలి  
పెట్టున్నాడు. సరస్వతికి యింకాపెళ్లికాలేదు.  
సైమవడికి పెళ్లిఅయినా కట్నం యివ్వలే  
దనే నేరానికి—తండ్రికింకా బుచ్చుగానేపుం  
చోంది. శ్రీమతి నిధిచెక్క భూరకృత్యానికి  
గుర్తింపు, వేరేనక్కలేక పుట్టింటనే శరణు  
నేసింది. ఇంకా పెంచవలసిన పిల్లలున్నారు.  
ఎదుర్కో వలసిన కష్టాలున్నాయి. శ్రీమతి  
వితంతువని నేనింతవరకు గుర్తించలేదు. ఎం  
డినబ్రతుకులూ కళావిహీనంగావున్న ఆమె  
గోసినదురు, వితంతువుతోకంటా అలలు అల  
లుగా సగిరిపడేకురులు, చీకట్లో నెలుగులూ,  
గిరాశలో ఆశలా ప్రక్కన చంటిబిడ్డ...  
పెట్టుర్చి గదిలోకివెళ్లాను.

కొంతసేపయ్యాక పున్నబింటి యిం  
ట్లోంచి ఏదోగోల వినిపించింది. ఆకుర్రెను  
అణచుకోలేక సుడిగాలిలా గదిబయటికి

పూడిపడ్డను. నెత్తిమోడుకుంటూ పార్వతమ్మ గోలుగోలున ఏడుస్తోంది. ఇంకాతడి ఆరని చేతులతో మడతవిప్పిన కాగితాన్ని పట్టుకొని హైమవతి భస్మపదనంతో నిలుచుని వుంది. నిద్రబోతున్న శ్రీమతి తేచిపోయింది. బిత్తరపోయిచూస్తోంది. పసిబిడ్డ హడలిపోయాడేమో-కార్యమంటున్నాడు. నేలమీద భాళీ కవచపడివుంది.

“అయ్యో నాకూతురా! నీకెలాంటి దుస్థితి పట్టించేనాతల్లీ! ఉన్న చోటు తెలియని దానివి, నీకేదేంపాడుబుద్ధి వుట్టించే పాడు దానా! ...నీబతుకూ, మాపరువూ అన్నీ మంటగలిసిపోయాయిగదే...” పార్వతమ్మ ఆగ్రహంతో రాగాలు తీస్తోంది. విషయమేమీ అర్థంగాక నివ్వెరపడి నిలుచుండిపోయాను. అంతవరకూ ఎక్కడికో వెళ్లివున్న పరమశివం గారు అదుర్దాగా వస్తూ- “ఏమిటిగోల? ఏం జరిగింది?...” అన్నాడు. “ఇంకేముంది? కొంప ముంగిరి...” అని పార్వతమ్మ అనడమూ, హైమవతి-చేతిలోని కాగితం అందువ్వడమూ జరిగిపోయాయి. పండులుగారిచూపులు కాగితంలోని పంక్తులవెంట పరుగులు తీశాయి.

ఆయనకళ్లల్లో నిప్పులు కరిగిపోయాయి. కోపంతో పల్లి గట్టిగవచి, కాగితాన్ని కసి కొట్టి పలుపుతూ- “పలనాపలురాలు! చెప్పి బుట్టించి. నూతిలోదూక చావలేకపోయింది. సిద్ధిలేక పాలు పోసింది. ఇప్పుడికే సగం చచ్చినవాణ్ణి పూర్తిగాచంపేసింది. బలికంపి యంత పాడుపనిచేసి యిందరిగోలు పోసుకో

డానికనా, చచ్చిపోయి అందర్నీ సుఖపెట్టి వుండరాదూ?... నారక్తం పీల్చేశారు. నా మానమంతా కడిగేశారు. నావుసుకు పోసుకుని మీరంతా ఏంసుఖపడిపోతారు?— నా గోడు మీరుతగిలి తీరుతుంది...మీరు సగం కానికి పోతారు?...” అతనికోపం క్రమంగా ఏడుపులోకమారింది. పిచ్చినాడిలా జట్టు పీక్కున్నాడు. చొక్కా చింపుకున్నాడు. జేబులోనుంచి రెండు పదిరూపాయల కాగితాలుతీసి విసరికొట్టాడు. “శ్రీసుకోండి... దానిక పంపుదామని చచ్చిచేసి తెచ్చాను. అదితప్పి తాను చంపుకుంది. నన్ను చంపేసింది. నామీద కట్టెలు వేర్చి నిప్పుపెట్టేయండి....”

విచగా విసగా నాకు తెలిసిన విషయమేమిటంటే. ఎక్కడో—సెకండరీ గ్రేడు ట్రేనింగుస్కూల్లో సరస్వతి చదువుతోంది. అదిఆమె పౌరగాఢో, ప్రార్థనా-కాలు పొందిన. పరిస్థితి విషమించింది. నలుగురినీ సడయాడడానికి భయపడింది. తనగుర్తు ఎక్కడి బట్టబయలువుతుందోనని సం దేహించింది. చివరికి ఆమెసం దేహం రూడిజియింది. అంతదాచివెట్టిగా దాగ లేదు. పాతశాలాధికారులమెను స్కూల్లోనుంచి పిలిగించారు. ఆమె యింటికి రా లేకపోయింది. తల్లిదండ్రులకు ముఖం చూప లేకపోయింది. విషయమంతా తెలియజేస్తూ బాబువ్రాసింది. అందులో—యిక తనబ్రతుకు ఒక సమస్యకాదనీ—తాను బ్రహ్మనా చచ్చినట్టే తెక్క అని.

కనుక తనని చచ్చినట్టుగానే భావించుకోవలసిందనీ-రాసింది.

మధ్యాహ్నంపూట పరమశివంగారు స్కూలుకురా లేదు. స్కూలు కే కాదు. గుమ్మంలోంచై నాబయటికి తిరిగిచూడలేదు. ఆరాత్రంతా పంతులుగారికి విపరీతమైన జ్వరంకాచింది.... “నేనుకెళ్లిపోతా. మీరు ఏ ఏట్లోనయినాపోండి మీరువచ్చేతేనాకేం? మీకునాకు సంబంధంలేదు....” అని జ్వరంలో ఏమేమో కలవరించాట్ట. మరునాటి ప్రదయంకూడా జీవచ్ఛవంలా సజ్జితంగాపడివున్నాడు. అతనిమీద అందరి ఆశలూ నన్నుగిల్లి పోయాయి. అతనియింట్లో

-భయంకర నిశ్శబ్దం నెలకొన్నది. మధ్యాహ్నం మళ్ళీ ఓసారి వెళ్లాను. పంతులులేచి కూర్చునివున్నాడు. సుధాకరం.... ఈ నిశ్శబ్దం అప్పుడేచావడు. వీడుచస్తేకొన్ని పాగాలు “అలో లక్ష్మణా!”అంటూ అల్లాడిపోతాయి... ఇకమీదట ఏకస్థమూ నన్ను గోరంతైనా కదలించలేదు. అటువంటప్పుడు కష్టంగా, భయపడి ఎందుకుచచ్చిపోవాలి?..” సుడిగాలికి చెక్కుచెదరని గండశిలలావుంది అతని ముఖం.

..... రూంగా మండు టెండలో మొగడగోడ. దాగినీడలో ముడుచుకు పడుకున్న కొన్ని కుక్క-పిల్లలు.

# సమగ్రాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర

“శతకృత్యం”

సమగ్రమైన ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర ఇంత వరకు వ్రాయబడలేదు. కీ. శే. రండువారి వీరేశలింగముగారి ‘ఆంధ్రకవుల చరిత్ర’ మొదలు కీ. శే. చాగంటి శేషయ్యగారి ‘ఆంధ్రకవి తరంగిణి’ వరకు ప్రచురితముగా సాగినది కవుల చరిత్రయే. సాహిత్య చరిత్ర సత్పూర్ణము. ఆ కవుల చరిత్రను గూర్చి పునః పరిశోధన యావశ్యకము, కనుక సమగ్రాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర మొకడు అవేషితము. సాహిత్య అకాడమీవంటి సంస్థరీతి కర్తవ్యము. విశ్వవిద్యాలయము లకును విహితము. విహితమైన కృత్తమిది కలపెట్టిన మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము ఎంతైనను ప్రశంసార్హము. రానిమద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారి ప్రయత్నమునకు ఆశించిన ప్రయోజనము కలుగలేదు. అందుకు హేతువు ఆ ప్రయత్నమునకు ఫలములేన గ్రంథములే. ఆ గ్రంథములు మూడు.

1. దక్షిణ దేశీయాంధ్ర వాఙ్మయము:- రచయిత శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు. గ్రంథనామమునుబట్టి ఈ గ్రంథమున ఏతత్సారస్వత చరిత్ర పరిచామము పరామర్శింపబడి యుండుననెడి యాహుతలుగలవచ్చును. రాని గ్రంథస్థ విషయమునుబట్టి చూడగా అట్టి పరిచామ చరిత్రరాని, వివిధసారస్వత

ప్రక్రియల సామాన్య విశిష్ట లక్షణములుకాని. కావ్య విమర్శలుకాని కావ్యవస్తువులేదు. 1893 లో ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారిచే ప్రచురింపబడిన తంజావూరు మహారాజావారి సరస్వతీమహల్ లైబ్రరీలోని తెలుగు వ్యాసప్రభుల కేటలాగులోని రచనా ప్రణాళికయే యిందనుసరింపబడి యున్నది. అనుసరింపబడి యుండుటయేగాక అందలి విషయముకూడ సుమారు అయవదియైదు పుటలపర పున్నదున్నట్లుగా ఇందు చేర్చబడినది. ఇతర పండితులు విమర్శింప నట్టియు, పరిశోధింపనట్టియు, గ్రంథములనుగూర్చిన విమర్శ యేమాత్రమును నిందు రానరాదు. విశ్వవిద్యాలయ మువ్రితో ప్రామాణిక రచనముగ ప్రకటితమయిన గ్రంథమున పలువిధములగు దోషము లుండుట విచారకరము.

2. తెనుగుకవుల చరిత్ర:- రచయిత శ్రీ నిమిరవోలు వెంకటరావుగారు. ఇది సుమారు నాలుగు పందల పుటల గ్రంథము. ఇందు రమారమి రెండు పందల తెల్పిది పుటలవరకు కీ. శ. 848-1237 మధ్య గల శాసనకవుల విషయము, ఆ శాసనముల యుద్ధాహుతములు లెల్ల. ఈ విషయము కీ. శే. జయంతి రామయ్య పంతులుగారి శాసన పద్యమంజరి లోనిది. దక్షిణ దేశీయాంధ్ర వాఙ్మయము వట్టి కేటలాగువలె తెనుగు కవుల చరిత్ర చాలవరకు శాసనముల సంపుటము. మిగిలిన సూటమువృద్ధి పుటలలోను కవిజిబ్బవాఙ్మయ సలుగురైదుగురు కలరు. కవుల కాలనిర్ణయముకూడ సరిగలేదు.

3. ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర సర్వస్వము రచయిత శ్రీ శిష్టా రామకృష్ణశాస్త్రిగారు. వీరు ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్సభ్యులకు సువర్ణ పతక పరిగృహీత. ఇది సుమారు ఎనిమిదివందల పుటల గ్రంథము. సన్నయ మొదలు నాచన సోమనాథునివరకు ఇందు శాసనముల మతలబులూ, శాసనకవుల జాబితా

వర్షాప్రము కాకపోవుట వర్షధమతః పరిశంసార్హము తదుపరి గ్రంథముదంతట పరిశంసార్హములయిన అంశములు ప్రాయితముగ అనేకము కలవుకాని చాని మరుగుపరచు విషయములు అత్యధికముగ నుండుట భోజనీయము.

అంధగ్రాణిషయందు సాహిత్యసాంస్కృతిక వాఙ్మయశబ్దములు వర్షాయ పదములుగా వాడబడుచున్నవనియు “నన్నయాది పూర్వకవులు వాఙ్మయశబ్దమును వాడుటచే దానినే వాడుట యుక్తమము” అనియు గ్రంథకర్తగారు వ్రాసినాడు. ఈ రెండవ వాక్యమునకు ఇచ్చిన లక్ష్యములలోని నన్నయభట్టు వాఙ్మయ శబ్దప్రయోగములు రెండును గ్రంథకర్త వ్రాసిన అర్థమునలేవు. “నారాయణభట్టు వాఙ్మయ మరంధరుడు” అను నన్నయభట్టు ప్రయోగము నకు నారాయణభట్టు సాహిత్యపేర్ల అని మాత్రమే అర్థముకాదు. కావ్యశాస్త్రోభయ వాఙ్మయపేర్ల అని అర్థము. “వేదాది సమస్త వాఙ్మయములందు” అను ప్రయోగమున సమస్త వాఙ్మయములలో శాస్త్ర గ్రంథములును గలవు. విజ్ఞాపకగ్రంథ హరివింశతి మునంకరి “వరాహరాక్షస మునీంద్రునివాఙ్మయము” అనగా వ్యాసుడు వ్రాసినది సాహిత్యమనియే కాదు. వేదములు మొదలు అష్టాదశ పురాణములును వ్యాసుని వాఙ్మయమే. పురాణములకంటె చిన్నములు కావ్యములు. కావ్యవాఙ్మయమే సాహిత్యము. “విజ్ఞానాత్మక వాఙ్మయమున” అనునర్థమునూడ వాఙ్మయ శబ్దము సాహిత్య మాత్రముకాదు. సాహిత్య మాత్రమైన కవిత్వ విషయము ఆదే పద్యమున అన్యవాలదు. “అపరిమితముతో భయభీతిపూరితమైన ప్రయోగాజ్ఞాన సిద్ధి ఘనుండు” అని అనగా నిట వాఙ్మయశబ్దార్థము సాహిత్యేతరమే. నిర్మలహృదయము 112 లోని “వినుతించు వాఙ్మయభిరుచులు” అనుచోట వాఙ్మయతోహరిత భవములు అని సామాన్యముగా కాని వాఙ్మయవిక విశేషారమే క్లిష్టము. 140 పద్యము

లోని “ధర్మవాఙ్మయ” శబ్దమునకు ధర్మసాహిత్యముని అర్థము కాదుకదా. ఇక 191 పద్యములోని వాఙ్మయశబ్దమునకు, కేతన ప్రయోగమునకు సాహిత్యమాత్రార్థము కలదు. ఏ తదర్థమున సాహిత్య శబ్దమే అంధగ్ర గ్రంథములందు రూఢము. “కవి సార్వభౌమ! భవదీయ ప్రౌఢ సాహిత్యముల్” అని శ్రీనాథుని ప్రయోగము. అంతేకాదు.

“ద్వివిధమయ్యే గావ్యమవని సంగీత సాహిత్య సంజ్ఞలను మహేంద్రపంధ్య”.

“సరసాహిత్యము” అని లాక్షణికుడు అవ్వకవి నిర్ణయము. కనుక వాఙ్మయ శబ్దముకంటె సాహిత్య శబ్దమువాడుట ఉత్తమ మనుటయే ఉత్తమ పక్షము. ఈ శబ్దప్రవహార మటుంచి ఈగ్రంథమున విపరీత సిద్ధాంతము లనేకములు కలవు. కొన్నింటిని సూచించెదను.

1. “కుంతకుడు వక్రొక్తి కావ్యమునకు బ్రాణమనియు క్షేమేంద్రుడు ‘బౌచిత్యం రససిద్ధ్యస్థిరం కావ్యస్య జీవిత’మనియు చెలిపిరి. కాని చివర కానంద వర్మనుడు ‘కావ్యస్యాత్మా ధ్వని’ యని స్థాపించెను.”

కుంతక క్షేమేంద్రుల తరువాత ఆనంద వర్మనుడు ‘కావ్యస్యాత్మాధ్వని’ యని స్థాపించ లేడు. ముందే ఆనంద వర్మనుడు కావ్యస్యాత్మాధ్వని అని స్థాపించగా అట్లు కావని వక్రొక్తి కావ్యమునకు ప్రాణమని ధ్వని సిద్ధాంతమును ఖండించినవాడు కుంతకుడు. ఇంక క్షేమేంద్రుని బౌచిత్య సిద్ధాంతమునకు ఆనందవర్మనుని ధ్వని సిద్ధాంతము ఆధారమే. ఆనందవర్మనుని ధ్వనిసిద్ధాంతమునకు అభినవగుప్తులు ఆలోకము వ్రాసిన ఉరువాత మహిమభట్టు, కుంతకుడు ప్రత్యామ్నాయ సిద్ధాంతములు ప్రతిపాదించిన వారు. అభినవ గుప్తునికి మహిమభట్టు సమకాలికుడును, కుంతకుడు కించిదర్వాచీనుడును కారగును. కుంతనికంటె అర్వాచీనుడు క్షేమేంద్రుడు. శాస్త్రకారులు

పౌర్వాపర్యమైన గ్రంథగర్తగారు పరిశీలించలేదని దీనివలన స్పష్టమగు చున్నది.

2. "సన్నయ దృష్టిలో కవిత్వము లేదా కావ్యము, మనోహరమైన కథతోగూడుకొనిన చమత్కార భావములను, రమణీయమైన శబ్దకాలముతో గూర్చుటయని పై పద్యమునుబట్టి గోచరించు చున్నది." పుట 7.

వైపద్యమనగా "సారమకింగపీంద్రులు ప్రసన్నకదా కలితార్థ యుక్తి లోనారసిమేలునా" అన్న పద్యము. ఆ పద్యమునుబట్టి ఎవరికయినను యిట్లు గోచరించుట చిత్రిము. ప్రసన్నకథ అనగా మనోహరమైన కథయనియు అర్థయుక్తి అనగా చమత్కార భావములనియు ఎట్లుగోచరించును: 'కలితార్థయుక్తి' అనుపాఠమునకు 'కవిత్వార్థయుక్తి' అని పాఠాంతరము గలదు. పాఠాంతర పరిశీలనముచేసి సుస్థుపాఠము నిర్ణయించి ఈ పద్యమునకు శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు సలక్ష్యముగా సరియైన అర్థమును వివరించుట సాహిత్య జగత్తునకు పరిచిత పూర్వము. ఆ ఆర్థనిర్ణయము సరియైనది కాదను ఆధిప్తాయము కలదేని సరియైన అర్థనిష్ఠయముచేయుట కష్టము. ఆ ప్రయత్నమే గ్రంథమునందులేదు: ప్రసన్నకథకు మనో హరికథ అనియు అర్థయుక్తి యనగా చమత్కార భావములని చెప్పట సమంజసముకాదు.

ఇట్లు పరామర్శ సాగించిన, వ్యాసము పరిచాణమున తద్విగుణీకృత గ్రంథమగుట తథ్యము. కనుక పీఠికలోని ముఖ్యమయిన యొకటిరెండు ప్రతిపాదనలు గ్రంథమునందెట్లు సంపదించినవి, ఎంత సమంజసములైనవి, పరిశీలించుటచూరము ప్రకృతోపయోగము.

1. "ఒకానొక కవియొక్క కవితా లక్షణములను నిర్ణయించుట కొరటిరెండు పద్యముల సర్కడ

క్కడివి యుదాహరించిన జాలవు. వివిధ రసమయ సన్నివేశములను పరిశీలించినగాని యధార్థము తేలదు... కాన కం. వీరేశలింగంగారివలె నొకటి రెండు పద్యములమాత్ర మొనగక చిన్నచిన్న రసమయ సన్నివేశముల నాయా గ్రంథములనుండి గ్రహించినవాని నెల్ల నొనగవలసి వచ్చినది....వాఙ్మయ చరిత్రయందు సరియైన కావ్య విమర్శ చేయకుండుట లోపమని చెప్పకతప్పదు. కాన నాలోపమును తీర్చుటకై లక్ష్య లక్షణ సమన్వయముతో విపులముగా కావ్యవిమర్శ వివిధ విషయములను బురస్కరించుకొని చేయవలసి వచ్చినది." పుటలు xii, xiii.

కవితా లక్షణములను నిర్ణయించుటకు ఒకటి రెండు పద్యములు చాలనిమాట నిజము. కాని నిర్ణయించిన కవితా లక్షణములను నిర్దేశించుటకుగాను పుట్టములకు పుట్టముల ఒట్టంకింపులు ఎందులకు: అందును ప్రసిద్ధగ్రంథములనుండి నేవలము ఆనవనరము. కవులచరిత్ర రచనా ప్రణాళికకు సాహిత్య విచారాధికము క్వాచిత్యమే. అట్లు క్వాచిత్యము గార తత్వధికప్రసించనము లక్ష్యమైన సాహిత్య చరిత్రలకును ప్రసిద్ధ గ్రంథములనుండి పునరుద్ధరణము పట్టపూరితమార్చి జరియోజని. అది గ్రంథ రత్నగారికి న్యమతము. ఈ న్యమతము కూడ సరిగా పాటించబడలేదు. తెల్కన ప్రకరణమున బహువచక పుస్తకములందు కనిపించు లాబ్ధ కపోతోపాఖ్యానము వివాదాదోష్ట్యగ వర్తములనుదాటి ఒక్కరసమయ సన్నివేశమును ఒనగలేదు. "తిక్కన పీఠరౌద్ర రసములనెట్లు పోషించెనో కనుగొందము" అని (పుట 439) "తిక్కనార్కుడు భయానకరసము నెట్లు పతిపాదించెనో చూతము" అని (441) తిక్కనయుద్ధవర్ణనలను తిలకింతము," అని (441) ఒనగినవి వివాదాదోష్ట్యగ వర్తవిషయములే. యుద్ధవర్ణనలైన యుద్ధసంఘటనమునుండి ఒక్క 'చిన్న రసమయ సన్నివేశము' నైన ఉదాహరించలేదు.

ఇక నన్నయభట్టు ప్రకరణమునందు ఉదాహరించిన రసమయ సన్నివేశములివి: 1. ఓకాసుర వధ ముట్టములోని భాగము. 2. సౌగంధికాహరణ ముట్టములోని భాగము. 3. ఇంద్రప్రస్థ వర్ణన. 4. మయసభా వర్ణన. ఇందు మొదటి రెండును సంభాషణ శైలికి ఉదాహరణలు. ఇది మరి కవితాలక్షణములు నిర్ణయించుటకు ఒంగవలసి వచ్చినవి. మరి పీఠికా ప్రవచనానుసారము నన్నయ ప్రకరణములో కావ్య విమర్శ యేమిటన్నది ప్రశ్న. ఉపమాద్య లంకారముల ఉదాహరణకై పద్యములు, ప్రకృతివర్ణనలు, శ్రీ వర్ణనలు, భాషా జాతీయములు, ఛందస్సు "సీతావతిగారి సీ. గీ. ల పచ్చిక" వగయిరా కావ్య విమర్శ :

నన్నయ భారతము వ్యాసభారతమునకు ఆంధ్రీ కరణ విధానమొక అత్యవసర కావ్య విమర్శా విషయము. తదుపరి నన్నయ్య తానుగా తన కావ్యమును గురించి చెప్పికొన్న లక్షణమునకు లక్ష్యసమన్వయము ముఖ్యమైన కావ్య విమర్శా విషయము. ఈ గ్రంథమున నన్నయ భారతాంధ్రీ కరణమును గురించి ఒక పరిచ్ఛేదము కలదు. (పుట 173). ఒక్క శ్లోకమునకయిన ఒకటి రెండు అనువాద పద్యములయిన ఒసగలేదు. పైగా "వ్యాస భారతమును ముక్కకుముక్క భాషాంతరీకరణము చేయక ప్రసన్నకథా కలితార్థయుక్తి ప్రధానముగా రచించినాడు." అని ఒక ప్రతిపాదన కలదు. ఆ ప్రసన్నకథా కలితార్థయుక్తికి కనీసము అర్థ వివరణయైన లేదు.

ఇక నన్నయభట్టు ప్రకరణమున రస చర్చ యేలేదు. ఇతర ప్రకరణములలోని రౌద్రగ్రసోదాహరణాదికము రసచర్చకాదు. మరి నన్నయభట్టు భారతమున రసములేదని గ్రంథకర్తగారి అభిప్రాయమేమో : నన్నయ్యకు రసదృష్టిలేదని వ్రాయలేదు కాని కావ్యకళాదృష్టిలేదని వ్రాయకపోలేదు. నన్న

యకు కావ్యకళాదృష్టిలేదు కాని వైదికదృష్టికలదట. మరి తిక్కనకు వైదిక దృష్టిలేదా? తిక్కన నియోగి యగును గాక. వ్యాస భారతమవైదిక గ్రంథమా కాదే! నన్నయ వైదికదృష్టి అను పరిచ్ఛేదమున 'నన్నయ పూర్వమిమాంసా మతావలంబి' అనియొక అవాంతరప్రతిపాదన కలదు. అదట్లుంచి పూర్వాంధ్ర సాహిత్యమున శివకవులో, వైష్ణవకవులో తప్ప వైదిక దృష్టిలేని కవులెవరు? శివకవులకు శిఖరాయమాణుడయిన పాల్కురికి సోమనాథుడు వీర శైవమునకు వైదికముద్ర వేసినాడుకదా : ఒక్క నన్నయ్యకే వైదికదృష్టి కలదేని అందుకు మరి అన్యథా నిర్బాధరములైన ఉదాహరణము లొనగుట అవసరము. అంతేకాదు. 'కం. వీరేశలింగముగారి వలెగాక' 3. రామకృష్ణకామ్రాగరు లక్షణమును నిర్ణయించుటకు చిన్నచిన్న వైదికదృష్టిమయ సన్నివేశములొసగ పలసిన అవసరముకూడ కలదు. ఇవను నన్నయ వైదికదృష్టి 'లక్షణమును నిర్ణయించుటకు' మూడుపద్యములకంటె ముచ్చటించినదిలేదు.

ఇర శ్రీ వర్ణనలు ఇతోధిక విశేషము. ఈ గ్రంథమున ఇది అపూర్వ విషయము, యందుకు ప్రభువుతః రూక్రింది ప్రతిపాదనలు గమన్పూర్ణములు.

1. "భారతకవుల శ్రీవర్ణనలో శుచిసౌందర్యములు నిత్య సంయోగములుగ నున్నవి (?)..... ఆపాద మస్తకము శ్రీవర్ణన నన్నయ ఎక్కడను జేయదు. అనగరక వర్ణనమును, అనభ్యవర్ణనమును శ్రీలపట్ల మండుకైన నొనర్చుడు." (పు. 199). 2. "నన్నెచోడకవి యొక్క పార్వతీ వర్ణనమునే వివిధ రీతుల వివిధ స్థలములలోజేసి తన ప్రౌఢత్వమును బిగ్గరించెను, మొట్టమొదట పార్వతి హిమవంతునింట పెరుగుచున్నప్పు డాపాదమస్తకము నుత్పేక్షలతో సాంకేతిక పద్ధతిలో వర్ణింపబడినది. తరువాత సప్తర్షులు పార్వతిని జూచినచి్చి శివునితో వర్ణించుట తిక్కన వర్ణనలరీతి నుండుటచే నాతనికే



యాతడు దారి చూపినాడనిపించును." పు. 304.  
 3. "ఆకర్షణీయముగ తేజోవంతమైన స్త్రీ విగ్రహమును కండ్లకు కట్టినట్లుగా నన్నయ్య ఇందు చిత్రించినాడు. కాని పరిబంధకపులవలె నాపాదము స్తకమును నీచముగ వున్నలు చేయలేదు. (నన్నయ తపతీ సంవరణో పాఖ్యానమునందలి భాగము ఉదాహృతము) ఈ సమయమున (తిక్కన కీచక మోహమట్టము ఉదాహృతము) ప్రబంధములందలి నాయకా నాయకుల ప్రథమ సమావేశమునగల్గి భావము లన్నియు విభావానుభావ సాత్త్విక వృద్ధిచారీభావముల (1) తో నొప్పుచు ప్రపంచించబడినవి. ... ఇట్లు తిక్కన వివిధభావముల విస్తరించి విశాలపరుచుటకు విశేషముగ నివకాశమిచ్చి ఈ రసమయ సన్నివేశము హృదయమున ముద్రితమగునట్లు చేయును".

నన్నయ స్త్రీవర్ణన ఆపాదము స్తకము చేయడని ప్రశంస. నన్నయ వర్ణించిన స్త్రీలందఱు దేవతాస్త్రీలు కాదు. దేవతా స్త్రీలను ఆపాదము స్తకముగను మానవ స్త్రీలను ఆమస్తవపాదముగను వర్ణించుట రవుల సంప్రదాయము. ప్రత్యంగ పుష్పినమనిన, గ్రంథరత్నభావ మేమో! ప్రబంధరవులను నీచముగ ప్రత్యంగ వర్ణనము చేయబోవుట నన్నయ ప్రత్యేకత. చేయుట నన్నెచోడుని ప్రత్యేకత. అగన్యాత పార్వతిని ఆపాద మస్తకముగను అతివేలముగను వర్ణించుట నన్నెచోడుని ప్రౌఢత్వము; అట్లు వర్ణించుట ప్రబంధ రవుల నైచ్చము; నన్నెచోడుని పహుల సంభవమునందు తృతీయాశ్వాసములో 45, 46, 47 పద్యములు అనుచిత వర్ణనలు. 48 వ పద్యము దారుణమైన ఆశ్శీల వర్ణన. సప్తర్షుల పార్వతీవర్ణనలో 14, 15 పద్యము (అష్టమాశ్వాసము)లనుచిత వర్ణనలు. అనలు నన్నెచోడుని అనేక వర్ణనలు అతివేలములు. అందు విడి విటగోష్ఠి వర్ణన పరాకాష్ఠ. అంతరంత "నీచమగు వర్ణనలు" ప్రబంధరవులందు ఎరకము.

తిక్కన కీచక మోహమట్టమున నీచమగు

వర్ణనకు పరాకాష్ఠ విరాటపర్వము ద్వితీయాశ్వాసము లోని 810 పద్యము. అయినను కీచకమోహమట్టము 'రసమయ సన్నివేశము' అని గ్రంథకర్త ప్రతిపాదనము. కీచక మోహమట్టము రసమయ సన్నివేశము కాదు. రసాభాస సన్నివేశము. ఇట్టి సన్నివేశము నందలి కీచకుని మనో విచారములు 'ప్రబంధము లందలి నాయకా నాయకుల ప్రథమ సమావేశమున గల్గి భావములు' అనిపూర్వ గ్రంథకర్త అభిప్రాయము. ద్రౌపది నాయిక, కీచకుడు నాయకుడు అని కాబోలు వారి అభిప్రాయము. పాపము ఏమిటగదా! ద్రౌపది నాయికయే, నాయకుడు ధర్మరాజు. నాయక పుత్రుడొకాడు భీముడు, కీచకుడు ప్రతినియకుడు, మొత్తము కీచకవధ మట్టమున అంగింసము రౌప్రము ఏతద్దన పరిజ్ఞానము కలదేని కీచకుని మనోవిచారములు 'విభావానుభావ సాత్త్విక వృద్ధిచారీ భావములలో నొప్పుచు ప్రపంచించబడినవి." అనుట జరుగదు. ఇట వృద్ధిచారీ భావములనుట ఇంకొక తప్పు. కీచకవధ మట్టమున అంగింసము రౌప్రము చెప్పబడినది. అందుకు కీచకుని మోహపారవశ్యాదిము అంగింస మగు శృంగారాభాసము. అది మరి అంగింసమునకు ఉపసార్గమగుట సప్రయోజనము. ఏతద్వయోజనముగల అంగింసము అంగింసము లెంత అవశ్యమిండుట సానాచిత్తము. అట్లు కీచకవధ మట్టమున ఆ సానాచిత్తము లెందులకునే ఆ మట్ట మొక శృంగారకాఖండమని భ్రమించు దుస్తిరి ఏర్పడినది. తిక్కన మహాభారతమున ఇతరరూప అంతట మహావి అగుగాక! ఈ మట్టమున సామాన్యదే అనక తప్పదు. అంగంగి భావములేని అతివేలరస ప్రపంచనము మహాకవి కల్పమాన్యుడు చేసినను సానాచిత్తమే. తిక్కన కీచకవధ మట్ట మిందుకు ప్రథమోదాహరణము. అట్టిది 'రసమయ సన్నివేశము' అనుట విస్మయ జనకము. పారదారిక శృంగార ప్రవణత్వముల ప్రతినియకునికి మనో విచారములు ప్రబంధ గతనాయకానాయక ప్రథమ సమావేశ భావసచ్చములనుట అక్షంతవ్యము.

(నశేషము)

## సాహిత్యధార

‘వికారి సంవత్సర సాహిత్యవికాసం’ గురించి ఆంధ్రప్రతిక ఉగాదిసంచికలో సాగువ కృష్ణమూర్తిగారు వ్రాసింది విజంగా మెచ్చుకోదగిన ప్రియత్నం. అన్యత్రచేయబడుతున్న గాంవత్సరిక సమాలోచనలు దీనిని మార్గదర్శకంగా వైకొంటే సాహిత్యమని శీర్షికపెట్టి నాని కార్యాయంచేసిస్తట్టు ఉండదు.

ఇంత బురదలోని కోర్ని కమలపుష్పలను గురించి కృష్ణమూర్తిగారు గాగా వ్రాశారు.

నాకు-లోని తీవ్రత్వం వేరు. తల్లితల్లిమైన సూర్యత్వం వేరు. తీవ్రత్వాన్ని సూర్యత్వంకింద చెక్కికట్టివాళ్ళున్నారు. ఎంతవూ తీవ్రత్వం? ఎక్కడనుంచి సూర్యత్వం? ఇది విజంగా తేలికమయిపోయింది. అందుచేత చచ్చింది లాభం తీసి. “వయస్సుమల్లిన ఎముకలుగట్టిన నోమ నిలారా! చూవండి!” ఇది సూర్యత్వమాకానా? అంటేమళ్ళీ తేలిదు. ఇది కవిత్వంకాబట్టి సూర్యత్వమైనా పువ్వేదు. విమర్శనలో చూత్రం పనికిరాదు.

సాహిత్యచర్చ అంకేకొందరికి ముండ్ పట్టుముద్దం. ఒకరచయిత కొక విషయం తెలియదని ఎంతస్పష్టంగా కనుపడుతున్నా తెలియదని అనవద్దు. అన్న నాడు సూర్యుడు. ఒకనికే సావం పండ్లుండవు. నాకు ‘నెస్టావన్న ది మోఘమేఘపటలీ’ అన్న పద్యంచదువ లేదు.

అందుచేద ఆపద్యమేగాగా లేదంటాడు. అసలు సమాసాలే పనికిరావంటాడు.

అందు కవులకూ సర్వతోముఖమైన శక్తి ఉండదు. పరిమిత శక్తిమంతులొక ప్రత్యేక మాగ్నెటో లోకోత్తరంగా కవిత్వం వ్రాయవచ్చును. ముక్కు-తొమ్మన్నగారి కవితా వాహినిక్వివైశాల్యం లేదు. ఆయనకవికాలేదా? అసలు సూర్యుడేవడంటే, ఎవడు తన పరిమిత శక్తి కతీతమైన సర్వకవితాన్నీ కవిత్వంకాదని భాసింపజేసే సిద్ధాంతాన్ని నిర్మిస్తాడోవాడు.

ఈ సూర్యత్వం ఒకరకంగానే ఉంటుందని చెప్పటానికి వీలేదు. కవివర్గాన్ని బట్టి చురుకు వాడినిగురించిన దృష్టి ఏర్పడుతున్నది. “మణిమూహించి” అని సన్నయ్యగారు వ్రాస్తే మణిలో కాకుంటే ఎక్కడ ఊహిస్తారా అని ఒక కొత్తసాళి అడుగుతుంది. మరివెళ్లాంటి నాగు మహాకవి అనే చేమకూర వెంకట కవిలోనూ చూపించవచ్చు. కాని అది అల్పబుద్ధి లక్షణం. అల్పబుద్ధి అంటే మనవాండ్లకు కోపంరావచ్చు! “పెట్టిమెండెడ్” అంటే సంతోషించవచ్చు. “కాలినడకన వెళ్లాను” అని ఒకడు చెప్తుంటే కాళ్ళతోకాకుంటే చేతులతో సనుస్తావా అని ఎవడన్నా అడిగితే ఏమంటాము? ఆ అడిగినవానికి తెలుగు తెలియదనుకుంటాము. ఏ కిరస్తానీవాడో తెలుగు చదువుకొని మాట్లాడుతున్నాడనుకొంటాము. ఒక ఆచార్యులవారు ఒకశ్వేతస్త్రీకి తెలుగు చెప్పేవాడట. ఆచార్యులవారి అమ్మాయి ఒకనాడు “నాన్నా బండ్లుపోతున్నవి! అన్న

దట. ఆశ్రీ “ఉపాధ్యాయా! మీకూతురుకు బహువచనములుకూడ చెప్పుచుంటిరా!” అని అడిగిందట. ఇలాంటిశంక తెలుగువాళ్లకు పుట్టుతుందా? నీమనస్సులోనీవేఆలోచించుకో అని మనం రోజూ అనమా? అవతలివానికి మనస్సులో కాకపోతే మరిదేనిలో ఆలోచిస్తాననుకొంటున్నావు అని అడగా అని తోచదు. వాడూ తెలుగువాడే కాబట్టి.

పక్షపాతమంటే ఇదే. ఒకసిద్ధాంతాన్ని ఆపబరిచి మరొక సిద్ధాంతాన్ని వ్యతిరేకించటం పక్షపాతంకాదు. సిద్ధాంతావ

## ఆకాశవాణి

భారతకథను మద్రాసుకేంద్రం గుర్తొన్నట్లున్నది-అది కొన్నాళ్లక్రితం వ్రాసాను. మళ్లీ ఇప్పుడూ వ్రాస్తున్నాను, అది స్థిరమైన విషయం కనుక.

గయోపాఖ్యానమున్నది. ఇదిభారతం లోకకథకాదు. అయినా సర్వభారత ప్రాధాన్య పాత్రలకు ఇందులో ప్రాధాన్యం ఉంది.

కీ. శే. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం గారు దీనిని నాటకంగావ్రాశారు. దానికేదేశంలో అద్భుతమైన అదరణ కలిగిందకూడా. అంత చక్కటివాటకానికి సరిగ్గా వ్యతిరేక దిశలో “మాటపట్టింపు” అనే నాటికఉంది. “మాటపట్టింపు” లోకకథ గయోపాఖ్యానమే.

లంబకుల్లోనైనా కొన్ని ప్రాథమిక విషయాల్లో అభిప్రాయభేదం ఉండదు. నాకన్నులతో చూచాను, నానోటితో చెప్పాను. ఒక్కజెలుగేకాదు. సర్వభాషలలో ఇటువంటి ప్రయోగాలున్నవన్నది ప్రాథమికజ్ఞానము. నిరంతర వాగ్యమద్వర్ణ ద్వేష విషాద్యాలూ వికటాననుల కది అనవసరమైన విషయం కావచ్చును.

జెలుగుదేశంలో విమర్శకాక ప్రమాణంలేదంటే ఇదే. ఒకవ్యవస్థ లేదంటే ఇదే.

— సప్తర్షి

అంతకథ 40 నిమిషాలలో ఒకేరంగంలో పూర్తయింది. ఈకథనే “కృష్ణార్జునులయుద్ధం” అనువంకూడా ఉంది. ఎందుకంటే ఆకథలో నాగార్జునయుద్ధం చేసుకుంటారు. ఈ “మాట పట్టింపు”ను బట్టిదా “కృష్ణార్జునులమాటలు” అని మూర్ఖుకోవచ్చు. కాదంటే “పంచపాండువులు నవ్వులు” అన్నేనాలనవచ్చు. దానికారణం ఈ నాటకంలో ఉట్టిమాటలు, అసలనవసరమైనవి కృతకపునప్పులు తప్ప ఇంకేమీలేవు. అంటే యుద్ధం అనలే లేదన్నమాట. (మనంశాంతికాముకలం కదా!). ఇక ప్రాతలు ... ఈ గాంధీకార్జునుడు భారతార్జునునికీ వ్యతిరేకంగా అన్నగారిని ఎదిరిస్తాడు. ధర్మరాజుగారు-ఎల్లాగూ శాంతపురుషుడే కాబట్టి-ధర్మపన్నులు మాత్రమేవర్లించు “పౌరుష” వంతుడైనాడు. కృష్ణునిపై అతనికి వచ్చిన కోపం పేదగోపమే. భీమబలరాములు గొంతు

చించుకు సవ్యసాచికి, ఆసంతోషంతో ప్రక్క-  
వాళ్ల పిల్లలు చరచి చంపినంత పనిచేయడా-  
నికి తప్ప ఎందుకూలేదు. చివర భీముడి “సం-  
తోషబెబ్బ”తో గయ్యడు మూర్ఛపోయినంత  
పన్నెత్తే సహదేవాదులు ఆయన్ని తేర్చు-  
తారు... “భీమున్నా”-“అర్జున్నా” అనే పిలు-  
చుకోవడాటూ, “నన్ను గయ్యడుగారంటారు”  
అనే అసంప్రదాయకోక్తులూ, వ్యర్థపీఠప్రశ్నలూ  
పాలూ ఆకధనీ పాత్రల్ని బాజారుకులాగాయి.  
అన్నట్లు ఇది వీధిమాన్సియుగంకదా! ఇందు-  
లోయుగం బింబించినవన్నమాట... ఈ  
“మాటపట్టింపు” ఏడాది పొడగునా పత్రికలు  
చేయనివారికి అంకితం చేయబడింది. ఆచేసిన  
నాటికాకర్త, నిర్వాహకులు ఆమంచున గోపా-  
లరావుగారు. దాన్ని 19 ఏప్రిల్ న ప్రసా-  
రంచేసింది మద్రాసుకేంద్రం. ఎందుకుచే-  
యదు? వడ్డించేవాళ్ళు మనవాళ్ళేకదా!

వడ్డించేవాడు ముంబాడే అంటే మరేం  
ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదు. ‘వాణి’ఒకటి చెపు-  
తుంది. వడ్డించేవాడు ఇంకొకటి వడ్డిస్తాడు.  
ఏప్రిల్ 18వరకు 9-30 మద్రాసు ప్రసారం  
చేసే ‘మాట పట్టింపు’ని విజయవాడ హైద్రా-  
బాదులు ప్రసారంచేస్తాయని వాణిచెబుతుంది.  
తీరా అనాటికి మనసును ఫిరాయించిన విజయ-  
వాడ అదేవేళకు విజయమూరి శివరామారావు  
గారి “ఏకవీర” నాటికను ప్రసారంచేస్తుంది.  
(ఆనాటికి ఇదివరకు ప్రసారమైందే. దాన్ని  
గూర్చి వ్రాయబడిందికూడా) ‘మాటపట్టింపు’  
40 నిమిషాలు. “ఏకవీర” ఒకగంట. ఆ “ఏకవీర”

మీద విజయవాడకి అంత అభిమానం ఉంటే  
10-10నుండి ప్రసారం చేయవచ్చు. ఈసమ-  
యంలో ప్రారంభమయ్యే ప్రసారం ‘ప్రకటిం-  
పబడును’ అంటుందివాణి. ఏదీ? ఆప్రకటించే  
బాధ్యత కూడావదలుకుంది విజయవాడ, అను-  
కున్న మద్రాసును అవతూకు తోసింది. తమ  
“ఏకవీర”ను దగ్గరకు తీసింది. వడ్డినంటే ఇది.

మధ్య వడ్డెస వచ్చింది. ఇది వదలితే  
మద్రాసులోనే రికార్డుచేయబడిన, హైద్రా-  
బాదునుండి ఏప్రిల్ తిన ప్రసారం చేయబడిన  
మనో భారతనాటిక “ముల్లోకాలు”. ముల్లో-  
కాలు అంటే స్వస్థమర్త్య పాతాళాలు కాదు  
మర్త్యస్థల సరికాదు. స్వర్గాగోహవర్ష-  
గాఢ. దీన్ని ప్రసారకులు “చిత్రసంగీతనాటకం”  
అన్నారు. దీనిభావమేమిటనుమలేశ! నిజానికిది  
వీధి భాగవతంలాగా ఉంది...మూడు లోకా-  
లను తన ఆత్మలో చూచుకోవడం మహా ప్ర-  
స్థానం అన్నట్లయితే, ఇందులో ధర్మరాజు  
తానే మూడులోకాల ఆత్మలదగ్గరికెళ్లిచూడ-  
డం, పైసన్న దానికన్నా చిత్రంగదూ!...  
ఈమధ్య సంగీత నాటికలు అతిగా ప్రసారమ-  
వుతున్నాయి. సంగీతవైవిధ్యంలేదు, సాంగీతిక  
వైవిధ్యం తప్ప. తమ సంగీతానికే తమ ఆను-  
కరణ, తమవారిదానికే తమ అనుకరణ. ఆ  
సంగీతం బాగాఉందని నమ్మున్నారు. కొత్త  
బాణీలకెందుకు ప్రయత్నించడం? వ్యర్థశ్రమ-  
కానివ్వు, అన్నట్లుగాఉంది. నారాయణరెడ్డి  
గారి “రామప్ప” కృష్ణశాస్త్రిగారి “వసంతోత్స-  
వం”, నేటూరి ఆనందమూర్తిగారి “రసాలము”

అ య్య గా రి విశ్వేశ్వరరావుగారి “ముల్లో కాలు”, ఇవన్నీ సరిగ్గామించే “పాడించేపాట... గా” అనిపిస్తుంది. ఇటొక మగ గుంపు, అటొక ఆడ గుంపు, ఇదొక అర్థచరణం ఆదొక అర్థ చరణం, చివరకు రెండు కలిసి వెరసి పూర్తి చరణం అనడం, ఇది అన్నిటా సాధారణమైన విషయం.

ఉగాది నుద్దేశించి వివిధ కార్యక్రమాల్లో ప్రసారం చేసిన సంగీత నాటికల్ కథ చేప్పే మొలకువలపల్ల “రసాలము” గాగా ఉంది. కాకపోతే అందులో రసాలం మాత్రం లేదు. ఉగాదినాడు కృష్ణశాస్త్రిగారి నాటిక(?)— “మురు చక్రము” మద్రాసునుండి, “వసంతోత్సవం” హైద్రాబాదు నుండి ప్రచురితమైనాయి. మొదటిది జానపద గాణీ లలో ఉన్న ఆధ్యులచూపధ్యులకు గేయ సంపుటి. రెండవది అసంపూర్ణంగా భాసించే నాటిక “వాణీ”లో ఇది అచ్చయింది. కాకపోతే, అచ్చయిన వరుసవేరు, ప్రచురితమైన వరుసవేరు. ఆకాశవాణి, వాణీకి ఈ చుక్కెదు రెందుకో తెలియదు.

సంగీత నాటికల ప్రస్తావన కాబట్టి ఒక విషయం చెబుతాను. నాల్గు అయిదు కృతులను పాడించి, ‘దాన్ని’ “సంగీత నాటిక అనుకోమని మద్రాసు, విజయవాడలు మహత్ ప్రయత్నం చేసి చెప్పుకున్నాయి. శ్రేణీయ్య నుగూర్చి ఋతు చక్రాన్నిగూర్చి మద్రాసు చేస్తే, విజయవాడ దానికి సమ ఉజ్జీగా

“ఎవరని నిర్ణయించేదిరా”ను గూర్చి చేసింది. ఒకరోజు వ్యవధానంగా ఏప్రిల్ 3, 5 లలో విజయవాడ, మద్రాసులు “కామాక్షి” “రామ కథాసుధ” మల్లీ అదే విధంగా ప్రసారం చేసాయి. శ్రోతల్ని ఇంత మధ్యపెట్టేయత్నం ఎందుకు?... ఒకవేళ ఇవి ఉట్టి వ్యవహారార్థ మాలే నాటిక లేమో. “ఆకాశవాణి అధ్యులచూపధ్యులకారశాస్త్ర” నిర్మాణం జగురుతుం దేమో ఇకముందు. “కాలోహ్యయం నిరవధి ర్విపులాచ పృక్ష్యే.” ఏది జరుగ గూడదు?

చాలీయ కూపక కార్యక్రమములో ఏప్రిల్ 14 న ప్రసారమైన “భామా కలాపం” ఒక్కటే చెడకుండా గొగున్నది.

యథాపూర్వకంగా ఆకాశవాణి నారు నాటక సప్తాహం నిర్వహించారు. ఇందులో నాల్గువంతులు అనువాదాలు. కొన్ని అనుసరించాయి. కొన్ని స్వతంత్రాలు. అనువాదమైనా గొగున్నది “సప్తాహం” (లత), స్వతంత్రంగా గొగుంది “ఆత్మవంచన” (బుచ్చిబాబు). ఏదే నిర్వహణలోని లోపాలు విషయం మరచి నోవాలి. అంతే... మరి ఈ సప్తాహం విజయవాడ, హైద్రాబాదులే నిర్వహించాయి. మద్రాసుకిందులో భాగంలేదు. మద్రాసులో ఆంధ్రులు లేనట్లు, అక్కడ నాటకాలు రాసే వాళ్లు, ఆడేవాళ్లు అంతకన్నా లేనట్లు... ఈ లేనట్లు ఒక్క ఈ సప్తాహం విషయంలోనే కాదు. 5 వ ఆకాశవాణి సాహిత్య సమారోహంలో కూడా. మద్రాసు “బి” కేంద్రం

ఫేజి చాలా విచిత్రంగా ఉంది. అటు తమిళ కేంద్రంగాదు. ఇటు తెలుగు కేంద్రంగాదు. అందువల్ల అటు తమిళమూ దూరం తోసి, ఇటు తెలుగు దూరంతోస్తే, అర్థ నారీశ్వరత్వం ఆ “బి” కి అబ్బింది.

17 వ ఏప్రిల్ న విజయవాడ నుండి ప్రసారమైన ఈ “సమాలోహం” కార్యక్రమంలో ఎంగళి లక్ష్మీకాంతంగారు, బందా కనక లింగేశ్వరరావుగారు విజయవాడ తరపునుండి, కృష్ణశాస్త్రిగారు, ఫానం నరసింహారావుగారు హైదరాబాదు తరపునుండి పాల్గొన్నారు. చుదాగిన “బి” పూర్తిగా తెలుగు కేంద్రంగాకున్నా సగమైనా అవును కాబట్టి కనీసం ఒక్కరినైనా అక్కడ ఉద్యోగిని పిలువాలనే నిమగ్నమైంది. పంక్తిలో పూర్తిగా... ఆ ప్రసారంలో బందాగారు “నాటకంలో ఆంధ్రాటకం” అనే హాస్యరచన వినిపించారు. అప్పుడు స్నేహితులలో కూర్చున్న మోహన్ గారు పలుకుతూ గొంతులో, పదిమంది విచిత్రానికే ప్రసారం చేసేందుకు బాగా ఉండని విషయం ద్వారా కూడా హాస్యం కల్పించబడింది. కృష్ణశాస్త్రి

గారు వ్రాసింది వారి చదవడంకన్నా బాగుంది. అయితే చదవడమే బాగున్న ప్రసంగం ఫానం వారిది... 15 వ తేదీన ప్రసారమైన ఇదే కార్యక్రమంలో నిడదవోలు వెంకటరావుగారి గత ముప్పదేండ్ల వచన రచనా సమీక్షా న్యాయమూ, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారి “నాగాద్వైపకాండ” అన్న విషయాత్మక రచన చాలా బాగున్నాయి. నిడదవోలువారు ముప్పదేండ్ల వచన రచనా సమీక్ష చేస్తే, 13 న “గద్యభాషి” పేర తెలికచెర్ల వెంకట రత్నంగారి “గడచిన శతవర్షాలలో తెలుగు వచనాభివృద్ధి చిత్రించు రూపకం” ప్రసారమైంది. ఇందులో “చిత్రించడం” ఉన్నా, వ్యక్తులనుగూర్చిన తీవ్ర నాక్యాలు, గ్రాంథిక రచనా విషయంలో వ్యతిరేకతా స్పష్టమవుతాయి. ఇది రూపకం కాదు, సమీక్ష. సమీక్షలో ఇవన్నీ ఉండడం బాగుండదు. అయితే తెలికచెర్లవారు న్యాయహాసిక భాషా నాదాలలో మునిగి తేలిన వ్యక్తి. వారు అట్లా “చిత్రించడం” మాత్రం ఆశ్చర్యకరం కాదు.

—సామిరి

## గ్రంథ సమీక్ష

శ్రీ మద్గురు భాగవతము

రచయిత : శ్రీ మిర్జాకాసి గులనాసిశర్మ

చుదాగినపుడు:

నరసింహం పబ్లికేషన్స్, తెనాలి.

మేల అయిదు రూపాయలు.

“ప్రాసన రామాయణం ప్రాయడ మెందుకు ? ప్రాసన భాగవతమే ఎందుకు ప్రాయడం?” ఇత్యాది ప్రశ్నలు ఈ రోజుల్లో అధికం. కాని “ప్రాసన ప్రేయ సినిగూర్చే ప్రాయడ మెందుకు? ప్రాసన ఆకలిని గూర్చే ఎందుకు ప్రాయడం?” ఇత్యాది ప్రశ్నలు కలుగడంలేదు. ఎందుకు కలుగడంలేదో అర్థంకావడం లేదు. పూర్వీకు విషయాలను నిరసించడం ఒక

సరదా కావచ్చు... రచయితయొక్క శక్తి ప్రతిభలను బట్టి విషయం నిత్యసూతనంగా ఉంటుందన్న విషయం తెలియకపోతే ఆనరదా రచనగవచ్చు. ప్రతిరచయితకూ రచన చేయడంలో ఒక్కొక్క ప్రత్యేక కారణం ఉంటూ ఉంటుంది. ఆ కారణాన్ని పురస్కరించుకొని రచన సాగిస్తాడు. తన లక్ష్యనిర్వహణకు ప్రయత్నం చేస్తాడు. ఆ ప్రయత్నంలోని సాఫల్య, అసాఫల్యాలనుబట్టి ఆయా రచనలకు ఆరవణ లభ్యమవుతుంటుంది. శక్తిమంతుడయిన వానిచేతిలో అద్భుతంగా మలచబడిన వస్తువే శక్తిహీనుని చేతిలో భృష్టమై పోతుంది. రచన కవియొక్క శక్తిని తెలుపుతుందేతప్ప విషయం కాదు తెల్పేది.

శ్రీ మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు మరల భాగవతంలోని ఏకాదశ ద్వాదశస్కంధాల రచనకు పూనుకొన్నారు. దానికి ప్రత్యేకమైన ఆశయంఉంది. కత్రయ భారతం తరువాత తెలుగుదేశంలో పోలిన గారి భాగవతానికి లభించినంత ఆదరం మరేదానికి లభించలేదు. అలాంటి భాగవతం ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధాల దగ్గరికి చేర్చేప్పటికీ అరవీ పూర్వభాగము కలిగించినంత ఆసక్తి, అనుభూతి కలిగించలేక పోతున్నది. దీనికి కారణం ఆ రెండు స్కంధాలు పోరనగారి రచనగాదు. పోరనగారి శిష్యుడు నెల గంచల నారయ్య వాటిని రచించాడు. అరచన పోరనగారి రచనలో చేర్చలేకపోయిన కారణంగా కల్పించాడు. పైగా ఆ రెండు స్కంధాలలో అనేక వేదాంత సంబంధ విషయాలు కుప్పలుగా ఉన్నాయి. కథాదులను నిర్వహించడంలో పాల్ పాలభ్యం ఉండవచ్చునేమో కాని, ఈవిషయాలను నిర్వహించి పాఠకుని రంజింప జేయడం ప్రస్తుతమేదు. ఎందుకంటే ఈ విషయాలను నిర్వహించేరచయిత ముఖ్యంగా సంప్రదాయ పరిజ్ఞానం అవసరమవుతుంది. ఎందుకంటే పాఠకుని మనస్సుకు హత్తుకొనేట్లుగా చెప్పే

గలతైలి అవసరమవుతుంది. ఇన్ని చిక్కులు ఉండడంవల్లనే కావచ్చు. నారయ్య ఆ రెండు స్కంధాలను అతిగా క్లుప్తీకరించి అనేక విషయాలను వదిలేశాడు. 31 అధ్యాయాలతో 1373 శ్లోకాలతో ఉన్న ఏకాదశ స్కంధం నారయ్యచేత 123 గద్యపద్యాలతో పూర్తి చేయబడింది. అధ్యాయాలకు అధ్యాయాలే చాలా వరికు వదిలివేయ బద్ధవి. చాలా అధ్యాయాలు నామమాత్రంగా స్పృశించబడ్డాయి. చాలా విషయాలకు సమన్వయంకూడా పుదురదు. ఇవన్నీ జిజ్ఞాసువైన పాఠకునికి అసంతృప్తి కలిగించేవి. ఈ రోపాలన్నీ చూచి, స్వయంగా అనుభవించి శ్రీ శర్మగారు ఈ రెండు స్కంధాలను పునః రచించడానికి పూనుకొన్నారు.

ఈ రెండు స్కంధాలలో అనేకమైన కథలు వేదాంతభావ బోధనగా ఉన్నాయి. రథలేకా పూర్తిగా వేదాంత సంబంధ విషయాలూ ఉన్నాయి. అనువాదం సందర్భంలో శర్మగారు క్లుప్తీకరించినట్లు కన్పించదు. కాని విస్తృత పరచినస్థలాలు చాలా ఉన్నాయి. రెండుమూడు శ్లోకాల్లో మూలగతమైన కథను బది పదిహేను పద్యాల్లో అర్కశక్తిగా పెంచారు. ఈ పెంచిన స్థలాలను గమనిస్తే, శర్మగారి పూర్వసాహిత్యాభ్యయనంలోని గాఢత్వం గోచరిస్తుంది. “భక్తభాగవతం జ్ఞేయం సప్తత్యక్తైః నటికయా” అన్నవిచనం శర్మగారి రచనలో సర్వధా సార్వమై కనపడుతుంది. పాగొబాడోమైన బుద్ధితో, సంప్రదాయబద్ధమైన రచనలో, భావనతో శర్మగారి రచన ‘ఉద్భవగీతి’ సమీకాయంతే సందాదము మొదలైనవి ధృఢపరంగా ఉన్నవి. నిర్వేద ప్రధానమైన కపోతరథ, లింగశాసితము, పురోరవోగాథ, మొదలైనవి విస్తృతములై పాఠకునికి విషయానుభూతి కలిగిస్తవి. వేదాంత సంబంధ విషయాలు స్పష్టపరిభదం వాస్తవమై శర్మగారు అక్కడక్కడ

'పునరుక్తిని', కూడా లెక్కచేయకుండా రచన సాధించారు. ఇది ఉద్దేశ్యపూర్వకంగానే చేసినట్లు కనిపిస్తుంది.

పోతనగారు రచించకుండా వదిలిన భాగాన్ని అనువదించడం జరిగింది. కాబట్టి పోతనగారి శైలి మొక్క మొదటి స్పష్టంగా గోచరిస్తుంది. పోతనగారి రచనకు ప్రత్యేకత నాపాదించిన అంత్యప్రాయలు ఈ రచనలో ప్రముఖంగా గోచరించవు. కాని సంవాద హాసమైన రచన అనేకా గోచరిస్తుంది. "ఈ పదాల్లముగదే యిందిరాసుందరీమణి దేహతాపంబు మాయజేయు" అన్నది "ఈ చరణంబుచే యిందు నిభానన సనకాది మునియోగ సుచేనొప్పు" అన్న పోతనగారి పద్యానికి సంవాదరూపకంగా వుండిస్తుంది. "ఎవ్వని ప్రోచితాచ్యక్షణంబులు నిహార్యముల్ ముసులూడిపోవు" అన్నది "ఎవ్వని బంకె కర్ణేం ద్రియంబుల సోక గిర్రపాలంబగు గిర్విణులకు" అన్న దానికిన్నీ సంవాదం. "చాలకుగ్రుక్షిస జగజ్జ్వా లు, చాలపల నత్తలాలి చుర నీలాంకు, నుదరి చరచ్చన మాలకు, గనులాంగనె పమాపాలమిన్" అన్నది అచ్చంగా పోతనగారి రచననే స్ఫుటం చేస్తుంది.

కవిగారి రచనలో దారీయములు, సామెతలు, లాండలికములు విరివిగా ఉపయోగించబడ్డవి. ఈ కాలీయములు, సామెతలు పాఠకునికి విషయంతో సగ్గరి తనాన్నీ, ఆసక్తి నీ కలిగిస్తవి. అయితే హంసలికములు కొన్నిచోట్ల దుర్బోధంగానూ, కొన్ని చోట్ల అన్యమాండలికలకు దురర్థస్ఫూరణ వుండివేయి గానూ ఉన్నవి.

ఇంతే కాక అక్కడక్కడా ప్రయోగించబడ్డ అత్యాధునికమైన 'రోడ్డు', 'చీట్లపేక' వంటి పదాలు ఆ యా విషయకాలాదులకు నప్పినట్లుగా, ఉచితమైనవిగా గోచరించవు. అలాగే మిథిలానగరంలోని పింగళ అన్న పేళ్ళ చీట్లపేక ప్రస్తావన చేయడం సమంజసంగా అనిపించదు. 'అస్మత్ప్రాప్తి మొనయచేయు నదే మార్గము. పడుగురుననెడి రోడ్డుగా దనఘాత్యా' అన్నచోట 'రోడ్డు' పదప్రయోగంవల్ల విషయంలో రేపిదసం వస్తోంది. ఏకాదశ స్కందం మొదటి పద్యంలోనే 'కేశవుని భక్తిభావము చే కుభ సంపాద పితై ఁజింతునెడందన్' అన్నచోట 'చే' అన్న విభక్తి ప్రకృత్యానికి మారుగా 'తో' అన్న ప్రత్యయం ఉండడమవసరం చూపిస్తుంది. 'చే, తో' అన్నవి పెండ్లా తృతీయా విభక్తి ప్రకృత్యాలే అయినా, ఆయాసందర్భాన్నిబట్టి ఆయాప్రత్యేక ప్రకృత్యాలయవయోగించడం వల్లనే తెలుగులో అర్థస్ఫూర్తి వరుగుతుంది. 'బిలుచి'వంటి క్లిష్టబద్ధవ రూపాలూ, 'అత సేమమాతను' వంటి లక్షణ విరుద్ధ ప్రయోగాలూ అక్కడక్కడా వస్తున్నవి. అయితే, ఈ అంశాలలోపాలచేతి పారటటు ఆగిపోకుండా ముందుకు తీసుకుపోయే గుణం కవిగారి రచనలో నల్లచాగ్రిఉంది.

ఎట్టులా ఏ భవంబుననొ

యేలవమో మిక్కిలింబు సేయ గ

స్వతై నృచేహమద్ది చని

నన్ పృథగా మఱి భావికాల మం

కాట్టు మనుష్య దేహమన

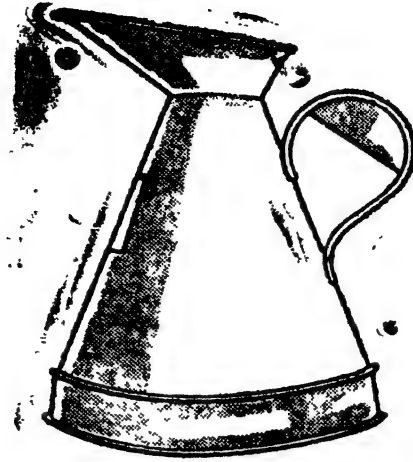
నొప్పునె : కావున దీపమున్న య

ప్పుట్టున దేవులాడు మను

పల్కు నెఱింగి హరిన్ ఁటింపుమా.

—నంపకుమార





# త్వరతోనే-మెట్రిక్ కొల పరిమాణాలు

రంగులు, పెట్రోలియం పరిశ్రమలు తమ కొలతలన్ని ఏప్రిల్ 1960 నుండి మెట్రిక్ పద్ధతిలో కొనసాగిస్తున్నాయి.

అంటే మెట్రిక్ కొలపరిమాణమైన లీటరు ఉపయోగంలోనికి వచ్చిందన్నమాట. రంగులు లీటర్లలోనే అమ్ముతున్నారు; పెట్రోలు, కిరణనాయిలు మొ॥ వాటి నకపరా యావత్తూ లీటర్లలోనే జరుగుతోంది.

మా రకపు

పట్టి

1 గాలను = సుమారు  $4\frac{1}{2}$  లీటర్లు

1 లీటరు = 1,000 ఎంబిలీటర్లు

ద్రవ పదార్థాలు బెన్సు		మిల్లిలీటర్లు (మిలీ) (సుమారుగా)		గలన్లు	లీటర్లు	మిల్లిలీటర్లు (సుమారుగా)	
1		28		1	4	598	
2		57		2	9	99	
3		86		3	13	440	
4		114		4	18	180	
5 (= 1 బెన్)		142		5	22	730	
జిల్లు		మిల్లిలీటర్లు (మిలీ) (సుమారుగా)		6	27	280	
1		142		7	31	820	
2		284		8	34	370	
3		426		9	40	910	
4 (= 1 బెన్)		568		10	45	460	
పెంట్లు		లీటర్లు (1)	మిల్లిలీటర్లు (మిలీ) (సుమారుగా)	గలన్లు		లీటర్లు	మిల్లిలీటర్లు (సుమారుగా)
1		—	568	20	90	900	
2 (= 1 క్వార్టర్)		—	136	30	136	400	
క్వార్టర్లు		లీటర్లు	మిల్లిలీటర్లు (మిలీ) (సుమారుగా)	40	181	800	
1		—	136	50	227	300	
2		—	273	60	272	800	
3		—	409	70	318	200	
4 (= 1 గలన్)		—	546	80	363	700	
మిల్లిలీటర్లు		ద్రవ ప. బెన్సు (0.25 గ్ర. బె. సుమారుగా)		90	409	100	
10			0.25	100	454	600	
20			0.75	లీటర్లు గలన్లు క్వార్టర్లు పెంట్లు జిల్లు (సుమారుగా)			
30			1	1	—	—	3
40			1.50	2	—	—	2
50			1.75	3	—	—	1
60			2	4	—	—	—
70			2.50	5	—	—	—
80			2.75	6	—	—	—
90			3.25	7	—	—	—
100			3.50	8	—	—	—
మిల్లిలీటర్లు		పెంట్లు	జిల్లు ద్రవ ప. బెన్సు (0.50 గ్ర. బె. సుమారుగా)	9	—	—	—
200		—	1	10	—	—	—
300		—	2	20	—	—	—
400		—	3	30	—	—	—
500		—	4	40	—	—	—
600		—	5	50	—	—	—
700		—	6	60	—	—	—
800		—	7	70	—	—	—
900		—	8	80	—	—	—
1000 (= 1 బెన్)		—	9	90	—	—	—
మిల్లిలీటర్లు		పెంట్లు	జిల్లు ద్రవ ప. బెన్సు (0.50 గ్ర. బె. సుమారుగా)	100	—	—	—
200		—	1	20	—	—	—
300		—	2	30	—	—	—
400		—	3	40	—	—	—
500		—	4	50	—	—	—
600		—	5	60	—	—	—
700		—	6	70	—	—	—
800		—	7	80	—	—	—
900		—	8	90	—	—	—
1000 (= 1 బెన్)		—	9	100	—	—	—

మార్పు మన మంచికే

# మెట్రిక్ పద్ధతి

అంతటా ఒకే పద్ధతి - ఎంతో సులభమైనది

భారత ప్రభుత్వం వారిచే తారీఖేయబడినది

DA-34977

లక్షల కొద్ది బారతీయుల కొఱకు మంచి సిగరెట్లు

చౌకగా

దీ హింద్ టూబాకో అండ్ సిగరెట్ కం. లిమిటెడ్

హైదరాబాద్ - ట. వారు

తయారు చేయుచున్నారు.

\* అజంతా

\* ఎల్లోరా

\* ఓల్డ్ ఫెలో

స్వామి దాయకాశ్రమ ఈ సిగరెట్లు

ఆశీర్వాద మంత్రములతో నిర్మింపబడినవి.

ఆధునిక యంత్రములతో నిర్మింపబడినవి.

విశేషజ్ఞులచేత నిర్ణయింపబడిన రుచులు.

ఏదేనివిధమైన గోదామరలతో ఉంటుంటే ఈ సిగరెట్లు ఎప్పుడూ రుచుగా ఉంటవి.

ఉస్మాకాపురా, కరీంనగరమునుండి జువ్వాది గొర్రెమరాపుచే ప్రకటితము.

ప్రచురణ: అంధ్ర పిండింగ్ వర్క్స్, వరంగల్.





